

Blatnica,

velmi poučná a zábavná rozprávka,

ktorú zpisau pôvodne

Henrik Schokke;

preložiu do slovenčiny

JAN PLECH,

pri Cirkvi evanj. N. B. Svato-Peterskej w Liptove S. B. K.

Nákladkom Tatrina: Spisow prelozenich Čisto I.

Ján Plech - Podstámbierky

W Lewoči. 1847.

Wismom Jana Werthmüllera a syna.

inédit
Lipce

Revízia
1965

REVÍZIA

1976

Signalúra:

Čís. prírast. I P 28954

Čís. inv. dñn. I

6244/51

Knižnica Štátneho pedagogického

ústavu v Bratislave.

Handwritten signature

Zlatnica.

1.

**Ako Oswald prisjeu z wosni, a do l'ubja
howorili.**

W jednu nedelu po poludni w dedine Zlatnicet
sedeli chlapci pod jednou starou lipou, a spjewali,
alebo sa smjali, ked z krcmi tackajuc sa wisseu da-
ktori, co sa do sklenice hlboke nazreu. Chlapi zo
zenami sedeli w krcmach a pili, hrali, wiskali alebo
sa ruwali, natakowali, ako to obicajne biva, ked
je napoj lachni.

W tom prisjeu jeden welky, mochni chlap do de-
sini. Mohou bit tak ast tricatroeni, mau swi fabat
na sebe, dlhu sablu pri boku a na chbate telacu
kapsu. Welmi diwo wizeau, lebo mau na cele wel-
ki fram od rani, a pod nosom ejerne fuzi, ze len
tak dett od neho ušekali.

Ale nejtorje starje zeni, ako sa k nim prichodo-
ru, poznali ho hned a zkrikli: „lala! wet je toto
Nektorowje Oswald, co pred sedemnaština rokami
bou na wojnu sjeu! ach ladze ti ho, a ki welky wi-
rastou!“ Na tento krik omah zentjez bežalo wseko
mladuo i staruo z krcjem i z pod lipi, a w okom-
bnuti sa cela dedina okolo Oswalda sbehla.

Oswald vsêtkim svojim starodávnim známim podáwau ruku, ku vsêtkim bou velmi prinetíwi a powedau, že už teraz zase mjeni s nimi w Blatnici biwat, že sa už wojenského chleba * nasítíu, a že je rád, že so životom ujst mohou. Tu ho každí do Frimi tabau, jeden w lawú, druhí w prawú stranu: že sa, wraj, na prívítanja museju napít, a on že im musí o svojich wojenských príhodách rozprávát. Ale Oswald sa im požákuwau, a rjekou: „já som z mojej cesti ustati, musím si odpočinút. Ktože biva w mojho nebohého otca dome, a kto rjadi jeho pozostaluo pole?“

Ľneď predstúpiu mlinár a rjekou: „já som doňho tkáca Stefana do hospodi prijau a pole som mu dau do arendi. Už ale teraz musí winst, keď si ti príšieu. Mňa urad tuňajši za spravcu (poručníka) twojho dedictwa ustanowiu. Teraz, pošjal sa tkáč wprace a druhú hospodu si zaopatri, muožes u mňa za čas pobudnúť; tak ti i počet widám zo vsêtkého.“

Sjeu tedi mlinár so svojim hostom do mlina a dau mu dobrú postel prihotuwat. Oswald mau mnoho jedno druhuo sa čo wispituwat, ako sli w dedíne weci zakjal on bou na wojne, a mlinár so svojou ženíčkou mali dost čo odpoweduwat. Tak si wo mliše rozpráváli, trčotali až do pounoci, a Oswald sa vse obzerau na Lizíku swarnu mlináro-wu cérečku, lebo holo peknuo djewča. Ona ale zo svojej strani tjež pozerala Frízom stola na Oswalda, lebo on bou tjež hodni chlapík, keď sa už raz k jeho veľkím bajúzam prívítko, a w svojich posúnkoch a w svojej reči mau něčo velmi ozdobjeho, něčo miljeho, ako kebi daakí Pán z mesta bou biwau. Preto sa i ostichala s nim howorit, a keď na

* Chleba sa ujíwa miesto stáwu u stowátou.

nu pozreu, newedelá kže oči podjet. Ale mu predca woláčo o bajúzach rjekla.

A na druhi deň ráno, keď prisjeu ku frustiku, už pod nosom zjadnich bajúzou nebolo. Oswald bi bou pristau pres celi svoj žiwuot biwat wo mline; lebo mlinár so swojou ženičkou boli dobri ľudja, a Lizika sa dobrota len tak z očú jasala. Ach! ale jeho hospoda už bola uprážňená w otcowskom dome, a po osmich dňoch už mohou ta prejsť a svoje pole sám rjadit. Mau on wšetkjeho desat jutjer, a sice: peť jutjer winásala owocná zahrada s lukami, a peť jutjer role; k tomu si kúpiu peknu krawicku z tých peňazi, čo mu mlinár z arendi zozbjerau.

A že jeho dom už stari a presli bou, tedi dostau naň drewo a skála od obce; dau wšetko popopráwat, bjelit, hoblawat a čistit. On sám muruwau, sičňikuwou, upratuwau, čistiu od rána až do noci, len abi mu wšetko peknuo a porjadno bolo a moc peňazi nstálo. W jaseni bou už jeho domček najporjadnejši a najkrajši w celej dedine a stáw w prostrjed zahrade pri jarku. A zahrada bola taká pekna, ako njejde w meste; i chodňiki pomedzi hrjadki si pekne pjestkom wispau. To mu bolo wielmi miluo, keď Lizika mlinárovje po medzi zeleno-farbenje framki do zahradki pokušawala; ona mu dala do nej i njektorje kwjetki, a slúbila mu na jar ešte i wfacej.

Ľudja w dedine zadlho newedeli, čo si maju mislet o Oswaldowi. Z wojni bou len chudobni prisjeu, lebo ho wideli, že wtedi len kapsu medzi pleci doňjesou. Z mesta bou dostau trublu s wrchnimi a s bjelimi šatami, ba i knížki boli w nej; a to bolo wšetko jeho bohastwo. Ale abi w tej trubli i peňjaze boli, na to sa im prikachká zdala.

„Čo tam doň!“ powedali jedni: „to je len pso-

tár a F tomu sprošťák, čo ani wo wojne swoje wesi nerozumeu. Ani ti len w tú milú nedelu nemá s čim do krími wuojsť, trošku sa napit, tim meňej aspon jeden taňec zaplatit. Pri tom musí robit ako fuoň, od rána až do tmavej noci. To je jeho štesťja, že mu dačo po otcowi zostalo, ináčebi ešte b. ci bou len F obtížnosti."

"Či tam parom po ňom" howorili drubi: "Ovľazstwa on mnoho neporobiu, lebo ti ani n. e ako drubi wojať, o tom rozprawát. A Ptože wo wje, kde ten blázoň i ten srám na čelo dostau. Tád je, že prach pušni woňat nemusi."

"Ach ta že s ňim" rjekli zas njektori: "Wet ti ten ničomu ani len dobrjeho slowa nedá, a misi keď bou tim wojaťom, že sa už každi pred ňim klaňat musi. Ale mi jemu ukázeme. To je písna wbludaz ale muoze rád bit, len že ho niewikopáme."

"Nech ho tam" howorili zase ini: "Ten sa w tej wojne nič dobrjeho nenaučiu. On ti má kniži, čo ich žjaden člowek čitať nemuozě, asnaď ani sám farár. A znaki a figúry sú w nich, že ta až strach obrnje. Čo stojí, že ten má s čertom porozumenja a wje ti ho wicitowat."

"Dáňe Bože buďže s nami!" zkrikli ini: "Dobre je ono s ňim nje, to sa rozumje. Do swojej zadnej izbi este nikdy nepustiu ničoho, ani mlinárovou, čo s ňim mnoho činenja majú. Tam bláznik každu noc widawa swetlo, keď sa po medzi okenice jassa. Túto izbu ti ustawične drži zamknutú, a okenice na obľofách nikdy, ani wo dne neotwori."

Takto ľudja howorili, a s Oswalda si ne. bitě nič.

Co Oswald w dedine widi.

Trebas si ludja z Oswalda nič nerobili, on pred-
ea i tom wšetkóm bou welmi wlidni a priwetiwí
zdejmu. Gñed z počjatku sjeu sem i tam do do-
u, nawšteruwau jedneho po druhom, wizpitu-
w sa o deti, o majetnosti, o spuosobe obrábánja
po o wšetkich okólnostjach.

atníca bivala pred tim porjadna, hodná dedí-
na; nebolo sice weliciznjeho bohatstwa, ale zámož-
nost bola w kazdom dome. Teraz ale, wimmúc nje-
ktorich zámožnejšich gazdou a frčmarou, ako ai mli-
nárucou, wšeci zle stáli. Z dom na dom psota won
z oblokou fukala, a na ohnišku sa warila hlúpa
smušná poljewka. Z pomedzi sto gazdou aspon dwa-
clatich deti chođili po zobrani; jedno šestdesjati w
občáh po uši ledwa že dichali; ostatni boli aspon z
čjaski ešte w stawe obecnje dáwki ako tať porjadne
zabrat a w celosti sa udržat.

Na domách už z wonku bolo widno aka bjeda
dnuša mohla biť; to sa dalo poznat i z šerawich
ostlbanich strjech, z múrou, z ktorich wašouka bola
opršaná, z potlčenich a papjerom polepenich oblo-
kou. Keď si dnu wosjeu, tam blaw, smrad, stuol
a lawice pluhawje, zrkadlo, ať ešte kde bolo, mu-
šacencim od rokou zalepenuo až trawuo, na zemi
plno djer a jám, dile čjerne ako zem od prischnutej
pluhawosti. W kuchni rjadu málo i to bjedni a
hnušy, ani len nje umiti. W zahradách pri dome
nebolo widno zjadneho porjadku, zjadnej ozdobi,
ale len njekoľko prjesad ledaako sem a tam popcha-
nich. Razdi sa zdau s tim biť spokojni, keď aspon
pre swiine a ludi swábki mau na dostač. Na prjedo-

mi pluh, bráni, drevo, hrba hnoja a čo inace pod strechu nezmesnilo, to vsotko ležalo po vade jedno na druhom pohádzanuo. Mužowja i že ho šili w ofšbanich alebo škarede grobowato po stani- nich šatách, w ich strapatich neučesanich wlasoa ho- lo plno slami, moču a perja, ruki a twár da wot za wjac dñi neumitje. Malje deti zostali i po p dñi ležat w folistkach zamazanje, alebo ať boli wia- šje bawili sa odpoli nahje na prjedomi w blate. Po- tom už nečudo, že pri takejto zobračkej pluhawosti wseliakje choroby často sa strhli. Ale i tu radcej šli k daakej starej babe, k šarhowi, ku katowi alebo inim olejšarom o poradu, ako k wiučenjemu zkúse- njemu Doktorowi, len abi im to lacnejše prišlo. Keď muž alebo žena ochoreli a nemohli robít, tu wšetko šlo w gazdowstwe naopať. A že nebolo w dome groša, tedi lebo howjadko, lebo ostatnja ži- wnost sa musela predat, alebo zem, lebo luža za- ložit, alebo peňjaze na welki uroš w bjeđe pozicit. To šlo tak, až sa dlhou narobilo tolko, že ich w- platiť nebolo možno; na to nasleduwau wistawot a — zobračka palica.

Ať Oswald tu i tam chceu dobrej radi dodat, alebo ať nedomácnost a neporjadok hañiu, za to este škarede nanho zazerali, šemrali. Jedni howo- li, že chudobni člowek nemuže wšetko pekne ma- ale že musi za wšak prijať tak, ako je! Druhi mu- rjekli: Čo teba do toho? ti si wopchaj nos — wje- šde? do —

U bohacich gazdou wizeralo trošku porjadnejše w domie, ať wjac domowjeho wjadu a šjat sa nacho- šilo. Ale predca i u tichto bolo widno mnoho plu- hawosti a neporjadku. Lebo už preto, že wšdicki a

* Wistawot je to, keď sa bače weci bajú na bubon, a wjac bawajucemu sa bawaju.

wšade po domách len zobrácinu pred očma mali, teda oni k tomu privikli, a málo čo odhodnejši boli. Pres tíždeň chodili zamasteni, pluhawi, otrhani len w nedelu sa wisperkulwali a naduli, ako páw. Pri tom nebolo od nich inšje počut, ako žalobí a stazowanja na zlje časi, na krajinskú spráwu, a na susedou w obci. Lebo že w dedine temer wšeci ggdowja boli zadženi, tedi wélmi málo bolo takich, či mohli platit. A preto, že i obec sama este od časou wojni na daľoko tišic bola dlžna: tedi od toho úroku, obecnje dáwki a krajinskú daň pristlo platit len na zámožnejšich. A tito sa na tom nrezeli a hñewali; lebo že wraj, na kom starost, na tom glost.

Wubec w Zlatnici jeden protiwiu sa drubjemu, ustawienje boli wadi a ruznice. Jeden k drubjemu nemau duveri; kazdi wedeu o druhom dačo zljeho powedat. Tam nebolo žjadnej wjeri, len sami Flam, podwod a lež. Chudobni záwideli bohatim; bohati potlacowali a trápili chudobnich. Majetni wistrajali užerñictwo, a brali od chudobnich w bjeđe postawenich, swojich dwanást, dwadcat, i wjac zlatich od sta úroku, tak, že sa pri tom ich krestanskuo swedomja ani nehanbilo ani nezdeseilo. A zas chudobni sa pomstili, ako selmowja robja; oni kazili stromi a sadki bohatich, kradli im zahradnje weci, owocja, holubi, drewo, kuri a cokolwek len mohli. Na slowo, ba ani na prisahu sa tam člowek społahnut nemohou. I medzi manželmi bola len nenawist a wada. Co wideli deti kazdi den, čože sa tedi mali lepsšeho naučit?

Trebas na widomoči chudobñela obec, trebas ako kazdi na krajinskú spráwu, na wrchnost a na zlje časi sa žaluwau, trebas ako, keď dačo treba bolo platit, žjaden peñazi nemau: predca sa naduwau kazdi, ako febi wšetkich weci mau w hojnosti.

W robote sa ani jeden welmi nepřetjahu. Mo-
žnejši feč něskorsje wišli na pole, alebo wca-
botu něhali wečer, rjekli sami k sebe: „chwál-
Bo-
hu, mi si len muožeme trošku i polahošit!“ A chu-
dobni alebo nájomníci, ruči při robote owesl ac a
sem i tam sa obzerajúc, howorili: Ej wet sme mi
tjež nje howáda! člowek si musi i oddichnut.

Alle feč prišseu w sobotu wečer alebo nědělá,
každi mau penjaze, mau za čo w kréme při plněj
skleňici dobrú wuolu si urobiť. Tam bolo počut:
„Křemár, este holbičku! hej, karti sem!“ — Tam
sa tizňowi zároboť ces hrdlo prehnu; daředi i hodi-
ně wjac. Tam sa hralo; jeden prehrau swoje pa-
njazki, drubi prepiu lebo pretancuwau to, čo w
hrau. I w strjed tizňa sa daředi kréma nawstiwila,
lebo Zlatničanja něrađi dali hrtánu wischnut. Me-
dzitim ženi a řeti doma sotwa mali čo do úst wo-
pchať. Ak bou ale dáki groš w dome, trebas ako
málo; to už museli bit hostinki, oldomáše, pijatiki;
to už žnělo: Ej paňe Bože! wet sa nám to zředka
staňe; wet na tom celom roku sa dost nabjeđime!
musime si tjež daředi dobrú wuolu urobiť! To je
naše, čo užijeme!

Swjatkou něchibálo, a tje len tjež treba bolo
swetit. Ak bou někře w susediňom mestečku jarma-
roť: tam sa len muselo zašst a wiđet, ako je to w
tich, mestěčich krémách, a počut, čo sa wo swete
nowjeho řeje. Křem toho, bolo dost wfeliakřeho
chođenja, behanja, processowanja, a k sudcom a k
wrchnosti zawádzanja. Při tom sa i strowilo i prá-
ca meškala; málo zisku, málo osohu. Nasledowně z
domu na dom wjac išlo gazdowstwo dolu ako hore.
A preto řljau jeden ako drubi a zlorečiu na zlje ča-
si, na vládu zemskú a na ludi w obci.

3.

Co rozpráva rozumni mlinár.

Ako Oswald vo svojej dedine tolko neprávosti, tolko a tak škaredich hrjehou wideu, poznau, pomerkuwan: tak sa rozhorliu, že mu srdce od protivne nabehlo. Šjeu, tedi do mlina, ako običajne wše robjewau, keď sa dačo namržeu. A keď premi-lostná Lizuska proti nemu sa usmjala: hñed zmizla jeho mrzutost, ako oblak na vrchu hori pred slneč-nim bleskom hiñje.

Oswald spomenúw pred mlinárom: „Ach pre pána Boha! aki je to lud bohaprázni, a tje chatrce akje plnje bjedi a trápenja! wet to predosle tak ne-bolo. Wtedi bola pilnost na poli, porjadok a ozdoba w dedine, swornost a jednota w domách, bobat-stwo w zpíjzernach a stodolách. Nási sedlaci boli wo wzacti i u mestanou a z uctivosti boli od nich menowani: „Páni Zlatničanja!“ Teraz je wšetko na opak, a chudoba wedla zlosti sa do domou whñjez-dila. Ach, čo tá wojna zleho tu narobila!

Mlinár na to odpowedau takto: „Nása obec tr-pela moc od wojni ako i druhje dedini a mesta. Cu-dzje wojška sa i tu u nás rozložili a strowili naše zásobi; mi sme museli wojačkom slúžit; a dat im, čo len sami chceli; museli sme wchnosti cinz a por-cie platiť; zárobok sme mali zli, lebo fupectwo a handle stali, wšetki obchodi wedli len do škodi, a planje roki a nečasí prišli k tomu tak, že tráwa na poli, zbožja na roli, owoeja na stromách a brozno na kmeni hinulo. Ale, Oswaldko muoj drabi! Násť nestestja nepochodi ani z wojni, ani z draboti. Lebo inšje mesta a dedini trpeli od wojni a draboti tak ako i mi, a predca už zas počínajú krajšje a wesel-

šje wizerat; ale w našej obci je zo dňa na den horšje. Inje mestá a dežini boli tjež do psoti a chudobi padli ako i mi: ale sa s pomocou pána Boha zas počínajú hore dwihat. Ach ale, žjal sa Bohu! mi ideme wše len wečni dolu."

„Ej Bože zachowaj! zwolau Oswald: Odkjal že to pochodi? čože je to za príčina?"

Mlinár odpowedau: „to pochodi odkjal: že sa inši wfemožne usilujú, hore wápajú, a plawajú ku brehu; ale mi sa opúšťame, lunám ňestestja dáme so sebou pohráwat, a naše wiflobodeňja čakáme len od náhodi. A práwe ti, čobi nám spomuoct mali, este nás wše hlbšje do zákruti bjedi řabajú."

„A ktože sú ti?" ozwan sa Oswald.

Ja ti to w dúwernosti medži řtirma očima řjawim, řjekou mlinár. „Ladže, řež w obci weci nazpař idú, muožeš iste wědjet, že má nanichodnú wrchnost. A toto je práwe u nás. Naši úradřki sú alebo len swoj vlastní zisř hladajúci, alebo slabi, sprořti, ňespuosobni ľudja. Dwa z nich majú swoje vlastnje hostince a tretjebo zát má tjež řřimu. A to sa im práwe páci, řež sa ľudja račej u nich za stolom pri řkleničke, ako doma alebo na poli pri svojej práci bawja. Řež sa obec do hromadi řchádzza, to biva običajne hñež w jednom hñež w druhom hostinci, a tam sa po rače musi len piř, tam bez pálenki řič. Ak ti, čo ich řmáři, ňemajú peňazi, tedi sa zborguje. Ak potom ňemuožu zaplařti: tedi im tito hlawaja najlepřje, najblizřje role lebo ľuři jednu za druhou w peňjazoch za dlhi odberajú, alebo čo este inřje taři pjořar má, to sa mu wezme do wistawřku. (dá sa na licitaciu). Tař máš potom hotowich řobrářkou. Na tento řpuosob priřhodja pomali wfetři ňepohnutje řtatři do rúř len ňjeřkolřich bohatsřich ľuři. Řdo chce peňjaze pořiřat, ide ř nim,

od nich dostane na dvoj- i trojnásobni úrok. Takto bedárí škrze nekřesťanskú lichvářstwu přichodja tím škor na škazu."

"Ej, přeco že ti, čo penjaze potrebujú, něidú si radšj z inich obci alebo z mesta od statočnich ludi požičat?" vjekou Oswald.

"Přeto že našim ludom inde už aňi grajčjara wjac nězwerja," odpowedau mlinár. Lebo, že naši úradšči tje obligacie, na štorje chudobni penjaze požičjawali, običajně len ledaako ľahkomiselně pisawali: tedi ti, čo na takje písma penjaze dali, pozdejsse aspon polowicu alebo i celje swoje summi utratili. Tak sme tedi pre podlost a nědbalost našich úradškich utratili wšetku wjeru (kredit), wšetku nádeju o cudzej pomoci. A že nám teraz w meste nič něč zwerit něchce: tedi naši ľudja ustawičně klajú, zlořečja na mestanou a hrozja im mordoni a obňom. Něchbi w meste dákuo něštesťja zňiklo, tobi bola našim šľbanom najwetšja radosť, ačpráwe ešte došjal z mesta i zárobku i dobrodeňja dost máme.

"Toto je hnusno, mrzko!" zkríkou Oswald: ale wet mi ešte máme porjadne i obecne grunti.

Tje grunti sú tjež dlhami obťaženje a len boháčom w moci, odpowedau mlinár. Lebo keď uradšči daakú powinnost obecnú wikonajú, chotáre a šopce dohljadajú, drewo w lese wznačujú, alebo čokolwek injeho pre obec urobja: to hñeď musja bit hostinki, žranice na obecne útrati. Tak obecno jmenja přeženje sa cez hrtan uradškich. Každí fropčcu, abi sa im zaplatiu. A tomu ešte aj to, poňewač bohatsi sú w stawe šrawi držat, a chudobni žjadne, onino potrebujú pašu w hore i obecne lání len sami pre swoj statok, a chudobni nemáju žjadneho osobu z obecnich gruntou.

"Keď ti to wšetko wješ, mlináru, přeco že to

nepowješ pred celou obcou a neotvoríš ľudom oči:“
wifrikou nabňewani Oswald.

Preto že to wšetko nič nepomuože, odpowedau
mlinár. Lebo, práwe že temer wfeci bŕednejši sú bo-
hatsim dlžni, tedi tito robja, čo len sami chcú, a
žjaden im w tom neshnje sa sprotiwit. A keď z nás
ňjektori proti takim neporjadkom a nesprawodliwo-
sti chce usta otworit, tedi kriča, wrestja wfeci
sami ti sľbaňi tak, že je člowek ani so žiwotom nje
bezpečni. To wedja uradski a majetnejši welmi dobre,
a preto si tich holotárov powážuju len ako psow,
ktorich podľa svojej ľubosti muožu zabuckat do ká-
dneho, kdo sa im w dačom sprjecit opowázi.

Toto je predca hrozná wec, zwolau Oswald
keď ti ľudja nemajú rozumu, aspon bi mali mať
swedomja, a Boha sa bát.

Wetbi mali, powedau mlinár, ale odkjal a kde
ho wzjat? Náš pán farár je už stari pán, ktori sa
o svoje duochodki, o svoje pohodlja starje, wse o
wjere káže, o nebi a pekle, a svoje kostolnje po-
winnosti koná, ako kďokolwek swoju porjadku, a
keď to wikonau, o inšje sa netrapi. Cobi člowek
mau robit, w čom záleži hrjed, ako sa ho wawo-
wat musime, w čom záležja krestanskje cnosti, ako
si ich prwlastnit, ako nasledowat a konat máme,
— to nás neuči. Rok i a rok neide do žjadneho do-
mu, hiba w čas potrebi, keď ho wolajú. Nasledo-
wne je nje prawi, dobri radca, nje tešitel; a staw
domácich spolkou naskrze nezná, abi sa rozširenja
pobožnosti a na polepsenja i w domácnom žiwote
účinkowau. Ľudja chodja do kostola len so zwifu
ako i farár len so zwifu káže, a ako sa z kostola
won wifroči, tak sa len zas pri običajnych hrjedoch
a neprawostjach a podlostjach zostaňe. A že sa lu-

Šja z druka w sřdci nenaprawuju, ani zewnitřne
lepsiě bit nemuože. A aři sř stari, taři i mladi.

Co ři ai řkolni učitel nič nestoji? zpitau sa Os-
wald.

Na to rjekou mlinár: Ako twoj otec umreu, řto-
ri bou muž rozumni a bohobojni, od toho času ide
w řkole zle. Chlapci a řjewčatá sa učja po bjeđe čí-
tat, piřat a rátat, ř tomu dačo i modlit. Ale doma
od rořičou sa učja to, čo wiřja, ako: lež a řlam,
priřahaňja a řljatbu, bujnost a pokrřstřwo, rwáčki
a bitki, řobrotu a řrádež, hraňja a piřatřku, záhal-
řku a řwewolnost, wadi a záwist, ohowáraňja a
řubaňja.

Ako Oswald toto wřetřko od mlinára počuw po-
řrřtřiu mrzute hlawou, a řřeu řažřim řřdcom přeč.

4.

Ako Oswald hrožně mnoho robi, a to nič ne-
pomáha.

W jednu ředelu po řlužbách bořich řhromažřila
řa celá obec; lebo bola potrebná dobrá rađa: ořřjal
peňazi nabrat, lebo práwe wtedi po celej řrajně
bola istá mimorjadna daň naložená, a ř tomu eřře
řa oznámilo w obci wřpowedaňja jedneho dlbu, od
řtorjeho dořřal uroři řeporjadně platila. A tař řa
obec podla dáwneho zwiřku pod lipu na plac spolu
ziřla. Predřtaweni stáli w prostřjedřku na placi ořolo
niř dořkola mužowja, a won z řolesa stáli řeni, čeri
a řeti, čřřjac počut, čo řa bude řoworit.

ř Oswald iřřeu ta, a umjenřu ři, že řwojim
řpoluobřwatelom řtrani iř smutnjeho pořřoženja muři
oři otworit. ř tej pričini, potom, ako predřtaweni
řwoju wec už boli predňješři a řoworit řrestali,

stau si Oswald na jednu veľkú skalú, čo tam w
středku ležala. Tam ho wideu každi, a on začau
homoriť takto:

„Mili susedja! Ja som bou wolafedi ako mladi
chasiňk od wás šjeu na wojnu, a wrátii som sa
nazpet ako muž. Ale keď som prišjeu do našej obce,
sotwa som moju otčinu mohou poznať, a od žjala
mi dobre srdce nepuklo, widjac, ako sa tu wšetko
premeňilo. Lebo predesle sa naša obec slušne Zlat-
ničica menuwala, preto, že skutocne bola zlatá dolin-
na, w ktorej bozkwo požehnanja bivalo wjac, ako
kškolwek inde. Ale boli ludja na pospol dobrema-
júci, len máličko bolo bjednich, a žobráka ani je-
dneho. Wtedi nás pre našu zámožnosť nije len oko-
lite ale po celom krají inakšje ani newolali, hiba:
Pán i Zlatničica nja. Lebo sme, weru nechođili
otrhani, ošklbani ako žobráci, ale porjadne, w či-
stich, trebas i nije nádhernich šatach, a mali sme,
nije len čo do domu na každi deň treba, ale i pár
zlatich na wše. Wtedi obec nemala dlžobi, od kto-
rejbi úroki musela platiť, ale ešte ona tabala úroki
od kapitálow z inich strán, čo zwišok rozpožičala.
Wtedi bimaui celi náš chotár náležite i powozeni i
posjati, lebo každi mau swoju krawu, swojho ko-
ňa w mastali, ba i kocički, owce alebo i pár swiň
k tomu. Wtedi sa naša dedina podobala z wonku
ozdbbnjemu městečku. Domi stáli pekne a boli čistje
žiwon i z dnu tak, žebi sa trebas ktori pán z mesta
něbou zahanbiu w nich biwať. Domowi a kuchiňski
rjad swedciu, že sa gazda dobre má, a obloki sa
jasali ako zrkadlá. Málo kdo bou dlžen, a kdo i
bou, teda sa něbau, ako a odkjal bude muoet za-
platiť. Wtedi dostau Zlatničian bez pisma bez zálohu,
len na swoje statočnuo slowo sto i wjac zlatich po-
žičat. Wtedi boli pre našu Zlatnicu ešte zlatje časi.“

Keď Oswald takto howoriu, doswjedčali mu mnohi so zalubeňim, a niektorí i powedali: Oswald má weru prawdu!

On ale pokračowau w svojej reči ďalej takto: „Teraz je to už u nás nie tak. Terazbi sa naša dedina nemala wolať Zlatníca, ale Trňo, Wuosto, Blato a Lajnowica. Z nášho pola požehnanja z wetšej častki zmizlo: lebo jedni z nás majú pola mnoho, druhí nič; ostatní ho nemuožu ba newládzu porjadne obsjať a použiť. Žobračku si mnohi už za zjadnu hanbu nadržja, ale si ju pokladajú za porjadni obchod a spuosob žiwnosti. Málo gazdou je bez dlžobi, a jeden po druhom len tak načúwa, keď di príde naňho rad, čo ho wibubnujú, do wistawku wezmú a z domu won wženu. Prefutowja ani newichodja z našej dedini. So susedními obcami máme ustawičnje wadi a processy, a medzi sebou samuo nepřjateľstwo a roztržky. Starú pichu ešte máme, ale nie starje penjaze, po ulicjach blato, w domách pluhawstwo a smrad, a najwjac hnusoti w srdci.— Lebo tu sa rozumje každi lepšje do šleńice ako do roboti; lepšje do flamstwa a zlođejsťwa, ako do dáwanja; lepšje do cigánstwa ako do prawdi. Ak to i ďalej takto puojde, tedi musime wfeci w našej bjede a hanbe zahinuť. Už nemáme ani w meste ani inde wjeri (kreditu): a keď niekdo chce druhjeho trhanom prezíwať, tedi powje: to je Zlatníčan.“

Na tjeťo reči Oswaldowe sa strhlo medzi ludom mrmraňja a hrozbi, a čo jeden, to mrzutejšje zazerau naňho, tak že sa Lizuška mlinárovje welmi zlakla. Lebo stála na jednej lawici pred domom, a ani len oka nespustila z Oswalda, čo tak bou jej srdcu mili.

Alle sa Oswald predca timto mrmlaňim nedau odstrať, len howoriu i ďalej takto: „Mili susedja,

ať len ešte kwapka statočnej, pobožnej frwi wo wasich žilách ide, tedi si podajte ruki spolu a rje-
 knite: to bude, a musí inačšie bit! Odkjal že po-
 chodi táto naša zkaza? Ja wám powjem: vaše po-
 le sa do sudou palencenich prepadlo, a vaše krawi
 wám pobilo hranja w kari. Warowčiwosti ste od-
 wikli, na pracowitost zabudli. Chudoba, krádeži
 poroba; záhalka, čertomi podblawka. Otcowstje
 penjaze ste potrowili, a ich swjatočnje kabáti nosíte
 s djerami na ločtach. Ak máte pár grajciarou w
 mjestoku, popijate si weselo, a ženi s detmi doma
 plačú od hladu. Čože z toho má bit? — Ja sa pi-
 tam predstavenič: Kdeže je jmaňja obecnuo, a ako
 ste gazdowali s tim čo od našich predkou zostalo?
 Prečože newidáte z toho počet werne a podla swe-
 domja? prečo nedáte dobrej a zdravej radi, akobi
 sa malo spomuoc? Prečo sa radšej hostíte na obec-
 nje útrati, akobi ste obecnuo jmaňja priwaruwali?
 Prečo nezaprete vaše senki, a neotworíte radšej od-
 tek (odchod) wode z bahnitich obecnich lesou? alebo
 prečo radšej nenaprawíte dedinskje cesti, čo sú pla-
 nje, len na zlomeňja křku? Prečo bjednim ludom
 tať welmi snadnim robíte, keď majú od wás penjaze
 požičat, a nesnadnim o tažkim, keďbi sa radi pred
 žobraňim ochrániť?!

Tjeto slowá Oswaldowe prebili hlavu, a preto
 njektori z úradstich zřikli: mlč, lebo ta aspon na
 štridcat osem hodin do wáže zapreme, tam budeš
 na chlebe a na wode! Z ostatňja, celá obec zřewala:
 mlč! zapchaj si hubu! ticho buď!

Alle Oswald odpowedau: „Wi máte moc mňa
 do wáže wsadiť; ale ja mám moc wás pred Naj-
 wiššjeho Pána zeme wolať. Keď ja tam vaše ho-
 spodárenja oznámim, bude wám horsše okolo srdca,
 ako mne na chlebe a na wode. Wi ale ostatni spo-

Iu obywatelja preukážte mi, že nepravdu hovorim, alebo sa rúham. Pitajte sa vášho swedomja, či ste zbohatli lebo zbudobneli; či wjera a wernost ešte medzi nami panuje, alebo twrdá zistnosť, užer- nictwo, marnotratnosť, Flamstwo, falos, Friwopri- saba a cigánstwo? A keď vaše swedomja nemá ja- zika, abi prehomorilo, tedi si pozrite na vaše do- hriby letjace domi, maštale, vaše trním a bodlácim zarastenje, zpusilje role a zabradi, - na vaše prázne mešce a trubli, na otrhanje šati a kofele: to sú mo- ji swedkowja proti wám. Pozrite na vaše zanedba- nje a zdiwelje deti, i to sú moji proti wám swed- kowja. Wi sa wjac starjete o vaše krawi, swiňe, a kofi, ako o vaše deti; a krawi, swiňe a kofi nje sú wám tak milje, ako wám je prostopaš, hra, žra- nja a lošanja miluo."

Oswald chce ešte wjac hovorit; ale ho ako zbojníci s ukrutnim rewom strčili zo škali a nedali mu wjac ani slowa prerject. Ujektivci sa chceli doň- ho dat; ale on ich chitiu do pewnej svojej hrsti a trepnúw ich do druhich tak že im len tak hlavi spo- lu cengli. A widjac že sú rozpajedeni proti nemu, wzau si jeden hodni fijas, a hrozju, že kdo sa pr- wi opowázi k nemu zblizit, toho na zem zrazi. — Kriř proti nemu bou wje wetsi a diwejsi. Ujektivci naň i škali pochitali. Oswald sjeu zmužilo so zdwi- hnutim do hora fijasom proti jednej do wedna zbi- tej hibe luđi a pomedzi nich domou. Ale kameňe a fljatbi ludu leteli za nim ďaleko. Domou prišseu s krawawou twárou. Ale sa umir, raňenuo celo za- wjazau a upokojju sa.

Tu ako smrt bledá s uplakanimi očima pri- behla Lizuska zo mlina a opitala sa: Oswald ako že ti je? A od žjala nemohla wjac nič powedat; on ju potesju, a pohnuti pritishnúw k swojemu srdcu.

5.

Ako Oswald prenasleduju nepriatelja, a čo on proti tomu robi.

Oswald od toho dňa, ako reč držau w obecnom zbore, mau samú mrzutost a bjedu. Zlostinowja mu w noci obloki kamenim potrepali. W druhú noc mu zas šest welkich owocnich stromou wilomili, čo si bou w zahrade posadiu. Treti raz mu tjez w noci šalát zo zahradi wibrali.

Keď šjeu k úradškim a žalobu predňjesou, s posmechom mu powedali: ti bi si ešte wetšú pokutu zaslužiu, kebi sme s tebou prisne zachádzat chceli. — Dakuj odšjalto, ti piskáč!

Oswald na to rjekou: keď wi mne proti zlostinom ani práwo prislúžit ani obranu dat nechcete, tedi oznámte w obci, že sa ja sám budem wediet brániť, a nech sa každi má na pozore, ak do nešteštja padnúť nechce.

Nepriatelja ho i ďalej nepřestali trápit, ale weru to nebolo bez ich škodi a strachu. Lebo ako on w jeden wečer bou wo mline a oni to wedeli, a do jeho zahradi sa wkradli, chtjac mu wšetko w nej pokazit: naraz oblokom z jeho domu wo dwoje strelilo. Tu predeseni zutekali, misljac, že musi čerta mat na warte w dome. To werili tim wjac, že práwe w tom úteku ich stretnuw Oswald, zo mli-
na domou idúc; a jedneho z nich chitiu a bromowim hlasom zkríknuw: „Náčo ste wi ako zlođeja do mojej zahradi chceli sa wlámat? Ale im naskrze neublžiu. — Druhi raz, keď mu njektori lahkomiselnici pletki chceli robít a po pounoci w opilstwe pres plot na jeho grunt prechodili, naraz w nobi poraňeni začali frwawít tak, že od bolasti fricali a

šotwa boli w stawe plot prefročit, chčjac sa nazpet wrátit. Tjeto a tim podobnje pribehi zbudili w de-
diñe welki strach, a na potom sa žjaden wjac neo-
powážiu w noci aňi len w tú stranu ist, kde Os-
wald biwau.

On ale bou wse priwetiwu ku každjemu ako i
pred tim, jednomu dau dobrú radu, druhjeho w
bjede i s peňjazmi zaratuwau. Al len tá obecna bje-
da ho trápila, tá mu len nedala pokojja, až w je-
den deň sjeu k pánu farárowi a predñjesou mu, čo
mau na srdci. — Farár mu powedau: ja som farár,
ja tu nemám čo rozkazawat, aňi sa nemuozem do
wasich weci mjesat. Wšetko ñestestja tejto obce po-
chodi odtjal, že ludja w bahne swojich hrjehou a
neprávosti hinú. O slowo božje ñedbajú nič, a kde
muozu i moje duochodki umensujú. Ale pride na
nich tazki a prisni sud spravodliwjeho hñewu božje-
ho, a dlhoshowjewanja jeho už ñebude wasich zlo-
sti prehljadat.

Oswald na to: s dowolenim, pán farár, wi bi
ste predca mohli, kebi ste chceli, mnoho ku spomo-
ženú tejto obci urobiť, a ju ratuwat. Lebo, nasich
ludi srdce je zdiweluo preto, že je i rozum ich zdi-
weli. Kebi ste sa wi o školu zaujali, a mládež w
dobrich mrawoch a w frestanskom obcowani cwicit
a wzdelawat chceli tak, abi sa deti naučili cnost
miluwat a hrjeh ñenawidjet: tedabi dobrouo owo-
cja prawjeho polepsenja naskrze chibjet ñemohlo.

Farár odpowedau: na to je školni učitel, ale
ñje farár. Ja pri mojich mnohich a důležitich po-
winnostach nemám k tomu aňi času. Obec je sama
w tom wina, že dobrjeho, porjadneho učitela ñe-
má, preto, že ho zle plati.

Oswald homoriu ďalej: Dwojejtihodni pán fa-
rár, dobri pastjer, ktori swoj krdel dobre pasje,

pečuje i o každu owječku zvláste. Nási ľudja sú sprosti, a kažja sa len pre sami nerozum, že neweďja ako si majú pomuoct, ako svoje weci usporjadat. Rebi ste wi tedi hñed do jedneho, hñed do druhje-
ho domu w práznich wašich hoďinách isli, a wideli a poznali tú hlúpost našich ľudí, ktori najwjac preto idú na zřazu, že si poradit neweďja; febi ste wideli ako tito chudáci pomali tejto zřaze priwifnú, až ich naposledi i z domu i z gazdowstwa wizeňje; febi ste wideli, ako sa deti hrozne zaňedbáwajú, a ñemožno im je lepšimi biť, preto že len wšetko zluo na swete widja a počujú; — oj pán farár! febi ste wi len raz —

Sarár škočjac Oswaldowi do reči zřiknuw: Čože sa wám robi? čo wám prichodi na um? či wi chcete kňaza učit, čo má, ako kňaz robiť? pakujte sa mi s wašim pokúšaním w tom okamžeňi! Ja som duchowni pastjer, ja starost znásam o ubohje duše, a modlim sa za ñe každi deň. Ale wi, podla muojho zďanja, chcete zo mňa swiňskjeho pastjera urobiť.

Keď pán farár takto s hñewom howoriu, odisjeu Oswald od ñeho welmi ťažko na srdci zřormútení. A len ñemau pokoja, a len misleu sám w sebe: to-
muto ľudu sa má, a musi sa mu spomuoct, ñech to stoji čo chce; a pán Bob mi bude w tom na pomoci.

Nemesřkajúc Oswald, preobljeřou sa do swjatoč-
nich řjat, wzau do hřsti palicu, a poď wo meno božje do hlawňjeho mesta, řđe řrál biwau. Tam řjeu naporad ř najwřšim úradňikom řrálowsřim z dom do domu, čtjac swoju welikú záležitosť pred-
ňjest. Ale čože! jeden z tichto pánou držau welkú hostinu, a ñemau ředi počúwat; druhi řjeu w hinc-
towe na spacirku, ñemau ředi počúwat; tretí seřeu práwe pri stoliku s hráčmi a řarti w rukách, ñemau

Fedi počúvať; stvrti si práve wtedi čitau úroki, čo mu doňjesli, nemáu fedi počúvať; pjati wjedou jednu mladú slečinku na taňec, nemáu fedi počúvať. Až naposledi prišjeu k jednému, ten ho prijau a chceu počúť. Bou to jeden welmi stari Pán wo welikej parochni s copom. Pred timto Oswald otworiu svoje srdce, predňjesou wšetko, čo cítiu, howoriu mu o bjeđe swojej obce, o podlosti úradstich, o chladnosti a lahostajnosti farárowej, o neumelosti školnjeho učitelá.

Na to odpowedau onen stari Pán wo welkej parochni welmi po prijateľski a rjekou mu takto: ti trup, ti kaďekdo, čo i na duchownú i na swetskú wrchnost takto obawne spajuješ, pakuj sa mi na skutku a nebreš mi wjac, lebo ta hñeď dám do kamrika zaprjet. Wáš pán farár je znameniti muž, lebo je on muoj vlastní stricik.

S touto odpowedou odišjeu Oswald z hlawňjeho mesta. Ako wišjeu za bránu na slobodnejšje powetvja, bolast nad bjeďou ludskou mu stišta srdce, rozžjaliu sa a dau sa do hlasitjeho plaču.

6.

W nowe wivoleni školni učitel.

Keď sa po poludni do dedini nawrátiau, ničomu ani slowječka nerjekou po čo do hlawňjeho mesta chodiu, alebo ako sa mu tam wobilo. Ba este sa ako celkom spokojni ukázau, ku každjemu sa wlidne prihoworiu, i k najublawnejšjemu swojmu neprjateľowi, Smuďišowi, ktori bou hostinstim u Iwa, w dedine najbohatsi a w úrade najprednejši. Ten si stáu rozkročeni predodwermi, čjapka na friwo na

jednom uchu, ručí na bruchu križom zloženie, a obzerau sa ako rozkazujúc sem i tam.

Dobri večer, radní Pane! rjekou mu Oswald: či si už odpočívate od práce?

Smuďiš len tak hrdo priswedčiu hlavou, a aňi, nehľadjac na Oswalda, povedau: ja zaslúžim muoj denni plat, len čo s forbáčom doma zostaňem a zobraťkou od muojho domu durim.

Oko Oswald tjeta nekrestanškie veči počúw z úst uradšjeho, ktoribi mau biť ocom sruot, wdow a chudobních, celjeho mráz presjeu i pot nanho wišjeu, a zponáhlau sa abi sa čím skuor odtjal wzďjalju. Tim ale prijemnejšje bolo mu, keď po pri mliňe idúc dozreu Lizušku šwárnu cerušku mlinára Dobromira. Ona sedela na lawici na prjedomi w meňawej tuoňi pod čerešňou a nowje kofele šila. Celá sa ako fakla zapálila, keď Oswalda zazrela, a podajúc mu trasúcu ruku milostně sa mu usmjala, a šzi jej w očach ihrali.

Čože plačeš Lizuška? opitau sa nalafani Oswald.

Lizuška si pospolu utrela očički, ešte milšje sa usmjewajúc, a hlavičkou frutjac řekla: Dněska ti ja to, Oswaldko muoj, nepowjem; wet ti to dafe-di zwješ. Teraz sa mu zdala tak krásna tak milostná, akú ju pred tim niřdi newideu. Ale mohou sa jej opituwat folko chceu, predca nebou w stawe wizwedjet, prečo ona plakala.

Lizuška sa ho opitala: Ale wet si ti bou w mešte? A hej, že si tam mau pár dobrich dňi, a bez pohibi si s hodnimi meštanskimi pannami i tancuwau? Hej? — Oswald, tebe sa zdichlo? Ej, Ej, Oswaldko, toto sa mi nepáči. Teraz ti je už za mestom cliwo, už ti tam umi uchodja, a w našej chudobnej dedinke sa ti už neždá dost pekňe. — Takto howorila Lizika, a on smutno do zeme oči obrá-

tiu, nereknúc ani slowicka. Ona pristúpila bližšie, wzala jeho ruku do svojej, a trasúcim sa hlasom, temer len pošepki powedala: Oswald, mili Oswald, čože je tebe? poweď mi uprimne: čo ťa tak trápi?

Moje djetá, zwolau Oswald, oči do neba zdvihnúc: Buoh mi je swedoč, ja bi som mohou šťastnim biť, aj som ničde na celom swete šťastnejši, ako pri tebe, lebo si ti srdečne dobrá. Ale je mne luďi lúto, ja znám mnohich, a najwjac ich je podlich. Len pozri na tu ľudskú bjedu w našej ubohjej Zlatnici. Ich ratowať, im spomuočť, tobi veľmi málo stálo. Ale, žjal sa Bohu, tento ľud sa drží len za howjadka, a bohatim, čo nemajú žjadneho citu, sa to páci. Naši predstaweni, majú hodnosť a úradi len preto, že to ich píše a nadutosti laboďi, že muožu robiť, čo chcú, a že majú pri tom hodni zisk. Oni klamú siroti, zdjerajú wdowi, a nemajú pri tom ani citu ani swedomja. — Tak je w dedine 30 dňa na den horsje, bjeda mnohich gazdou wse wetšja, a nijet ničoho, čobi im pomohou. Krajinskú wrchnosť máme na polutuwajnja. Ti páni tam chcú panowať a rozkazowať, len abi sa mohli pišit a sebe osoh robiť. Ale bjedu chudobneho ludu odstrániť, jeho rani z gruntu wihojit, to si žjaden, nederži za powinnosť. Wšeci len za tim idú, abi sa veľkimi robili, kratochwilili, rozkoše prewoďili, a peňjaze zbjevali. Len svoje rodini chcú zbohatit, len svojim sinkom a sinowcom hore pomuočť; jedna ruka umiwa druhú; wrana wrane oko newifole, krajna je wse bjednejšja, wse ide dolu, ale ti páni sa o to nasťrže netrapa. Ešte sa dajú za swoju milosťiwosť chwálit, tak sú nanichodni a bez hanbi.

Ach Oswald, roztomili Oswald, rekla Lizika: čože ťa tak veľmi trápi? Wet je Buoh na nebi sprawodliwi, on bude súdiť tich, ktorí svoje powinno-

šti zlahčujú. Weť si ti nje wina tej bjedi nášho ľudu. Na čo sa máš nad tim zhrizat, suzuwat?

Na to Oswald odpowedau: Či mi w pekle muože bit dobre, kže na škaredost čertou a na trápenja ubohich duši mám hladjet? tak mi nemuože bit dobre ani tu na zemi, kže na haňebnost tam tich pánou w meste, a na mrzkosti našich grobianškich nadutich zpráwcou obecnych hladim, ktori niewolni ľud do prachu a blata este hľbšje tlačja, čobi ho powinni boli hore dwihat, podporuwat. Keď potom z tichto ňestastníkou ubjedenich zo zúfalstwa sa stanú zločinci, čo budú súdit, kradnúť alebo práwe morduwat, čože bude s nimi? dajú ich pekne krásne, s welkou pompou — zmárnit; alebo keď bedari si wjac wáza statok ako deti, tedi ti hrdláci sa z toho len hrdo zasmejú. Či je to nje už tu opravdiwuo peklo? A či naši Zlatníci pre swoju chudobu sa ňestali z wetšej častki takmer howjadkam rowni, surowi, hnusni, hrubi, pluhawi, ňecitelni? A škrze hrjечи z chudobi pochádzajúce, či sa ňestali mnohi este horsi od howjad, zwadliwi, do bitki čitri, flebetni, z cudzej škodi sa radujúci, zlodejski, leniwi, len do žraňja a lokaňja ochotni?

Lizka powedala: Náš stari učitel už tjež dosseu odplati za swoje pijanstwo. Pred wčerom šjeu w noci opili od orla blizko popri ribníku, spadou doňho a utopiu sa. Wčera ráno ho našli; dñes je pochowani. Na štestja ňemau ženi ani deti.

Tento čir počuwau Oswald s welkim pohnutim. Este sa wispituwau jedno druhuo. Zdalo sa ako bi bou o ňakej welmi duležitej weci premišluwau, a plni mišljenok šjeu do domu. Lizka ňemohla naškrze pochopit, čo mu tak náramne pres mozok preletelo; ale pochopila hñeď w ňedelu.

Do službách božich sa celá obec zwolala, lebo sa

o wolenja nowjeho učitelja malo rofumat. I Oswald sjeu do zboru. Lizuska stála z daleka so ženami a djewčati, a welmi sa bála že Oswald bude zas něčo takuo howorit, čo sa ludom nepopáci; a preto profila welmi swojho otca, abi Oswalda len frotiu, akbi sa trasu rozhorlit. A w skutku mlinár Dobromir sa aši na frok od Oswalda newzdjalu.

Prwsi z úradstich, pán Smudiš, přednjesou obci, na čo sa zisli a powedau: poňewác je učitelstá služba uprážněná, a je služba chatrná s mnohim ustáwaním spojená, kde jeho pláca len 30 štiricjatick zlatich záleži, že na štestja on zná jedneho hodnjeho muža, ktorjeho muože obci chwálit a porúcat, a ktori aj chce tento úrad na sebe wzjat. Ten že je krajci prjezwisom Datel, ktorjemu jeho remeslo zle ide, a jemu bou po materi woláka rodina.

Na to stau hostinski z orla menom Kriedník, ako druhi z úradu, ten porúcau swojho strička, jedneho kriwjeho (chromjeho) hudca menom Glguňa; ten, wraj, tim škorej přednost zaslúži, že hladjac na chudobu obce, miesto štiricjatick s pet a tricat zlatimi bude spofojni.

Pán Datel, keď wídeu že wetsja čjastka gazdou Glguňowi stranu drži, čo najhoršje wédeu a mohou, to nanho wífricau, a ponúknuw sa, že on za tricat zlatich pristane. Pán Glguň sa na tom tak nahňewau, že pána Datla zlodejom, kurwácom a kriwoprisažnim šelmom naziwau, a jemu na truc, chceu za pet a dwacat zlatich služít. Datel sa oswedčiu, že za túto něuctu Glguňa bude prawotit; ale za tak mali plat, žebi němaw wuolu rektoruwat.

Wjacej sa nič nehlasiu na túto službu, preto, že zjaden statočni muž sa nepřchau do úradu takjeho, ktori wfeci zňewážuju, a len takí ľudja ho hladaju, čo insjeho nič nemajú. A práwe z tej přičini sa už

temer obec na tom usñesla, že túto službu len aspon ako pomoc na wížiwenja Glguñowi dajú. Lebo tento predca weðu dajať psotne písať i rátať.

Teraz sa ale Oswald tísnúw ku predku, i blednúw i začerweñeu sa w twári a zawolau: Brawskjemu a swiñskjemu pastjerowi, čo wás statoť na pasu wihána, dáwate lepsi plat, ako učitelowi, čo wase deti má wjestť k básni bozskej, a učiť užitočnim wecjam. Wase deti sú ľudja stworeni k obrazu božjemu, ale ñje wás statoť. Či sa ñehanbite za ten hrjeh, ktori páchate? Ale ja to wjem welmi dobre, obecni mešťeť je wzdicki prázni, keď sa dačo užitočného dobrjeho má obstarjeť, a od učeñja chudobni platiť ñemuožu, čo sotwa trošku swabki, chleba a soli majú. — A keď je tomu tak, tedi i ja dačo tjež urobim, ja chcem biť wásim školnim učitelom, a ñezjadam nasťrže žjadneho platu. Ešte raz howorim: ja chcem biť učitelom, a to ñebude ani obec, ani jednotlivich gazdou, ani jeden gracjar stát.

Ľudja s pođiwením hľadeli hñeď jeden na druhjeho, hñeď na Oswalda. Daktori ho ñechceli za učiteľa, howorjac, žebi ešte mohou alebo práwe chcu ñewolnje duše ich deti asnaď čertowi predať. Ale wetšja časťka powázila, žebi žjaden inši túto službu tak lacno na seba ñepodobrau, a kričali a wreštali abi Oswald bou učitelom. Ľlasi sa tedi wipočúwali, a Oswald bou wivoleni za pána rektora.

Ako toto Lizika mlinárowje počula, bola bi sa pristala od hanbi a z síwu, do tej zeme skriť. Lebo frem wachtára a swiñskjeho pastjera ñebolo w deďine opowržeñejšjeho, ako učitel. Len ako mohla, tak bežala do mlina, ako kebi to najwetšje ñešťešja, tá najtrpkejšja hanba bola na ñu pripadla. I Dobromir, ten ináče statočni mlinár, w omrzlosti

Krútiac hlavou, povedau: ja mišlim že sa Oswald zblázneu.

Alle Oswald zostáu pri swojom úmiste. A tať podla predpisu obecni úrad ho škólnjemu dozorstwu predstaviu. On sa museu dať w meste zkušit (examenovať), a že mau peknuo písmo, a w počtách wjac rozumeu, ako sa pre sedljackou zdalo biť potrebnuo, tedi ho ai swojim porjadkom potwrdili.

7.

Wko Oswald školu drži.

Lizika, Lizika, netráp ma s twojou nespokojnou a s twojim owešuwáním hlawi! prevjekou Oswald ku zármucenej Dobromirowej cére: Widiš, stari sú zkazeni a sotwa sa dajú naprawit. Ušnaš buďem muocť našu úbohú dešinu šrze dobrou wíchowánja deti zas do porjadku přivjest, a jej čest i wážnost nadobudnúť. Inšjeho spuosobu ja k tomu neniđim. Na dešine učitel je sice chatrnuo opowrženuo stworenja; ale ako hlbočo sa ponižiu náš Pán a Wikupitel, abi ludi poučiu, napraviu a štastni mi urobiu. Rebi sme mi mali rozumnich a swedomitich zpráwcou, ktorimbi obecnuo dobrou nje meňej ako ich wlastnuo na srdci ležalo, ktoribi památali, že sú wlastne na to postaweni, tedi bi sa wjac staveli a wetšú wážnost doswedčowali k dešinskim škool učitelom ako k profesorom na wísofich školách. Alle to je nje tať w terajsom přewrátenom swete. Wšetko len hláđi hore, wšetko sa táhá hore, a zaňedbáwa to: čo je dolu. Přeto je z wetšej čjastki tam hore přitážko, a tu dolu přiláhko, a mnohje tróni stoja na slabich nohách.

Ah Oswald, Oswald, vješla Lizuska: ti newješ, ako si zle urobiu! Ale mu nepowedala, prečo.

Medzitim, aknáhle prišli zimnje časi, začau Oswald školu. W prví den si stáu predodwera, a tam prijimau školske děti. Ak doktoruo malo zablaťenje čizmi, muselo si ich tam slanou do čista poutjerat, a podošwi na železe předodwermi oskrabat, abi čistje dile w škole nezablatili. Potom na privitanja každjemu priveriwe podau ruku. Ktoruo malo nečistje ruki, muselo najpru ist ku studni, a ruki i twár pekne umit. Ak wlasí neboli porjadne učesanje, poslau takje děti domou, abi sa dali učesat. Tje děti, ale, ktorje čistje a pekne učesanje prišli, boskau po priateľski w celo.

Deťički sa na tom welmi čuduwalí; doktorje sa hanbili, drubje sa smjali, a doktorje i plakali. Lebo takuo dačo sa im pred tim ničdi nestalo.

Na drubi a treťi den Oswald zase stáu predodwermi, a tak ešte za niekoľko dní, až wšetkje tak čistje do školy prišli, ako im on prikázau. Potom ich w škole prijimau. Ktoruo potom s nečistou hlavou, twárou, rukami, alebo blatliwimi čizmami prišlo, wšetkim na posmech muselo stát na jednej nohe; a keď si tak za hodinu postálo, poslau ho domou, abi sa dalo očistiť.

Mnobich ľudí w dedine to mrzelo; ale w škole nemali práwa rozkazuwat, tedi museli priwolit k tomu, čo Oswald chceu. Tak sa stalo, že w dakolko tížnoch školske děti malje i wetšje, chudobnje i bohatšje napospol welmi čistje boli, aspon zakjal do školy chodili.

Oswald ale ešte ani pri tom len nezostau. Keď děti asi za štwrt roka ku porjadku priwikli, on pozoruwau i na čistotu šjat. Brud, prach a blato nesmelo biť na šatách, trebas i šatje a zoderatje boli.

Toto odpustiu, lebo w tom neboli deťi na pričtne. Kdo pres celi tizden i wo škole, i na deďtne a na ulici, w kostole i na poli, najčistotnejši chodiu, ten bou jeho miláčok. Tomu daruwau w prvi tizden obrázok, alebo kus stučky, alebo hárok peknjeho papjeru na listi; w drubi tizden zase daťi znať swojho prijatelstwa, naposledi ho werejne pred wšetkimi boškau w ústa, a tať boskanuo djeta dostalo práwo w nedelu s učitelom ist na prechádzku, alebo ať sněh pršau a chwila bola odporná, mohlo uňho bit a w jeho welkej kniže obrazi pozerat, z ktorej Oswald peknje rozprávki weđu rozprávauť.

Oswald bou muž, ktori si i u dospelich luďi wážnosť weđu nadobudnúť, ktori sice ničdi sa nepřisahau, ani nekljau, ale sa ani ničoho nebáu; nečudo, že wšetki deťi wážnosť a úctu k němu citili, a temer ho rácej mali, ako swojich rodičou. Tambi bou wídeu, ako mu wšeci s úctou pochlebuwali; ako dúwerne a smelo k němu bežali, keď sa s nimi stretou; ako jeho winje a žjadosťi na očach poznat sa snázili, ako len čo mihnúw alebo kwnúw s radošťou ho poslúchli.

To luďkowja w Zlatnici naskrze nemohli pochopiť, tim meňej, že tento pán učitel k dobrjemu cwičku a porjadku ani ljestkovej paličky, ani brezowcou ničdi nepotrebuwal. Daktori luďja sa báli, a rozprávali si o jednom, čo potkani, wraj, weđu wíčituwat; ba i deťi weđu k sebe priwábili tať, že ich potom so sebou do jednej jaskiňi wšetki wowjedou, kde spolu i s nim wšetki zmizli. Daktorje starje ženi howorili zjawne, že to weru neide s dobrim, a radili, abi k Oswaldowi žjadne deťi neposjelali. Ale tať ďaleko predca wec nepřišla.

Alle Oswald takto howorii: čistota srdca, je zdrawja duše; čistota zemnútrná je zdrawja tela.

Howjadka sa muožu wálat w bláte, ale čloweš ako obraz boží, má sa čisti wízdwihnúť k čistjemu nebu. Toto musí biť počjatoš wšjetkjejho detinskjejho cwíku a wíchowáwanja, abi detički weđeli, že sú oni ľudja o mnoho lepši od howjad. Potom sa dá z nich wšetko dobro uwiwjest; z howjad a zwerou sa nič uwiwjest neda.

Ešte ďalej howoriu Oswald takto: školni učitel, ktori ani len to nerozumje, ako má útle detinskje srdca i prisnostou sice ale i láskou wjest, abi ho z radosti poslúchali, ten svoje remeslo newje. A na takjejho učitelja chrbáte hi sa slušne mohla polámat tá palička, s ktorou on deti lomí, ako febi opice, psou alebo inšje zweri učiu, čo zjadneho rozumu ani srdca ľudskjejho nemajú.

8.

Čo je sa w škole ďalej robi.

Na dedíne sa stau kriš, že Oswald deti zwádzja, že im nowuo dáko náboženstwo prednáša, a tak že sa od neho nemuožu nič ďalej učít. Weť ti je to, wraj, len hrozná a neslichaná wec, čo tje deti robja každuo ráno, ako dobre nezofalejú, a len to do školi čím škoraj do školi; kde ináče wjeme, že je dost práce mládež do nej wiprawít, že im škola smedi ako pes. Pres celi den w škole ti je tak ticho, ako febi wšetko w nej wíwrelo, ako w kostole, kde inácej od památi sweta, lárnu, kriš, škreš robjewali deti w škole tak, že ich až hen won z dedíni počút bolo; ba teraz i keď sa učja zpjewat len hučja ako wčeli w úli. Potom sa i to už pomerkuwalo, že pri modlitbe tjež škaredje premeni a nowoti sa stali, že sa deti ku striguonštwu weđu, a už sa k tomu i podozrelje znať, čjari maluwat učja.

Takžeto a tim podobnje reči doňjesti sa napostedi do usi i samjemu pánu farárowi a slawnej raše do mesta. A preto, že skutocne nič newedeu a nechá-pau, čo Oswald robiu, abi sa obecnjemu stážowa-niu za dost urobilo, bou wislani wibor zo dwoch pánou z mesta a z farára záležajúci. Tito traja wi-slani páni prisli jedno ráno neočakáwane do školi ešte prwej ako sa wiučurwaňja začalo, a oznámili Oswaldowi, čo im je naloženuo, a kázali mu, abi w ich pritomnosti práwe tak učiu, ako obicajne učjewa.

Keď sa deti po jednom schádzali, trebas i w cha-trnich a podraticch šatách, predca bolo až milo bla-djet na ich čistotu a porjadosť, a jačo peňne najsa-mipru šlo každuo k učitelowi a ruku mu boškalo, potom si každuo peňne ticho na swoje mjesto sadlo, a tam si už w dobrej misli spolu septali, a tich cu-dzich pánou pozerali, wšetkich djetoch bolo peť i pä-desiat; chlapani sedeli na jednej, djewčatka na druhej strane.

Keď sa už wšetki deti spolu zisli, powedau Os-wald na hlas: Milje djetki! Poďme najsamipru, po-forme sa pred wšadepritomnim a milim pánom Bo-hom a prednesme mu naše misljenki a prosbi-s naj-wetsou úctou k nemu. Ako on toto powedau, wšet-kich pädesiat i peť zložili peňne rucički, a flaknúc na kolena w swatej tichosti hlawički naklonili. I Oswald si flaknuw dolu, — a pán farár s timi radnimi pánmí z mesta, ako sa to wšetko pred bož-skou dňstojnostou poškoro, príkladom djetocjef po-hnuti, tjez si poklákali. Potom čitau učitel na hlas jednu peňnú prenikawú modlitbu, ktoru mau na stolci pred sebou. Táto modlitba bola tak rozumie složená, že ju i šesteročnje djeta doškónale pochopilo.

A toto tať pohlo srdce jedneho z tich radnich panou, že mu len tať šza šzu roňila. —

Potom postávali wfeci, a najstarši žjaci, hladjac na tabulu, na ftorej noti (melodie) i s teptom popisane boli, tichim hlasom spjewali štirohlasne peknú rannú pjesničku. Menšje deti za nimi len welmi ticho každuo pre sebe spjewalo. Zatim čitali ti lepši z jednej knihi naporjad, po jednom wersi; ale každi rjadok celá škola len tať na poli hlasno opakowala, — potom sa kniha zaprela, a najpru celá škola spolu, a zas po jednom, ftorim Oswald kažau, tje werse z pamäti howorili.

Po tomto sa šjetki w štiroch hrbkach, na štiri rozličnje strani, pred štiri čjerne tabule obrátili, na ftorich z čjastki latinškie, z čjastki i slowenškie literi, z čjastki sillabi, z čjastki i celje rjadki welmimi literami popisane bolo widat. Wfeci pisali lebo kamennimi ceruškami na tabulkách kamennich, alebo perom a atramentom na papjeri z tich tabul. Oswald chodiu od jedneho ku druhjemu, jedno pochwäliu, druhuo poučiu, tretjemu kažau pero lebo cerušku lepšje držat, ako kde bolo treba.

O hodinu sa rozdělili šjetki zas na štiri hrbki, a tu na mjesto jedneho ukázali sa štirja učitelowja. Lebo ti, čo najlepšje čitat weđeli, klädli na černe tabule, tlačenje latinškie lebo slowenškie literi po jednej lebo po sillabách alebo i po celich rjadkach, ako Oswald kažau. Tje literi boli na hrubom defliku papjerowom popriltjepanje, každá o sebe. Potom dohljadau Oswald, či je wfetko dobre urobenuo; a každi z tichto malich učitelou dau swojej hrbke šeti tje literi, sillabi, slowá a celje wipowede čitat a wirject pötichim hlasom. Šjaden nebou na prekažke druhjemu. Oswald pri wfetkich wfetko wideu i počuw, nič mu neušlo, a posepki hneđ tu hneđ tam pomáhau.

A zas o jednu hodinu sa tje hčbki inakšje rozdelili, a na mjesto litjer prišli počti a računki nastabule, a nowi učitelja a učitelkine prišli ku tabuljam. A tu jedni počti poznawali, drubi sunimi do jednej ratali, treći odtahowali, štvrti množili, pjati delili alebo dwafrát dwa howorili. Najlepšim počtowníkomi dau Oswald predpisanje prikladí wpracuwat kazdjemu pre seba. Na ostatku powjedau kazdi ako urobiu. Oswald pozreu do knižeci, w ktorej tje prikladí už hotowje boli, a oznámíu hčed, či je dobre lebo zle.

Obzlašte ale do pošiwu bola tá tichost, ten porjadok a tá chuť do učenja, čo sa pri wšetkich pomerkuwala. Dačo takjeho boli ti radni páni z mesta a pán farár ešte ažiwo newideli.

Keď takto celuo dopoludnja stráwili, teda djetki pozdrawjac pekne tich cudzich pánou a swojho učitelja, pobrali sa pekne tichúčko domou. Ale wonka len radost, len smjeh a plesanja bolo widjet pri tich milich djetočkách.

Po poludni sa zas w škole pred tabule postavili. Tam rassowali wšeliakje figúri i z rownich, prostich i z kríwich linei zaležejúce i na swojich tabulkách, alebo i na papjeri, njektorí práwe už i nástini z kmetou a šiwotwornich nádob.

Po dokončení toho, čitali wetsi a lepši chlapci i djewčata, mensim naporjad z jednej knihi wšeliakje weselje a poučnje rozprávki. Tú radost widjet, ktorú tje děti mali nad tim čo počuli a wideli, to dačo znamená! Potom Oswald rozkázau tim, čo najlepšje pisat weđeli, tje rozprávki doma na papjer spisat, a na zajtra do školi donjest, ale čibi proti prawopisu nesmeli bit. Naposledi menuwau Oswald werejne a s pochwalou mená tich, ktori w ten den swoje weci najlepšje wíkonali. A preto že sa lub

našlo seš, urobti ešte wšetkim tú radosť, že im ešte za celú hodinu čosi pekného rozprávau. Menowito rozprávau im welmi hroznu prípadnosť o jednom človeku, ktori wo welmi tuhej zime na hradskej snom prevládani zamrznúw, a že ho potom mŕtweho do šedini donjeli, a ako nezkušeni a sprosti ľudja chceli ho hneď do teplej izbi došikovať abi wraj rozmrznúw. Ale na to prišieu na šťastja jeden rozumni lečár, dau toho zamrznutjeho zo šjat wizolject, a až po sami nos ho do snehu zahrabau; potom ho ešte do studenej wodi položiu; za tim ho do nezakúrenej izbi do chladnej postele uložiu, so súknom dobre treu, pokjalkoľweť ten domieli zamrznuti neožiu. Ako to bolo, to Oswald wšetko obsirne wiswetliu. Tak sa školski den skončiu.

9.

O nedelnich školach a príbehu wo mliše.

Na tento a ini sposob učiu Oswald školu mládež; každi den im dačo nowjeho prednesou. Ti radni páni a pán farár ho welmi chwálili a uznali ho za najwibornejšieho učiteľa w krajiše. To sedljaci w Zlatnici naskrze nemohli pochopiť a howorili medzi sebou: Čo, azdaj chce Oswald biť múdrejšť ako boli ti stari, čo sme mi s nim do školy chodili. Ale hej, on to wje na wseliaki sposob oči zaslepí, a teraz už i samjemu farárovu i tim radnim pánom porobiu. S nim je weru nje dobre.

W lete w Zlatnici deťi pred tim nechodjewali do školy, lebo wetšje museli rodičom doma i na poli pomáhat. Ale Oswald prijau s sebe i w lete aspon tje menšje, učiu ich každi den dakolko hodin, dowolitu sa im u seba hrať, alebo ich či w zahrade či na poli lahčimi wecmi zaňeprazdňowau, kže za nim

občajne chođili a drobnje škalki z role wzbjerali, alebo pleli. Ako toto druhje deti wideli, prosili ho welmi, abi i na ňe nezabúdau; a on ich prijau zlašt po skončenej doma práci, k sebe ich posadjac, wo winaučowaní s nimi ďalej pokračuwau. W nedelnich a swjatočnych dňoch chođiu s nimi do pola na prechadzku alebo do hája; tam im ukazuwau jedowatje zelini a rozpráwau im o nich strašnje prihodi, alebo zas rozpráwau, o živočichoch domácich i o divých, o zpusobe ich žiwota; potom o studničkách, potokách, riekách, o mori; o wrchách, horách, jaskynjach, o wšeliakich krajinách a ludoch na zemi; a hwjezdach, ako sú od nás wzdalenie, a ako welkje. Toto wšetko on alebo widiu po swete, alebo w knihách čitau.

Keď to mládenci w dedine počuli, njeftori dostali chuť, aspon w nedelu ku Oswaldowi chođiť. A on im to welmi wdacne dowoliu, lebo mu ich srdečne bolo ľuto, že sú sprosti. Tu ich ešte wšeličo učjewau, a naznačiu im čo majú doma w tizni w práznich hodinách čitať, rjatať a pisať. W nedelu keď sa zišli, tedi wšetki w tizni urobenje práce spolu s nimi poprezjerau, a kde bolo treba napraviti. To bola opravdiwá nedelnja škola, ku ktorej sa wše wjac a wjac mladich ľudí schođilo. Kdo ale bou ňecisti, neporjadni, kdo rád frěmi nawšteruwau, kdo w karti hrau, kdo sa prisahau, kdo fljau a zlorečiu, alebo sa práwe pobiu, toho Oswald neprijau. On bou ich súdca, a predca tak biwau k nim mili, ako kebi bou ich roweň. Oni zas zo svojej strani pomáhali mu welmi wdacne w tizni pri jeho polnich prácach, čo ich ani o to nezjadau.

Tich ale mládencou, čo s Oswaldom držali, drubi kamaráti w dedine wismjewali, potupowali; prezivali ich rektormi a mudračkmi a wšelijakje pletki a

protivni im robili. Uradstím sa to páčilo, keď Oswald a jeho nasledovníkovi oplani prenasledovali; lebo sa len toho báli, že si on chce získať priateľov a bi s ich pomocou do úradu na miesto niektorého z nich bou wivoleni. Preto, čo len mohli z jeho náhho wimisljet, to roztrjasali, a pri každej príležitosti mužou i ženi proti nemu búrili. Práve preto Oswald at nikde nechodiu, okrem do mlina, kde ho wzdiekti wdacne mali.

Ako ale w jeden večer do mlina príšeu, tichto dobrich ľudí a swojich priateľov našeu wšetkich w twári welmi premenenich. Stari Dobromir bou tichy a w misljenkach pohrúženi, mlinárka chladná a omrzlá po dome behajúc a dvermi trjeskajúc; Liziska bola wšetka uplakaná.

Wnáhle muohou Oswald s nou samou biť, opitau sa jej: Čože sa tu za nešťestja prihodilo? čo za zli duch do tohoto pokojnjeho domu wstúpiu? Wšetste wfeci, akobiste ani ti neboli. Powedz mi Liziska čo sa to prihodilo?

Liziska trasúcim hlasom odpowedala; žjal sa Bohu, Oswald, až ti teraz musim powedať, už s tim musim na swetlo wíst. Ja som welmi nešťastliwá. A ako to wirekla, wjac nemohla ani slowa od horkjeho plaču, že sa len tak w slzách zatápala.

Keď ju trochu uspofojiu, zas rjekla: Už je tomu rok, Oswald, ako si ma tiež tak wiplakanú bou našeu, a spítuwau si sa, čo mi je, — w tedi som ti nechcela spowedat. Teraz ti už powjem: wtedi bou príšeu k nám Smudiš hostinsti od Iwa, a píttau mňa, od mojich rodičov pre swojho sina, ktori už wraj, w dedine Starom Kameni swoj mlin má. Muoj otec a moja matka nemali nič proti tomu, ti bi boli priwolili, lebo Smudiš je najbohatši w dedine a prvi w úrade; ktori nám, wraj, moc

škodit i osožit muože; a muoj otec nechce druhjeho zata, hiba mlínara. Ale ja som powedala, že som ešte primkadá, že ešte aspon roč si podjewtim; a tak nemohli so mnou nič wikonat. Teraz už roč presjeu od toho času, a Smudiš prisjeu zas na ten isti den i so swojtm sinom. Dnes u nás obeduwali, a moji rodičja už wšetko s nimi dokončili, a teraz už mali biť zdawanki. Ale ja som powedala, že sa nikdy nechcem widat, a zostala som pri tom. Lebo mladi Smudiš je len diwoč rozpustili, ako i jeho otec je twrdjeho srdca a bujni. Nuž teraz je už w našom dome ako súdni den pre to, len sami hñew a zarmutok.

Ako toto Oswald wipočuwau, welmi sa zñepofojiu. Po izbe, nič nehowarjac, sem i tam sa prechodiu. On si w sebe sám úfnost robiu, že Lizka da ked i jeho ženou biť musi. Naraz pride strmim prokom k nej a powje: Lizuska, tedi sa ti nikdy nemjeniš widat? Tak i ja zostañem až do mojej smrti bez ženi, lebo ja bi som žjadnu inš u nechceu, len teba. A ja som ta wždy rátej wideu, ako sam seba, a wše som sa len ešte ufau, že twoje srdecčko sa ku mne naflom.

W tom flesta Lizuska Oswaldowi do náručja, a na jeho prsach zajakawim hlasom powedala: Ach Oswald, widi pán Boh, že si wždy bou moujmu srdcu mili, hádam i priwelmi. Ale čože: muoj otec je bohati, a chce takjeho mat i zata, a tento svoj úmijel ñepremeni. Ti si ale len jeden chatrni učitel, čo si ani ñje w stawe ženu wchowat.

Oswald objau dobrú, w slách zamorenú Lizusku oboma rukama, pritiskuw k swojmu srdcu, a rjekou: Teraz si tedi Lizuska, moja oddañica, moja mladucha, a žjadna moč na zemi ma wjac od teba ñeodlúci. Neboj sa, moja drabá od dneška si moja.

Za tim wišjeu Oswald won, starjeho Dobromira a jeho ženu hladat. Lizika počula wšetkich troch hlasno a ohniwo spolu howorit, ale niezrozumela nič. Trjaska sa od strachu ako tá osika, newedjac si w swojom trápeni poradiť. Padla tedi pod oblokom na lawici na Polena, slozjac ruky modkila sa wrúčne a szawje oči k nebi uprela práwe w tom okamženi, keď sa jej rodičija dohadowali. Keď jej trosku na srdci odlahčelo stanúc hore, dozrela wonka Oswald a zo mlina do dedini idúceho; otec a matka ho wiprewádzali.

Toto jej strach a ťazobu ešte wjac rozmnožilo. Nik jej wo mlíne powedať newedeu, kde jej rodičija s Oswaldom odisli. To weđela dobre, že je Oswald prekli a ohniwi, zlakla sa tedi, že snad proti jej rodičiom zhibiu, že tedi sli spolu k sudcowi, a to bou Smuďiš u lwa; wo welišom tedi trápeni ešte wrúčnejsje sa modkila za Oswald a i za seba.

Desat hodin už holo weđer; tu počuje dáki just. Otec a matka prišli s Oswaldom. Dobromir wzau čerušku za ruku a opitau sa jej: Nuž Lizuska ti tedi rada wiďiš Oswald a? Ona zostrašená rjekla: či ja muožem za to? wet ste ho i wi radi mali. Tu rodičija wložili jej rúčku do Oswaldowej a požehnali ich obidwoch, ako svoje děti. Lizika sa zostrašila, a neweđela čo sa s ňou stalo, či je to naozaj, či sa jej len sniwa.

10.

Oswald prišjeu do zljeho chiru.

Keď w nasledujúcu nedelu učitel Oswald a Lizuska Dobromirowa ako nowomanželja w Postole prwi raz z fancla sa ohlásili, sedljaci Zlatnički wtrešťili oči, a ženi si jednostaj čosi septali; hostinski

od Iwa pán Smudiš wišjeu z kostola ako wztékli
 lem, a zaprišahau sa, že neodpociknje, pošjalkoľwek
 toho falošnjeho mlinára s jeho celim domom i s
 učitelom nežkazi, z šedini newipsika, a wšetkich do
 temnice alebo na šibenicu nepřivedje. Pri tom wšet-
 kom ale Oswald a jeho Lizuska po troch tiznoch
 držali swadbu welmi weselú wo mlíne, akobi na
 truc tomu žuriwjemu lwowi.

Ako wecer nowomanželja zo mlina do Oswal-
 dowho domu prišli, padla Lizuska swojmu mužowi
 okolo krku a rjekla: Ach Bože, aká som teraz štast-
 ná! wolako ani si uwerit nemuožem, žebi to praw-
 da bola, čo sa so mnou stalo. Ludja powedajú, že
 je mnoho smutnich, neždarilich manželstwow na swe-
 te; tibi sme mi dwaja mohli dašedi ochladnúť w
 našej láske, mohli si dašedi winsuwat, rácej sa roz-
 lúčit, ako na weši spojeni zostat?

Oswald jej powedau; mi budeme spolu štastni,
 pošjalkoľwek budeme živi na zemi; ale si musime
 trojnásobni slub urobiť; a pošjalkoľwek ho budeme
 werne držat, jednota, swornost a božskuo požehna-
 nja bude pri nás. Od dneška budeš ti mne a ja te-
 be žit; a nišdi nebudeme jedno pred druhim ani
 najmensjeho tajemstwa mat, ba i kešbi sme w čom
 chibili, jedno druhjemu si zjawime. — Škrze to si
 odstraníme njejednu chibu, njejedno nedorozumenja,
 ktoruo často smutnje následki za sebou tjabne. Po-
 tom ale naše domáce weci niškomu na swete, ani
 otcowi a materi nežjawime, abi niš o tom čo sa len
 nás tika, howorit a medzi nás sa mješat nemuohou.
 Len tak budeme celkom swoji, ako kebi sme len sa-
 mi boli na swete. Naposledi jeden na druhjeho sa
 nišdi nenahnewáme, ani len w žjarte sa nebudeme
 drážit a prefárat; lebo zo žjartu biva dašedi nao-
 zaj, a čo si člowek tu i tu dowoli, k tomu muoze
 lahko i priwiknúť. Takto howoriu Oswald.

Urobili si tedi obapolni slub pred Bohom. A ako si zmluvu túto srdečnim boškom zapečatili, zawzneu pred domom w nočnej tichosti, tichi, krásni, libezni spew súzvučne nastrojeni. To boli Oswaldo-wi žjaci a žjaci, čo swojmu učitelowi tjež chceli radosť urobiť a swoju wdaku oswedčit. A keď tito nowomanželja ráno stali, wideli mnoho mužou, žjen a deti zbehnutich z daleka stát, čo na jeho dom hľadeli a prsti ukazowali. Oswald zvedawo otvoriu obloš, a wideu celi svoj dom wencami a kwetowimi snúrami šiwne ozdobení. To urobila w noci jeho školská mládež. T tje najmensje detički zbjerali k tomu polnje i zahradne kwjetki. Ako Zlatníca dedinou stála, níkdi ník takuo dačo nedožíu. A keď Oswald zas školu začau, prisli w prwi den po jeho swadbe wšetki deti, welkje i malje, bohatje i chudobnje, kwetím ozdobenje, ako kebi najwetjša dajaká sláwnost bola. To Oswalda a jeho Lizušku welmi řesilo, lebo to bou znať dobrjeho srdca. plnjeho láski a uznalosti. Oni obidwaja wibosťawali tje dobre detički, napekli koláčou a tať ich uhostili.

Alle w dedine bolo mnoho daromnich flebjet a reči o tej swadbe, a kazdi sám w sebe o nej inařšje zmislau. Lebo žjaden nemuohou pochopiť, abi to tam s dobrim duchom bolo šlo, a to im bolo dačo neslichánuo, že najbohatši mlinár w celom tom okoli swoju peknu cėru a jedinu dedičku jednemu mizernejemu učitelowi dau za ženu. Lizka bola tať krásna, tať zámožná, žebi sa boli dost i páni mestaňja okolo nej obracali a za muž ju pitali. Kazdi tedi bou žjadostíwi zwedjet, prečo mlinár taťu blázniwošť urobiu. Alle stari Dobromir sa tomu len smjau, a ľudja nemohli z něho nasřze nič wíwabit. T mlinárku jej kwotrički welmi trápili, wismjewali, drážili a prekárali s jej chudobnim, nanířhodnim

učitelom, že si wraj, len takjemu Odkundesowi taku ceru na fík zavesila. Mlinárka pri wsetkej svojej bohabojnosti bola predca trošku i pišná žena. A preto ju takjeto potupnje reči i mrzeli, tak že keď raz od jedu škoro sa poplakala, Krčmárke od orla w hñewe powedala: Milče mi s wašimi sprostim flebetami; mi tolko wjete do toho, ako hus do piwa. Oswald bi muohou ñje len Krčmára z orla, ale i drubjeho ešte wiplatiť; on má wjac, ako sa wi nazdawate; to som ja mojimi vlastnimi očima widela. Kebi som smela howorit, mohla bi som wám powedať takje weci, čobi ste len tak usta a oči rozšlabili, a zahládeli sa, ako čela na nowje wráta. Toto reknuc, naraz začúchla a mrzelo ju, že w hñewe wibuchla dačo takno, čobi bola mala za zubami držat. Krčmárka z orla aňi wjac od ñej ñewirozumela, a ešte musela prisľubiť, že aňi toto ñikomu ñepowje.

Táto aňi ñepowedala ñikomu, len svojej sestře a mužowi, ktori jej najprú museli sľubiť, že to ako najwetsje tajemstwo len pri sebe zadrzja. Ale im mlinárkine reči tak wiswetlila, že táto vlastnima očima celje hrbi zlata a strjebra u Oswalda widela, a žebi Oswald muohou, febi chceu, celu dedinu svojimi penjazmi zakupit; že sa u Oswalda daľedi takje weci deju, nad ktorimibi, febi sa powedať smeli, ludom len tak wlasti dupkom stáwali. A Krčmárovu z orla a jeho swégeriñej, keď toto počuli, od welkjeho diwu naozaj počali wlasti dupkom stawat, a za to ñemohli, že toto tajemstwo aspon najlepšim prijatelom svojim zdelili. O pár dñi wedeli už wšeci ludja w Zlatnici a mnoho wjac, ako mlinárka powedala. Tuž tu chiri, že Oswald so samim kñježatom z pekla stoji w porozumení, že mu wlastnou krmou swoju dusu podpisau. — — Za tridecat

rokom že musí šjabol Oswaldowu wuolu plniť, a na konci ostatnjeho roku w sami štedri večer medzi jedenástou a dwanástou hodinou, že pride čert jeho dušu wezme, a hlavu mu skrúti, tak že mu twár čim napred tim nazad pride. Oswald že má zlata, folko len sám chce, a krásnej Lizike že dau čosi wipit, a preto že musela alebo sa zblazniť od láski a bjeďne umrjet, alebo sa zaňho widat. Pri tom, že Oswald wje duchou zaklinat, pokladi winajšt, zimnicu zacitowat, krawám tak porobit, že alebo belasuo mljeťo alebo práwe frú mussa dojít; že wje oheň zaklinat, seke tak porobit, čo sa ho ani rezivo, ani gula nechiti, na metle do powetrja rajtawat a inje tim podobnje weci. Toto wšetko že sa z nebezpečních knih naučiu; že má Doktora Sausta cestu do pekla, Cisara Karla porjadok hrdelnjeho práwa, a knihu o pečatňom prstieni Salamúnowom.

Od tohoto času sa ľudja w Zlatnici Oswaldaldu ukrutne báli. Zjaden sa neopowázju ani w najmenšom mu ubližiť, od strachu pred jeho pomstou a pred jeho pekelnim spoločnikom. Ani sám zúriwi krmár od lwa sa neosmeliu ani Oswaldowi ani mlinárovu w dačom biť na prekážke. Doktoru ľudja sa ukradomki prežehnawali, keď im prišlo z nenazdanja s nim sa stretnúť. —

II.

Lizika stojí w dobrom chire.

Keď ale mladi ľudja z dedini daľde stretli Liziku, čo len tak fwitla ako ruža od Frási, pred tou sa nežehnali, ale sa jej každi priwetivo pokloniu a dobri den zawinsuwau; a keď už presla, nejeden zastau a za ňou pozerau. Lebo Lizika bola krásna ženička, a s každim dňom sa zdala ešte krásšou biť,

tať že sa i djevčatá w Zlatnici nad tím welmi ču-
duwali. A predca ona ani drabšje ani nadhernejše
sa nešatila, ako druhje ženi. Ale či ju človeť wi-
deu w nedelu či w robotni den, či ráno, či večer,
to wždy bola ako zo škatulki, ako febi mala ist na
tañec. Ona robila na úpeku w zahrade i na poli;
šla do mastale obrjadila si krawi i swiñe; ňesla do
mesta zelenje weci lebo wajsja na predaj — a pri
tom bola wše čistotná, porjadná, na jej šatách ňe-
bolo najmensej spini.

Ja bi som skoro uwerila, že tá už tjeť wje ča-
rit, rjekla Smudiška od lwa, nos tabakom napcha-
júc a rukáwom utjerajúc.

Dost ľahko! doswedčili jej mladi ľudja wfeci, wje
weru ta. Wet febi už nebola widatá, wfetkim bi
nám srdce z tela wicarila, taká je peľná.

A ženati mužowja w deñine časom i zle zachodili
so swojimi ženami, prezivali ich, zauskwali, že
tjeť tak peľnje nezostali, ako p. rektorka. Tu ženi
rewali, fljali, prisahali sa, a mužom twáre ako
mački dlhimi pazúrami dodrjapali.

Dwe djevčatá, bivalje kamarátki Lizikine, kto-
rje sa tjeť o nedlho mali widawat, priduc fu Lizi-
ke takto sa k nej prihoworili: ti si už roť ženou, a
taká si hodná ako pañička. Wfeci mužowja ta ob-
divujú a wfetki ženi ti záwidja. Ach! Lizuska, po-
wedz nám ako to muoze bit? Lebo sama dobre
wješ, že u nás, aknoble djevka muža dostane, hñeď
zostane škaredá, ňespuosobná, a láska prestañe. Ale
pri tebe je to ňje tak.

Mladá p. rektorka im odpowedala: Ja wám po-
wjem toho príčinu. Ženi sú samje toho wina. Žakjal
sú slobodnje a mládencom sa chcú páčiť, tedi sa ci-
frujú, a wfetki peňjaze akjekolweť majú alebo za-
robja len na šperki winaložja; to sa čistje a uhla-

Denje že sa im len tač jassa čelo na slnci, a wlasti majú, ako febi ich wimaluwau. Keč ti už ale raz muža dostane, ani nemisi wjac na to, abi sa páčila. Tu ráno ako stane, chođi do poupoludnja strapatá a wo wlasoch plno slami a perja má, neumije sa za každim, keč sa zababre, a misli si, že to žene dobre pristane, keč strapatá chođi, že jej poznat aká je robotná. Potom sa musi aj gazduwat, muž potrebuje peňjaze do krími, a ona nemuože, ako za džewčestwa každi groš len na parádu obrátit. Jej oblek ostarje, zamaže sa, potrha; popravenja mnoho stoji, a sama si poprawit, poobšiwat, sa žiadna nenaučila. Tač sa priwikne na cundri a lusti, žena sa blatom a brudom zpotwori, zohawi, nič o seba nedba a na čistotu nič nederži. Na ostatok sa i mužowi zhnusi a tač powstane w dome nepokoj, ak náhle žena zacundraná w džerawich a zablatenich štrimflach chođi.

Weru, Lizuska, ti máš prawdu, rjekli džewčata.

A mladá p. rektorka doložila: Ako som sa ja za Oswalda widala, hñeđ som na to mislela, ačobi som sa mu wše mohla páčit, lebo som ho welmi rada mala. Umjenila som si teda, na seba dat pozor este wjac, ako pred tim, a nički mu pred oči neprist neporjadna, ale wše umitá, w čistich nezaspínenich šatach. Preto som aj welki pozor dala na moje šati, a w mojej mastali, w kuchini a w pivnici musi mi wše tač pekne a čisto bit ako w izbe. Najmenši štač z muojho obleku hñeđ wiberjem. Tač sú tedi moje šati wše ako nowje, a ja sama som w nich muojmu mužowi, každuo ráno ako nowá.

Me Lizuska, rjekli na to džewčatá, s časom sa i tje najčistotnejše šati len predca poderú; odkjal že potom nowje kupit, keč muž peňazi nedá?

Ona odpowedala: ja menej potrebujem peňazi

na sati, ako družje; lebo ja si to i najmenšú djerku daškoľko stichami hñeď zašijem, abi wetsja nebola. To ñestoji, hiba ten kus cwereni. Družje nosja swoje sati pokjal sa len ñezderú, čo je pri ñich chibnuo, to ñenaprawja; z malej djerki bude welká, a ñezadlho zo sjat budú len franforce, a musja sa nowje sati kupuwat, kde ja este wse moje starje nosim a tim moc peñazi zwišim. Gazdiñje, ktore plátat a šit ñeweďja, mnoho pomárna peñazi, a predca choďja, akobi ich z barini wiwljekou.

Na tjeťo Lizikine reci sa obe djewčatka zapálili a s plaćom rjekli: mi sme sa tať čisto šit a plátat ñeznaučili, ako ti. To nám bude w dome welmi škodit, už popredku wiďime našu welkú bjedu, a ñemuozeme to premenit. W tom obe welmi smutnje odišli preć.

Lizika rozprávala swojmu mužowi tú rozhoworku, čo mala so swojimi prijatelkĩnami a doložila: že bude obidwe šit a plátat ućit, lebo žebi welmi lutuwala, kebi tjeťo djewčatka mali biť ñestastnje.

Oswald pritišnuć swoju dobru ženićku k srdcu, rjekou: tim si moje djeťa pozebnanja bozje zašlúziš, a sama sa stañeš pozebnaním domu tohoto. Tje len tjeťo dwe, ale wšetki uć, ktorje sa len budú hcjet od teba ućit. Mnohje gazdowstwá w seďiñe sú pri wšetkej práci a usilownosti, bjednje a chudobnje, preto že ženi swoje gazdinške weci ñerozumeju. Nerozumeju swoje zahradki wselijaťim dobrim a zdravim zelim wisadit, abi si mohli jedlá premjeñat, čo zdravja welmi napomáha. Nerozumeju jedlá dobre uwarit a s málom chutne pripravit, ak daķedi hcú daćo lepsje nawarit, to nababrú mnoho slanini, masla, oleja, to stoji wela a predca je ñić porjadnebo, len ñezdravá babrañina. Planá žiwnost robi planú krú. Z toho powstáwaju ñemoci, tje stoja wela

peňazi, a s robotou ide pri chorlawich ludoch wšet-
ko naopak. Práwe tak je i so šatami. Po šedinách
sa nachádzajú síce šewkine, ale že sa oni sami zo ši-
tja žiwja, že je to ich zárobok, teda práwe preto
bi za swet žiadnu naučit nechceli. Tje tedi, čo plá-
tat a šit newedja s djerami na laftach a na štrim-
flách, alebo tak newogabano poplátanje chodja, že to
plátanja ešte wecmi od nich kriči, ako roztrhanje
súslati. Tak sa len wše zas nowi odev musi kúpiť,
to koštuje, wela, a wedje do psoti. Je to do neba
wolajúca bjeda, že njeto w každej šedině aspon je-
dna porjadna rozumná žena, knazowka lebo knazo-
wa gazdina, rektorka, notárka alebo mlinárka, čobi
warit a zahradu rjadit, šit a plátat rozumela, a
gazdowskje djewčatá bez pláce timto prácam učila.
Tobi pekne peňjaze, peknu zámožnost w obci za-
chowalo, mnohje manželstwa šťastnimi, zdarilimi
urobilo. Urob Lizuska, urob si welkje záslubi pred
Bohom. — Takto howoriu Oswald.

A Lizika hñed řázala prist tim dwom kamarát-
kam, a učila ich každi den po práci k wečeru spuo-
sob pri šiti bjelich šjat, rownje pekne šitich robít,
alebo djerki na nich tak pekne pozasíwať, že sotwa
bolo dačo poznať. Naučila ich kosele mužskje, žen-
skje i detinskje prístrihnút, ohlad pri tom berúc na
štrinu a zdžinu plátna tak, abi žiadne kúski daro-
mne neodpadli; tak podobne aj štrimfle z wlni a
bawlmi s peknimi cwiřlikami (řlinčeki) štrifowať, a
djerki na nich do nepoznanja zamrježkat. Powořila
ich wšade po dome; tam bolo wše porjadne uprata-
nuo, každa wec na swojom mjeste; a řeř křo čo
potřebuwau, potom zas hñed položiu na mjesto, řře
patřilo. Zawedla ich do mařtale a do pivňice; tam
bolo čisto a sucho ako w izbe; a že sa wšetko wřdi
čisto drřžalo, tedi nebolo niřřdi naraz primnoho řja-

denja. Pojala ich i do zahradi a učila ich wselijaſtuo kuchinſtuo zelja ſjať a ſadiť, a keď dozrje, ako ſa má zarjaďiť a použiť ſ zdravim jedlám; wowjedla ich aj do kuchine a naučila ich jedla porjadne a čiſto pripraviť, a wariť bez welkej útrati tať, že predca bolo jedlo prijemnuo, chutnuo, zdravuo a použiwnuo. Tu i tu ſa pripravila i pečenka a nepadla draho. Lizika ſa bola od ſwojej matki naučila, wselijaſtje poljewki napochitre pripraviť, aj máſo na wselijaſt ſpuoſob prihotowiť, a na zimu fiſole, ka-puſtu, uhorki a inje weci zakwaſiť.

Tje ſewčatka ſa na wſetkom prediviť newedeli, lebo u ſwojich matjer takuo dačo niſkdi newidali, a len ſa tomu už radowali, keď im raz bude po ſwadbe, ako oni ſwojim mužom, pri malej útrate, predca budú wedjet wihowjet.

Oni ſa s tim pochwálili pred druhimi ſjewčatmi čo wſetko u paňi rektorſki zkušili, čomu ſa naučili, a že ſa budú uſilowat wo wſetkom tjež takje biť ako Lizika. Tu i druhje začali po jednej Liziku nawſtemuwat a proſiť, abi ich koľko tolko poučila. Napoſledi to bolo u Liziki ako na ozaſná ſkola. Lebo preto, že ſa Lizika wſetkim mladim mužom páčila, chceli wſetki takje biť ako ona.

Oswaldke to ſice z prwu troſku i ſaťko padlo, ale nežadlho ſa pri tom welmi dobre citila. Lebo mala pri učeňi aj hodnú pomoc či w zahrade, či w izbe, či w maſtali, ſjewčatá muſeli tu i tu za ſu wariť, druhje zas dačo inſjeho prať alebo ſiť, keď ináce nebolo čo pilnejſjeho robiť. Zneď w naſledujúci roť bolo po dedine w mnohich zahradkách po prjedomi widno, že ſa nowi porjadoť uwjedou. A jedna ſuſeda druhej kuſkala pres plot do zahradki, a widjac čo ſadi a ſeje, a ako ona to robi, žobrala ſi od nej prjeſadki lebo ſemjáčko. Keď už potom pri-

sto leto a jaseň, nosili mnohje gazdiňje so svojich peknich zahradnich úrod na predaj do mesta, a donjeli pekni peňjaz do domu. Z toho sa tešili vsjetkje, len tje nje, ktorje si tak pomuoct a poradiť newedeli. Tjeto teda sli tjež ku Lizike a zpituwali sa jedno druhuo. Lizika poradila wdacňe, powedala im vsjetko čo wedela, a ako druhje učit začala, i sama sa wjac naučila, lebo je to weru len prawda, že učjac druhich, učime sa sami. Ona to tedi wdacňe urobila, lebo bola srdecňe dobrá, a jazika len nekúpi, najme mladá žena.

Tim si p. rektorka ziskala lásku a dobrouo meno, a každuo jej rado po wuoli chodilo. A vseci ludja w dedične lutuwali túto hodnú dobrú ženičku, že sła za Oswalda, lebo že on predca len musi přist do pekla. Wet oni to len dobre wedeli, že je Oswald striguon, čo djabolskje kumsti wistrája, a s s telom i s dušou zabijje.

12.

**Wko Smudiš křemár od lwa na nos spadou,
a čo sa wjacej prihodilo.**

Oswald muohou robit čo chceu, ako chceu, to mu vsjetko na zluo obrátili. Keď učiu děti, že žjadnich mátoh njeto, ale že si to len bojazliwi, sprosti a powerčiwí ludja namislja: tedi w dedične howorili, že on ani Boha ani čerta neweri. Mebo keď dětom w škole jedowatje polnje a hornje zelini ukazuwau, abi sa ich poznat, a od užiwánja jedowatich jahuod a koreňou sa waruwat učili: ludja howorili, že uči děti otrawu robit. Najme Smudiš strjehou nanho, a vsетки zlje reči na Oswalda pilno sbjerau.

Keď na ostatok už dost wedeu, powedau: Ja už wjem dost, čo mu křf zlomit musi. Ten musi ist

pred súd, a mlinárka jeho ťestína musí pred súdom
wiznat, čo wje proti nemu. Ja ako predstaveni
powinni som ohlásit sa; a abi som do odpowedi
ešte neprišjeu, už ďalej trpjet nemuožem.

Jednu nedelu sa tedi pozbjerau, obliekou sa do
swjatočnich šjat, postaviu si swoj trojrohi klo-
búk na hlavu, wzau trstenicu so strjebornou ru-
kometou do ruki, a široko zakračujúc šjeu hrdó z
ďedini won do mesta. Ale nikomu nerjekou ani slo-
wa, že mjeni u wiššej wchnosti Oswaldowi po čer-
towski zabrat. Lebo sa báu, že keďbi to ten stri-
guon zvedeu, eštebi mu porobiť mohou, prwej
ako do mesta duosje.

Idúc po hrackej ceste samotni, a rozhorleni, sám
F sebe howoriu, ako kebi už pred radnimi pánmi
stáu; a wše sporsje bežau, a w hñewe rukami sem
i tam powetrja rozhánajúc fechtuwau ako kňaz na
kanceli. Ako w tom rozhorleni bežau, zamjatla sa
mu jeho dlhá trstenica medzi nohi, tak že sa na ňu
prewrhou a plask! na zem spadou. Trojrohi klobúk
odleteu z hlawi ďaleko že sa len tak zkrivilo w pra-
chu za ňim, nos sa mu slapkau, a nohi wo zwisok,
ako kebi bou chceu na hlavu krepčat. Pomali sa,
stenajúc a klajúc, zodwihou, a klobúk z prachu
wzau. Na čele mu nabehla hrča, ako kebi roh mau
wirást, a zkrwaweni nos mu obelaseu ako hodná
slivka. „To mi Oswald porobiu!“ pomisleu si, a
báu sa ďalej ist. abi sa mu dačo ešte horsje nestalo.

Ako si Smudiš ťatkou krawawi nos ešte utjerau,
beži cestou proti nemu cwalom jeden pán na foňi,
w klobúku a kabáte zlatimi portami pramuwanom.
Ten pri Smudišowi zastau a skoro sa ho zpitau: či
tam w ďedine biva isti páu Oswald a či je doma?

Smudiš powedau: áno, a prečo?

Ten cudzi odpowedau: ďedični kňeža ho chce na-

wstiwit! — Toto reknúc ten cudzi, hnau, čo muo-
hou kuon šakāt, do Zlatnice.

Smudiš dobre z diwu neskapaui, nos i usta roza-
wui a rjekou: ě: ě: ě: čuo? Šedični kňježa? Šedični
kňježa ku Oswaldowi?

Ěšte aňi nedopowedaui to slowo, už w tom oka-
mženi bezi utešeni kočjar so šjestini paripami cwa-
lom, na ňom pekni sluhowja na predku i na zad-
ku. Dnu w hintowe sešeu jeden mladi pán w bel-
som kapute, a na prsach mau strjebornú hwjzdu.
Ten hintow přesšeu po pri Smudišowi do Zlatnice.
„Jasná strela“ zkríknuw Smudiš, kňježa chce iste
ku mňe zatjahnúť. Ja som ňje doma, teda teraz
iste puojde k orlowi! Smudiš sa rozbehnuw čo len
muohou wiskočít, nazpět do šedini. Tu sa mu w
najtuhšom behu poznowu zapletla palica medzi jeho
dlhšo nohi, tať, že ako flát tresnúw zas na zem.
Len mu tať rebrá w tele spraštali, a jeho parjadne
šati sa škarede zamazali. Krivajúc a flajúc ššeu po-
mali do šedini! Keď pred swojim domom zjadneho
kočjara newišeui, mau sa od jedu rozpúčít, lebo si
misseui, že kňježa woššeu ku orlowi. Š ššeu kňšajúc
sa šalejš, ale newišeui zjadneho kočja aňi u orla.
Wrátiiu sa napět do swojšo domu, a tam aňi žiweij
duše; Preobljekou druhje šati, twár z krwi poumi-
wau, a sám seba sa zlaknu, keď nos ako pest, a
na čele glembús ako roh w zrkadle dozreu, ačpráwe
sa w zrkadle musacjenci zalepenom moc wišjet ňe-
dalo. Tu hromžiu, zúriu ako rozpajedeni lew na
swojich luši, štori sa wfeci rozbehali. W tom pri-
behla šlúžka ako bez duše a zwolala: paňe, ku rek-
torowi opravdiwi cisar přisšeu, alebo práwe sám
král! celá šedina sa pred jeho dom šbehla!

Smudiš newešeui, čo robít; na oštatof ale predca
len ššeu aj on pred Oswaldou dom medzi druhich

lúdi. Bola to Frása, len ten učeseni Foč, tje peknje paripi a tich. cifruwanich sluhou widjet. Asi o pou hodini wisjeu knjeza zo dweri, z jednej strani Oswald a z druhej Liziku weduc za ruki, a welmi prjatelsti s nimi howorjac. A ked už w Foči seđu, podau este obojm ruki welmi wlidne na rozlučnuo, a hibaj cwalom, len tač Kolesá fundžali, prach za nim sa kúriu, a husár po predku. Wšeci sedljaci držali flobuki dolu a od welkjeho šiwu usta rozawenje.

Šněd w celej šedine len o tom bola reč, že učitel wje weru wjac ako len kus chleba zest. Knjeza ti, wraj, nepřide k običajnjemu trebas ktorjemu učitelowi šedinskjemu len pre samuo nawštiwenja, ani bi ti pre nič po nič šebou tači mili. „Wet to wjeme,“ howorilo sa: welki páni potrebuju mnoho peňazi, a k tomu im treba tačich, čo wedja pošli najšt a kopač, zlato robič a čo injeho. Welki páni sa šje wšdi najpobožnejši, to wjeme dobre, a z toho si nič šerobja, že zlim koncom puojsdu zo sweta, ked si len tu na swete muožu dobre žit.

Tjeto a tím podobnje reči šli od toho času po šedine, a mnohim ošklbanim zchudobnělim sedljašom to w hlavě wrtelo. Mnobi si dúwerne jeden ku druhjemu howorili: kabi som ja weđu, len ako treba začjat, jabich si z toho nič šerobiu. Štebi som sa dšes čertowi podpisau, akbi už len muselo bič, len abich sa dlhou sproštiu a hodne peňazi mau. Jabi som to inakše urobju ako Oswald. To je hiba blázoň, že tu w šedine biva a len ako trebas ktori druži po chudopacholsti žije. Ja bi som sa tač ako knjeza wozju w Foči na ššestich paripách, držau bi si sluhou, nosju bi som hwjezdi na prsach, mau bi som w kuchiňe plno wšelijakich pečenák, w piwnici plno wina. Šej, a za to bi som este dšes moju šewolnú dušu ta dau.

Takjeto bohaprázdné reči rozšipali ľudja bez wšetkej hanbi. Bohatstvo pokazí srdce, ale chudoba ho ešte temer wečmi pokazí. A kde sa chudoba s blúpostou spolu spojí, tam troška čertowa, je naraz hotowá. Je to tak w njejednej dedine, a tak bolo, žjal sa Bohu, i w Zlatnici.

13.

Zlatotworní spološ.

Oswald sa nemáo zadiviu, keď od tohoto času hñeď jeden, hñeď druhí z dedincanou k nemu prišjeu, chťjac s nim potajomne howoriť, a s bohaprázdnou swojou rečou wistupjac powedau: Oswald, ti wješ zlato robiť, o tom wje celá dedina. Prosim ťa, nauč i mňa; ti wješ čaríť a wicituwať djabla. Wet sa ja nezláknem, keď sa aj čert ukáže. A keď bude žjadat podpis s mojow frwou, tedi sa aj podpisem s dušou i s telom. Widiš, ja som w bjeđe a núdzi, ináčej bi som to neurobiu.

Ža dlho newedeu Oswald, čo má na túto požazenost tých ľudí powedať. Keď ich ale wše wjac a wjac prichodilo, a neprestali ho unúwať, kážau im wšetkim, ale každjemu osobitne howorjac, w jednu a tú istú pounočnú hodinu k sebe pristi.

A prišli wšeci po tme, w tú noc, ktorú im naložiu, ale sa len tak prilúďili k jeho domu, ako jedenást hodin na weži odbilo. Oswald každjeho, ako došjeu, po tichu odwsjedou do jednej tmawej izbi. Bolo ich wšetkich spolu dwa a tridecať gazdou (domowich otcou). Razdi sa ukrutne zláknúw, keď wo tme do druhjeho búštu a čosi žiwjeho wedla seba pomerkuwau. Lebo jeden o druhom nič newedeu. Mnohim sa len tak cediu pot z twári od welkjejho strachu, ba daktori sa tak welmi báli, žebi boli wdac-

ne pristali odtiaľ zutekať. Ale sa zas trjassi, žebi ich mohlo dačo zasťrčiť.

W hlbokej tichosti a w strachu stáli tak celú hodinu, sotwa že dichali. Na weži bilo dwanášt hodin, a ako ostatnja dobijala, naraz sa otvorili dvere. Tu wosjeu dnu oficjer krásne obleceni s wisokim perom na klobúku dwarohatom a s dlhou sablou, na prsach medalia na znamenjia rádu. W rukách donjesou dve horjace swjece, a položiu ich pred nich na stuol. Keď sa pri swetle jedni druhich poznali, dobre od hanbi neshoreli; lebo šipili, že sa wšeci z jednakej príčini zisli. Ak hladja tak hladja na miljebo oficjera, misljac že je to už sám ten zli duch; ale poznali w inom — opravdiwjeho Oswalda.

Oswald prisnosti a wážnosti plnou twárou popozerajúc po nich, takto prehomoriu: Pozrite na mňa, wi neshastníci! teraz ma azdaj len poznáte, kdo som. Ja nečarim ani s djablom nedržim, ale s Bohom. Ale wi ste už dávno od Boha odpadli; wi ste slopali a prostopasili; wi ste klamali a cigánili; wi ste kradli a zradzowali; wi ste hrali a ženu i deti zanedbali; wi ste djabolstwá wistrájali a skutki djablome robili. Preto ste do chudobi a zúfalstwa padli. Staročnosť sa ale wšade zmesti a bázeň božská obohacuje. Na božskich cestách je i božsko požehnanja. Ja si nežjadam bohatstwá, ale som ani nje chudobni. Ak sa chcete tak dobre mať ako ja, robte tak ako ja.

Takto howorjac Oswald, winau hodni zeleni mešťak, a wisipau z neho na stuol. Tu sa s welfim brinkotom wisipali samje čistje utešenje dukáti na stuol, a kotulajúc sa, tak sa jasali že až oči šlepili. Tito gazdowja nikdi ak žiwo tolko zlata naraz nevideli. Len im tak srdce proti nim kľepalo.

Oswald otvorjac usta, takto howoriu. Werte

mi, že toto zlato tu mňa nerobi šťastnim; ale to robí človeka šťastnim, keď zlato i múdre nadobíva i múdre užíva a vynašľadá. Wi ste prišli ku mne, aby som vás naučil ten kumšt, zlato robiť. Za vás tento kumšt naučím. On je tá najlepšia múdrost žiwota, a stojí o mnoho wjac ako samuo zlato. Keď túto múdrost si nadobudnete, budete mať i zlato, ale si nebudete w ňom wšetko šťastija zašľadať. Ku trwácemu šťastiu ale nemužete prísť, poľjal najprú newistosite próbu. Čas tejto próbi alebo skúski trwá za sedem rokou a sedem tížnou. Kdo witrwá až do fonca, ten sa dočká radosti nad radosti. Werte mi, keď ten čas prejde, každý z was bude muocť wjacej zlata na swoj stuol nasipať, ako ho tuto wafé oči widja. Ale táto skúška je bezbožnjemu ťažká, hrješníkowi twrdá. Lebo musí swoje srdce celkom premeniť, a nowim človekom sa stať; alebo sa znouu zrodit.

Ti dwa a tricjati gazdowja počúwali ticho a úzkostrne Oswaldowe reči, a až im oči stlpom stali, tak naňho hladeli. „Ktori z was“ howoriu ďalej Oswald: „Ktori z was za sedem rokou a sedem tížnou próbu chce widržať, muoze tu zostať. Kdo sa boji alebo si nedoweruje, nech ide odtjalto s pánom Bohom prec.“

Uñi jeden neodisjenu, wfeci zostali.

Tuž dobre, rjekou Oswald: teraz mi tedi musíte pred wfewedúcim Bohom sedem weci swate prisľubit, a to za celich sedem rokou a sedem tížnou na wlas zachowať.

P r w u o: Za uplnich sedem rokou a sedem tížnou musíte wfeclich frjsem a hostincou sa odrject, ale tim pilnejšie do kostola chodiť, slowo božje posluchať a podlá ňeho sa rjadit.

D r u h u o: Za sedem rokou a sedem tížnou žja-

dne Parti, žjadne kocki do rúk něbrat, ani nič takuo, čim sa na peňjaze hráva.

Tretje: Za sedem rokou a sedem tizňou nesmje žjadna Kľatba, žjadno zlorečēnja, lebo prezirwanja, žjadna zlost a ruhanja, žjadno cigánstvo z wasich úst winst.

Stwrtuo: Za sedem rokou a sedem tizňou modlitba a práca musi biť wase každodennuo zaňeprazdnenja. Ráno a wečer si pekne ticho so ženami a s detmi na Polená pokľakate, budete sa modlit a hrjechi wase srdečne lutuwat. Wasé práce musite pilno a werne konať, a žjadne dlhi wjac nerobit.

Pjato: Kdo pod sšedmima rokami a tolko tizňami len raz sa či wina, či pálenki podnapije a mjernost prestúpi, ten sa z nášho spolku celkom wtwori.

Sjesto: Na oráčich wasich rolach nesmjete trpjat žjadnu daromnú zelinu, w domách žjadnu pluhawost. Wasé domi, mastale a wšetek rjad, čo máte, musi sa od čistoti jasat. Po tomto was poznám.

Sjedmo: Wasé telo má biť chrám boži, a preto čistuo, stidliwuo a poctiwuo, i powrchne koža, wlasi a sati majú biť od wšetkej spini čistje. Tak aj pri djetkach. To bude našim znakom.

Kdo tjetu pripomenutje weci slúbit a plniť chceš, pod sem a daj mi ruku že wstupuješ do spolku. Slabim budeme na pomoci.

Slisjac tjetu reči od Oswalda, pristúpili ti dwa a tricjati, jeden po druhom k němu, každi podau Oswaldowi ruku ponad stuol plni zlata, a rjekou: ja chcem.

Teda choďte domou w pokoji, a prwej ako si spať lahnete, obrátte sa w modlitbe k Bohu, abi wám udeliu sili tento slub widržat. Me to wám powedám, že keď sa ten čas wiplni, každi z was bude

muoet ešte wjac zlata na stuol wisipat, ako ho tuto widite. Toto howorjac Oswald spolu aj napomenuw tich ludi, abi to, čo tejto noci počuli a wideli, nikomu na swete nezjawili, ani len medzi sebou o tom nehovorili, ale wsetko, čo sa tejto noci tifa, pri sebe swate zadržali.

S tim odišli tichúčko ti dva a trícjati. Idúc ani slowa jeden ku druhjemu neprerjekou, len o tom premislowali, čo tam diwnjeho pomerkowali. Oni sa nazdawali že tam celkom dačo insje, dáke diwotwornje weci uwidja, a zkusili wsetko naopak. Doktor z nich, keď na tje slubi misleu, citiu nejaku tazobu sice, lebo mu tje punkti boli trochu pripri-sne. Ale ten tak tajemstwa plni wistup, tich sedem rokou a sedem tiznou, tje Oswaldowe reci, ten stuol plni zlata, toho utesenjeho oficjera s medailou na prsach a tu temnu pounocnu hodinu, — to nemuohou zjaden wjac zabudnut, to bolo kazdjemu ako daki neobicajni diwotworni sen, ktorjeho obrazi sa wse po pred oci mjatli.

14.

Rudja sa welmi cuduju.

„No, čože je to nowjeho Kubo? Maco, čože to znamena?“ zpituwau sa stari frimi wartas, keď na dhubi den dolu sedinou sjeu: čo to má bit? či zas má prist daki princ alebo cisar, alebo práwe správca z mesta? čo sa to vobi, že sa takto pucujete, či stíte? Takto sa wispituwau, a na to powstau smjeh.

Alle to naozaj mnohim ludom padlo do oci, a w mnohich domách akisi neobicajni ziwuot sa zjawuwau. Obloki sa umiwali, dile sa drhli, dwere sa čistili, stoli, lawice a podnože sa flúdili. Zněd tu, hněd tam, kde clowek prisjeu, to wšade wizeralo

tať, aľobi dáľich wzácnych hostou boli čakali. Ba i na prjedomi sa wšetko do porjadku uwádzalo, hnoj a smeti sa odpratani na stranu, a weci sem i tam rozhádzanje dostali každá svoje určituo miesto. Ti dwa a tricjati gazdowja wedeli dobre, čo sa robi, ale nerjekli ani slowa; lebo si pomislili: po sjedmich rokách budeme mať w kasňach a truhlách plno zlata.

Keď Oswald wídeu aľo sa ti newolní ľudja obracali, a čistili, rjekou Lizike: ja newjem či sa na tom rmútit, či smjat. Lebo, čo prwej ani z wlastnjeho citu a wuole, ani z láski k ženám a detom, ani z láski k Bohu, ani z bjedi alebo z preswedčenja robít nechceli, to teraz robja z puwerciwkej bážne a nádeje. Aľi sú ľudja predca len blázňiwí! Ale nič to; teraz nech srze poweru poznajú prawdu, a srze pokazenosť nech prjdu k statocnosti.

Alle podiwenja bolo w dedine z tizna na tizden wetsje. Lebo hostince boli temer prázdne. W nedelu nebolo počut na kolkárni ani hri, ani kľatbi, ani smjechu. Barti a Focki zjaden ani takmer do ruky newzau. Hostinskim w piwnici stislo pivo, lebo ho nič nepiu. Wina a pálenki sa welmi málo minulo. Ludja sedeli najwjac doma pri ženách a detoch, alebo wíšli do pola svoje role popozerať, a pozlowárat sa, čobi ešte treba bolo w buducem tizni na poli wísonať, čo naprawít. Ti, čo došjal len do počtu rozkosníkou a rozpustilcou prináležali, teraz sa stali wážnimi, opatrnimi; ti čo boli diwoři a rozpustili swetáci, teraz sa stali welmi nábožni zlášte w kostole. Z predošlich tulákow a powalačow, stali sa teraz ochotni a pilni ku práci, robili od rána do wečera lebo sebe na poli, lebo z nájmú.

Krjedník u orla, keď w nedelu na prázdne stoli a lawice w svojej křime len pozreu, dobre sa w slzách nezalsau od žjala. „Alle či ti ľudja wfeci zblá-

zněli? Kže parom ich preleteu, že sa ti nič sem ne-
nazre? To nemuože dlho tak zostat. Tak žjaden sta-
točni clowek dlho newidrži. Musi sa w obci inakši
porjadosť urobiť; toto je hanba a posmech!"

Pán Smuďiš od lwa howorju: „Keď to takto lec-
ako puojde, ja budem prinuteni křimu nechat. Wet
ja wjem folko to bilo, to je prekljato spiknutja pro-
ti mne; mňa to chcú znivočiť. Ale prwej akobi k
tomu prislo, musi celá obec prist na zkazu. Kebi
som ja len to muohou wiwetrit, kdo je tohoto dja-
bolstwa puowodca.“

J samjemu pánu farárovu táto premena do oči
padla. Zúta, hlavu si láme, premisluje dlho; raz
najde, že sa, weru, ludja welmi premenili, najme
od tej nedele, keď on takú welmi dlhú kážeu mau w
kostole o křestanskom znowuzrodzeni sa skrze wjeru.
Uweriu si teda, že to wšetko weru on narobiu, a
toto aj zjawne powedau. No ale tomu nebolo treba
wjac! Zwedjac to páni úradski, kde a ako len mohli
od toho času ho začali prenasseduwat, a křemari
mu wseličo na zlost robili, a do kostola sa už tak-
mer ani neukázali.

Křjedník, abí svoje křislo piwo len wipredau,
dáwau ho w pou ceňe; wino žiwim ohňom naká-
diu a olowom osladiu, a w nedelu prenajati hráci
uňho hrali, a hudbi sa wistrájali. Ale z tych dwa a
tricjatick gazdou ani z ich domácich nepřisjeu žjaden.

Smuďiš podobne hládeu swojich bivalich pijakou
zase k sebe priwábít, bou ku každjemu welmi pri-
wetiwí, počastuwau tu i tu darmo, a wipituwau
sa: „prečože ti, wráj, ani na poharik trungu už
nepřideš?“ Odpowedali mu daktori: „nemáme pe-
ňazi.“ Oj pletki! blázňiwosti! wet wjete, že som
ja nje takí prisni, že wám wdacne zborgujem. Wet
sa ja o wás nebojim. Ale ludja predca nepřisli.

Tu ukrutni lew sa rozpajediu howorjac wo wzteku: „Keď wi takto budete robiť, teda ja wám ukážem čo je to, naučim wás čo je Smudis od Iwa, zkusite jeho moc.“

15.

Dlžnje knihi sa beru napred. Sporitelňa a obecna kuchiňa.

Teraz z tich zuboženich luďi, čo ku spolku zlatorobnjemu prináležali, začali po jednom okradomki prihádzať k Oswaldowi, a sťažujúc sa, každi howoriu: „Widiš Oswald, čo ako ťažki je muoj slub, ja ho predca zachowáwam na wlas. Už pou roka minulo, ja robim a modlim sa. Od pou roka nepijem, nehrám, nekľajem ani sa newadim. Muoj dom je porjadni, žena i deti choďja čisto. Nik sa nemuože na mňa sťažowať. Ale úradski má trápja na wseliaki spuosob. Dlžen som i tomu i tomu; nuž mi wihrázajú, že ma z domu wíženú ať im alebo hñed nezaplatim, alebo u nich piť nebudem. Prosim ťa, Oswaldko, pomôž mi, ináče nebudem muocť slub držať. Wet o pou sjedma roka budem mať peňazi dost, teda ti statočne potom s poďakowaním nawrátim.“

Oswald odpowedau: stwrti slub zñje: modliť sa, pracowať, zjadnich dlhou wjac nerobiť. Ja ti teďi nesmjem peňjaze požiť. Ale ukáž, komu a folko si dlžen, poradime sa, aťobi sa ti mohlo z bjedi pomuocť.

Takto howorjac, wzau pero a papjer sadnuw si a pisau wšetko, čo mu na otázky odpoweduwal. — Každjeho osobitne sa spituwau: komu si dlžen? Folko a na aki úroť? Na čo si ten dlh urobiu? či si dau záloh dajať?

Wedjac celu summu dlžobi jedneho, wispituwau

sa ho ďalej: „čimže mjeňš zaplatiť? Folko muožeš ti, Folko žena a deti do tizna wrobiť? Folkuo máš pole? Folko statku? a Folko predca muožeš tať w običajnom sredňom roku; twojej úrodi predať? Ako sa s domácimi žiwíš? Folko potrebujete na wiziweňja do tizna? Folko na den? Folko na odev, rjad, a bjele šati? čo musíte newihnutne nadobudnúť a kďebi sa bez škodi mohlo dačo zwišit (zgasduwat)?“

Odpowedi každjeho si Oswald pilne pozapisuwau. A tu wišli naničodnje neporadki hospodárenja na swetlo. Mnobi ani dobre newedeu, Folko bou dlžen, a nič nemau zapisanuo. Tu bolo treba, u weritelou najprú sa opituwat. Mnobi bou tri, štiri i petročni úroť ešte powinni platiť, a tať bolo treba najprú o to sa postarať. Njektori museu úradškim, od ktorich w bjeđe peňjaze pozičat bou prinuceni, osem i dwanašt od sta úroki platiť. Oswald museu išt do mesta, tam na tri, štiri od sta peňjaze pozičat, a za ne sa zaručit, abi sa lichwári splatili, a chudobnich luďi abi swojim lichwárstwom kazit wjac nemobli. Daktori mau wjac dlžobi ako imanja. Tam bolo kažko pomáhat. Ale Oswald weđu každjemu dodať chuť, howorjac: warowčiwost a pracowitost wás s božej pomoci od dlhou oslobodi. — Nasledujte wi len wo wšetkóm moju radu.

Teraz ešte len wideu každi z nich, ako zle possal hospodáрили, a to weru aj každjeho srdečne bolelo. Teraz len poznau každi, Folko mu vlastnjeho maňja zostane po odtjahnuti dlhou. To bolo pri njektorom tať málo, že ho mráz po celom tele od strachu prešjeu. Teraz už každi dceu šanuwat, každi robiť. — Ale ako si započjat?

Oswald mau welmi mnoho práce a ustáwanja. Ale ho toto ustáwanja tešilo, lebo on bou opravdowi prijatel ludu. On urobiu každjemu domácíu zá-

pisnú knížku, w ktorej každi wídeu staw svojej majetnosti. Potom zas išseu do mesta, a hládau pre deti i dospelich wšakowi zárobok, čo sa mu pomali aj podarilo. Čo sa po nájomkách zarobilo, to sa každi týžden muselo zapisať a odložiť. Niektorí dali svoje penjaze Oswaldowi škováť; iní mu ich dáwali každi týžden, abi pomali ich dlhi s nimi splácau.

Keď sa takich wjac našlo, a Oswald už wíše sto zlatich zosbjerau, pomislu si: „Na čo majú tieto penjaze tak mŕtwe bez osohu ležať? Keďbi ročnje úroki donášali, to bi ubohim ľuďom bez wšetkej práce zas fu dajakjemu zisku dopomohlo a ich dlhi umenšilo.“

Urobíu si tedi jednu kníhu, a písau do nej, Folko každi w týžni zo swojho zárobku do sporitelni odložíu? Potom sa wíbrau do mesta, a tam jedneho statočnjeho pána nahoworíu, abi tje zwísenje penjaze, trebas len po desat, dwacať zlatich, mesačne prijímau a na úrok rozdau. Ten pán bou jeden bohati fupec, ochotni napomahatel dobrjeho, prijau tje penjaze a dau ich na interes. Zosbjeranje pri konci roka interesi obrátíu zas na kapital, abi zas interes rástou. Oswald ale wše zapísau doma do sporitelnej kníhi, akú každi z tých ľudí má účasť na úrokach.

To ale bolo najwětšje šťastja, že tí ľudja a ich deti, keď už robotu dostali, aj robíť mohli a temer níkdi neochoreli. Pred tím to tak nebíwalo. Lebo keď sa predosle w neđelu hodne ožrali, w pondelok neboli suť do práce, dostali hlavi bolenja a inje choroby. Ale teraz, že sa pečne učesali, umili, čisto držali a strjeslíwi boli, teda i od chorosti boli slobodni, ktorje najwjac len prirodzenje pokuti a následki nečistoti a opilstwa bíwali.

Keď teraz Oswald swojim spojencom rozpráwau,

že sporitelnu založiu, a že tje peňjaze, ktorje mu po tiznoch odložit dávali, osov musja donášat, tu sa welmi i zašiwili i zraduwali. Razdi sa do swojej zápisnice nazerau, Polko už dau peňjazi odložit, a Polkobi asi osovhu pri konci roka z nich úsat muobou. Z počiatku len njeftori gazdowja dávali tam swoje peňjazki. Teraz ale tito i druhim to wirozpráwali. A keď jeden počuw, že drubi už petnást, dwa-
cat, tricat zlatich i wjac odložiu, to ho zamrzelo a rádby bou tjež tať mat: pozbjerau tedi čo mau njeftori groš, šjeu ku Oswaldowi reknúc: Ej, prja-
telku, prečo že si ti mne o sporitelni nič nepowje-
dau? Na, polož i moje peňjaze, ktorje w tizni muožem zwisť, do nej, či to buče moc lebo málo. Doma sa to nechce woláko rozmnožit, ale wše len zmizne wšetko. Ako sa groš i dostane, tať sa zas i miňje. Lepšje tedi buče, len ta s nimi z oči i z mi-
sti. Lebo ať tebe šřit nedám, nedá sa mi ani na wiplatenja dlhom misľjet.

Takto donášali k nemu každi tizden dačo, čo kto-
ri zo swojho zárobku zwisť muobou, a jeden nad
druhjeho sa usiluwau, čo najwjac do sporitelni wlo-
žit. Njeftori boli tať užerni, že temer ženu a šeti
hladom morili, abi len peňjazi čo najwjac zozbjerali.

Oswalda to mrzelo, a preto howoriu takto: že
šte šrowni a mjerni, to je dobre, ale ženi a šeti
preto nemajú hladuwat. Kdo má porjadnu žiwnost,
ten má i silu a chuť ku práci. Prawda sice, njejed-
na gazdina, čobi mohla alebo w poli robit, alebo
do inich zárobkou ist, musi teraz doma zostat, a čas
pri warení zmrhať. Kebi pre každi dom kuchiňa už
bola sama od seba hotowá, teda bi sa drewo ani
za hotowi groš kupowat, ani s marnenim času w
lese zbjerat nemuselo, ale bi sa hádam ešte práwe i
to drewo, čo sa z obce dostane, zwisť, odpredat, a

na peňjaze obrátiť mohlo. Pri tom bi sa peňni groš dau zgazduwať. Ale to musíme na inačši spôsob začať.

Wjete dobre, že sme w tých drabich časoch na bjednej obecnej poljewke žili. Prečože sme wtedi, keď sme nič nemali, tať gazduwali? prečo nje račej teraz, keď jesto s čim gazduwať? Teraz máme zemjaki, owocja, múku, chlieb i máso w lacnej ceňe. W tej ceňe, ako bola w čas draboti, muožeme teraz lepsiú chowu mať, i peňazi ešte hodne zwišiť. Kebi teraz jeden pre wšétkych wariu, zwišša gazdiňje mnoho času, a muožu na iní spôsob nječo wrobiť. Pod tridcat kotlikow a hrcow spotrebuje sa dwadcat razi wjac drewa, ako pod jednim kotlom pre tridcat domou, a to každi den. To azdaj len pochopite, že je pri tom zisť. Ale kde sa pre wjacej luďi spolu wari, tam i soli i omasti, i rjadu meňej treba. Probujme teda!

Takto howoriu Oswald. Wjektori pristali, drubi nechceli. Ale Oswald sjeu ku mlinárowi a nahoworiu ho obecnú poljewku wariť, a frem toho máso tri razi w tizni na predaj. Ktori k tomu pristali, oznámili, kolko budú každodenne poljewki a mása potrebuwať; a bolo ich z počatku sedemnást domou.

Teraz už museli za porjadkom z dom do domu, na toho rad prisjeu, i potrebnuo drewo i posľuhu ku warenaú po dni dáwať. Mlinárka bola hlawnja správowa. Každí den sa meňili jedlá. Kdo nemáu peňazi, muohou svoje jedeňja, múkou, owocim, strowou, lebo zemjakami zaplaťiť. Kreme kdo máso potrebuwau, hotowje dau zaň peňjaze. Mlinárka bola wiborná kuchárka. Druhje tedi gazdiňje a djewčata, keď prisjeu na nie rad pomáhať, naučili sa mncho, čo pred tím newedeli.

Tje na tento spôsob spojenje rodini, ku ktorim

Oswald i mlinár prináležau, žili si o mnoho lepšje, ako drubi luđja w obci, a předca pri tom i lacnejšje. Každí den poljewku i druhuo jedlo k tomu, tri razi w tizni máso a pečenku na wšelijaki spuosob priprawenu. Ako to drubi wiđeli, že sa to nje len dáke pomije, alebo jobrácka poljewka, a že sa pri tom i chorim i ozdrowujúcim dobrá žiwnost dostáwa, pripojili sa tjež do spolku, a sice mnohi i taři, čo do zlatotwornjeho spolku neprináležali. Lebo snadno pomerkowali, že sa tu na drewe, na ustařwaňi, na čase, na strowe a omaste mnoho zwišit, a wšetko o wela lacnejšje zaopatřit muože.

Učastníkou na tej obecnej mlinárčinej kuchiňi bolo naposledi primnoho, trebas jej každi den aj wjac pomocnic přichádzalo. Krémár u orla wiđjac to, založiu tjež takú kuchiňu, ale pre swoj osob. Me údowja zlatotwornjeho spolku zostali wšeci u mlinára. Tito wibrali z pomedzi seba najrozumnejšich gazdow, ktori museli dohljadať pri kupowaňi a upotrebeňi žiwnosti. Lebo ich obecna kuchiňa nesmela bit len jednemu, ale wšetkim spolu osožna.

16.

Ako sa krěmi w dedině umensili, a čo stari sedljaci k tomu howorja.

W orlowej kuchiňi to slo inakšje. Tam sa warilo po swinški, a preto odtjal nechceu nič jest. Jeho odbit teda prestau, lebo sa níkomu nechcelo za ledačo welkje peňjaze wivalit. Mnohi sa spojili medzi sebou, a chceli tak žit ako u mlinára. Me to neslo, lebo nebolo porjadku, a len jeden druhjeho klamau. Z toho sa smjau a řesiu orol, (řředník) * že aňi druhim něide lepšje ako jemu.

* Oról a řředník znamená jednu tu istu osobu; podobně Smuďiš a len jedneho znači.

Alle uňho ťlo predca horťje , ako u druhich , lebo bou zli , twrdjeho ťrdca čloweť. On bou na mrzki ťpuoťob mnoho peňazi naťhánau ; ale nazbijanuo imañja , nemá dlho ťtaňja. Keď w čas drahoti peňazitje pomuočki pre chudobnich Zlatničanou odinul priťli , abi ťa pre nich ťpolu warilo a tať ťim rozdať mohlo , orol nahoworiu úradťťich , račej hotowje peňjaze medzi luďi rozdeliť. Potom ťa ťpojii s lwom , a ťpolu predawali chudobnim múku a chľeb po welmi drahej ceňe. Tať wťetki tje poďelenje peňjaze priťli zas nazpet do ich wlaťtnjeho wrečka. Keď gazdowja w obci zo ťwojťho ťena , ťtatku alebo nepohnutich grunťou ťječo rozpredať chceli , teda orol a lew i s druhimi úradťťimi boli hňeď w porozumení , robili ťpolu , abi wťetko imi do rúk a za lacnje peňjaze priťlo. Z prwu položili na wec malú cenu , ť tej ťječo nadhodiľi a potom ťnehali jeden po druhom tať , howorjac , že je to drahi a plani towar. A taťto robili wťeci ťpolu. A že ich kaźdi za najmúďrejťťich drážau , wreťo ťa ťiľ ťneopowáziu wťacej nadať. Tať im kaźdá wec lacno priťla. Keď ťa ale predca ťjeľdo múďri naťjeu , a wjac chceu nadhodiť , tedi ho bromžaním odťraťťili. Najme ať ten iťťi bou ťjeľtorjemu z nich dlžen , hňeď mu powedali : Keď ti máť peňjaze na taťuo leďačo , a chceť na náť nadawáť , tedi nať prú zaplať mne čo ťi mi dlžen.

Tať robjewau orol. Alle čo je nazbijanuo , ťje je poźehnanuo. On bou piťni a hňewiwi čloweť , a preťo ťa na weki prawoťiu. Z ťo ťwojimi bratmi a ťeťtrami mau pru , lebo ich bou pri ťeleni roďičowťťej odmrti welmi uťriwďiu. Mnobich luďi w obci on ťo ťwojim prawoťením na zľazu priňjesou.

Wúbec bolo prawoťenja w Zlatnici jedna z hlawnich pričin , toho , že táto obec tať zchudobňela. Lebo doľjal ťa luďja eťte lepťje mali , moc držali o ťebe ;

a kdo mau daakú pru, misleu si, že je to dačo zlást-
no a počestnuo, lebo každi s nim o tom howoriu.
K tomu prisli presibali adwokáti, ktorí bláznou ešte
wjac nabadurkali preto, že si radi dačo zarobili od
hlupákou ku prawotenu náchilnich. Ti, čo sa radi
prawotili, tak boli zauwzati, že njejedem sa i tisíc
raz zaprisahau, že čobi mau o wšetko pristi, předca
neustupi. To sa adwokátom práwe pácilo. Tu sa
wšeljakimi kunštami a figlami práwa odtahowali z
jedneho roka na drubi; tu replika jedna na druhú,
tu zas appellata nasledowala, a sprostim ludom tu-
ráčki z wrecka hodne sa witalowali, až naposledi
celi proces wjac stáu, aj desat razi, ako bou hodem.
Potom už ten kdo prehrau, fljau na strannost sud-
cowstku, sám dlaň lizau, a adwokáti mali pečenku.

Od toho času ako Oswald prisjeu z wojni do-
mou, mnohich ludi odwjedou od prawotenjja. Lebo
ked sa ho daktori radiu, on obicajne tam wec na-
prawiu, že sa po prijatelsti stránki pokonali, pripo-
minajúc im prikklad nasledujuci: „Kas sa stretli dwa
psi na úzuckej lawicke nad wodou, a našli na nej
kus mása. Tu sa začnú dohaduwat, ktorjemu bi z
nich prisluchalo. Treti pes, čobi ho tjez rád bou
dostat, prisjeu k nim, a hned jednemu, hned druhje-
mu posjepnuw do ucha, abi neodstupiu, že to po
prawde jemu prinálezi. Nawdani oba začali sa ru-
wat, až spadli oba do wodi; ten treti ale si wzau
máso, zožrau ho, a diwan sa so smjechom na tych
ako plávali.“ Tak sa stawa tim, čo sa radi prawo-
tja. Neustupnost kostuje penjaze, a skončjewa sa s
posmehom. Kdo proces dwiha, ten už polowicu
prehrau, z toho, čo chce wihrat. Zlobiwí adwokáti
sú ako nožnice, spojeni roztrhnút to, čo sa medzi ne
wloži. A kedbis naposledi i wšetko wihrau, předca
si wjac stratiu, ako ziskau: lebo tratis čas, prácu,

ba i na zdravi máš škodu hotowú, zplodenú srze mrzutost, hñew, strach, starost, trápenja a bezosnje noci.

Takto howoriu Oswald. Ale Frčmár od orla sa ho nikdi nerađiu, lež každi rof mau nowje a nowje processí. To mnohuo sem i tam behañja, tje mnohje widawki na adwokátou a pisárou ho pomali o wsetko pripravili. Jeden raz mau pru so susednou obcou, pre jeden stari dub, o ktorom to twrdiu, že stoji na jeho grunte a tak že jemu a ñje tej obci přináleži. Kež ale na ostatok túto pru prebrau, upadou tim do welkej bjedi. Lebo ho ten dub stáu už wiše tisíc zlatich a ñewedeu odkjal toľkje peñjaze wzjat, preto že bi bou ñik ñeweriu, folkje dlhi už na jeho dome a gruntách řazili. Widjac weritelja, že wřađe peñjaze pozřicat hladau, a ñikđe ñedostau, preľakli sa, a za horúca pitali svoje peñjaze nazpař. Nlic mu teda inřje ñepozostáwalo, ako wsetku swoju mohowitost weritelom oddat. Museu dom i dwor predat. To bou následok jeho prawoteñja.

Role si zle rjadu, preto na malú cenu wiřli. Už ludja, lebo pre ñedostatok peñazi, lebo len z warowčiwosti, tak hůfne ako predtim Frčmu ñenawřewowali, tedi mu i Frčmárřtvo lahodni osob donářalo. Ten, čo od ñeho dom i s Frčmou kúpiu, wiđjac že mu ñik tržit ñechodi, preřtáu celkom Frčmárřit. Tak už hiba sám lew zostáu majřter, lebo ti druhi, čo piwo a wino dáwali, kež sa im ñeminálo, už od ñjektorjeho řasu svoje řenki zástawili.

Njektori zo starřich luđi w obci pokrúcali hláwou, wzdichajúc: to sa, wraj, predca zlje řasi, už teraz widno, že naša obec do cela ide na zkřazu. Wet predeřle traja hostiñski a ř tomu eřte ñjekolko Frčmárou, mali dost čo sa obracat; teraz sotwa jeden jeđiñki muože wřit. To je weru hanba pre našu řlatñicu,

to swedci, ako u nás zle weci idú. — Oswald na to rjekou: nje že tak, dobri ludkowja nje! ja práwe mám teraz dobrú nádeju, že u nás o nedlho lepsje biť musi. Ja som moc po swete pochodiu, a mnohje dedini som wídeu. Kde najwjac krčjem bolo, tam som wždy najwjac bjedi a chudobi pomerkuwau. Ale kde nebolo krčmi hiba pre počestnich, tam bolo poznat zámožnost po domách. Menadarmo krčmári na mjesto wjehi wíwešuju na štít obrazi drawich zwjerat, lwa, orla, medweđa alebo sokola — tje zwjeri žijú z cudzej krwi, z cudzich statkou. Krčmári wíwešuju aj zlati kriz, lebo oni radi berú zlato, a ludom kriz a starost za to nehajú. Oni wíwešuju zlatjeho anjela, ale je to zli duch, čo rekrútu wewbuje, do areštou a špitáloú. Mi máme w dedine už len jednu krčmu, ale i tá je primoc; kabi ani tej nebolo, susedi bi sa lepsje mali. Kdo w krčme w karti nehra, kúpi si bibliu a slowo božje do domu. Kdo si pri pijatikách za drabje peňjaze hlawi holenja nekupuje, ten sa i bez peňazi doma so ženou a s detmi potesi. Kdo krčmárowi peňjaze nedáwa, tomu zostanu w mjestecku. Wetšja čest je, w swojej pivnici len šleńicu wina mať, ako w krčmárowej plni sud.

Na tje to Oswaldowe reči, doswjedčali hlawami wfeci, lebo uznali, že weru má prawdu. Ale Smušiš dobre sa od jedu nerozpučiu, najme keď počúw, že Oswald jeho zlatjeho lwa drawou zwperou menuwau. Wdacie bi mu bou pristau proces na krk zawesit, kabi bolo možnuo bivalo. Ale pán učitel bou opatrní, mau sa na pozore, rozpajedenjemu lwowi wistupowau wfade z cesti, nehau ho rewat a dudrat.

15.

O udreñi hromu do fari, a o nowom pánu farároví.

Tim časom w jednu noc bola hrozná búrka. Celá obloha sa zdala biť w plameni. Zromi trjaskali, až sa domi trjasli a obloki hrkotali. Ludja, čo presceli rof na Boha nepomisleli, teda sa w čas búrki až na hlas modljewali, svoje hrjechi srdečne želeli, pokjalkolweš hrmawica trwala. Potom boli zas len taši, ako predtim.

Na raz sa zablistne, tresť! s hroznim rachotom udre do dedini, a ako ohniwuo more sa rozljalo na faru; ale predca na štestja ani nezapálilo, ani ničomu neuskodilo. Lež na drubi den ráno sa widelo, ako wšeteš dach na fare roztrhalo; a stari pán farár taš bou strachom prejati, že o pár dni na to aj zomreu.

Tu Zlatničanja Kljali, semrali na vládu, howorjac: wšetkjemu tomuto neštestú je vláda pričina. Lebo kebi nebola zakázala proti hrmawici zwoňit, toto bi sa nebolo stalo. Predosle, keď aj prišla búrka, zwoňenim sa hneď odohnala; teraz je to už zakázanuo. Ale ti je to taš! welki páni nemajú žjadneho náboženstwa, ani Boha pri sebe. Nuž tuš máš hotowuo neštestja. Takto hundrikowali Zlatničanja. Ale Oswald odpowedau: naco mislite taš bláznivo w srdecjach wašich, a bluzníte taš rúhawo jazifikom wašim! Weš vláda nepřitjabla ten hrom na dach wašej fari, ale to urobila tá bláchowá gula a háľka, čo bola na dachu. Blesť a hrom má od samjeho Boha tú moc a wlastnost, že sa za wodou alebo za kowami, a zláste za kowowimi wecmi, čo sa končitse, tjabne. Buoh to taš sporjadau preto, abi čloweš poznau, ako sa má pred silou hromu

chránit. Lebo aknáhle hrom najde takje Fowi, po ktorich muože až do zeme wbehnút, tedi něškodi nič.

Toto howorjac Oswald, wimjedou tich ludi na farški dach. Tam wideli wfeci w pozlátenej gombe maličkje zljate šjerkí, wideli ako strela po horekoncom stojacich flincoch, po uholnom črepe zbehla až pod dach k železnjemu druotu, ktorim sa predodwermi cengávalo, keď někdo chce k pánu farárovi wuojst. Že tedi streli po tom druote cestu do zeme si našla, domu sa něuškodilo, a strela, ako ľudja howorja, bola studená. Ale kebi toho druotu tam něholo bivalo, weru bi snadno aj hrozaj horúca strela bola mohla bit.

Oswald pokračuwau w svojej reči ďalej takto: preto, že wáže sú wiskofo zakončitenje, a mnoho železa je w nich, tedi sa často stáwa, že do nich hromi bijú. A že preto už nějejedneho pri zwoňení proti búrke hrom zabiu; teda wiššja wrchnost, to daromnuo, púwerciwuo, ba i něbezpečnuo zwoňenja zafázala.

Oswald pomerkuwau, že sa ľudja od toho času ako ten hrom do fari udreu, wečmi báli hrmawice, ako predtim; a toto ho welmi mrzelo. Preto im powedau: strach a bázeň w čas hrmenja je welkwo něštestja; weč samá búrka je pre naše kraje welkwo požehnanja božskwo, ktorim ten něbestki otec čisti powetrja a zem robi úrodněššou. Strach teda máte odložit na stranu; ale rácej choďte a pripravte si na štít dachu železnú tičku asi na súch zwise; na nu druot ako husacje pero zhrúbá tak abí šjeu ponad hrebeň dachu wonkoncom, a potom z druhjeho štita dolu do zeme na wlhkwo mjesto. Na tento spuosob urobíte hromu cestu, po ktorej, bez škodi, puojde do zeme, keď druot bude celkowi, a budete ho čisto bez rdzi držat. Zromowod je spolu aj strachowod,

a chráni dom i obec pred škodou a ňešťestím ohňa z udreňja pochodjacim.

Pán učitel ňje len že druhich takto učiu, ale i sám na svoj dom pripraviu železnú stangu, od ktorej dau druot ponad hreben až do zeme, lebo sa i jeho Lizuška búrki welmi bála. Mlinár toto už dávno w meste bou wišeu, a tak sa i on s tim zapatriu. Tento príklad nasledowali mnohi gazdowja, lebo to ňeštálo moc, a slúžilo k uspokoženiu.

Medzitím sa našli aj takí, ktorí wo svojej hlúposti, na takýchto nowotách sa horšjac, howorili: či to ňeznamená pána Boha učít a jemu predpísowat? Či on ňemuože svojimi strelami trafiť, koho chce? Či tje mnohje hromowodi ňeodoženu zúrodňujúce, a ňespuosobja zluo ňeúrodnuo počassa?

Na to odpowjedau pán učitel takto: wi blázní, wet od Boha dopuštěná búrka ide ponad tisíce stromowich wrcholcou w lese, ako i ponad holje, rowňe, a hrmawica zúrodňuje zem, trebas strelí do dubou alebo železnich stangou, do jazjer alebo rjek a do mora bijú. Ale nám pán Boh dau rozum, abi sme sa chránili pred škodou, ktorú aj ináče naslepšawec spuosobit muoze. Oheň je so svojim swetlom a teplom znamenitá wec, ale ňje, keď dom horí. Preto nám dau pán Boh wodu ku zahaseniu ohňa; prečo že sa teda omištate hromowodi k odwedeňiu hroma potrebuwat? Ujet na swete toho zleho, proti ktorjemu bi ňebou dau Buh aj prostrjedki; ale ich člowek musi poznať, a s podakowaním prijímať. Kdo tedi w slepej zatwrdilosti i tento prostrjedok zawrhuje, ten je potupník zlástneho daru božjeho, a spravodliwú trpi pokutu, keď mu dom od hromu zhorí, alebo keď mu strela do hlawi tresne.

Mnohi uwerili tejto rozumnej reči; ale druhí zase sprošťáci a naduti potupili sami w sebe takje slowá, a ňechceli dopuštíť, abi učitel bou múdrejší

od nich; lebo sa hanbili za svoju hlúposť, a tak jej chceli farbu múdrosti dodať.

Zomrelieho pána farára miesto nezostalo dlho prázdno, a w nowe wivoleni pán farár Ludomil, wtedi ešte ako mladi sedem a dwacat ročni muž prišiel skoro do cirkwi.

Ľj, mumlali njeftori, načo že nám je takí chlapec? Keď ti páni, tam hore, nemajú zjadnej wjeri, asponbi nám našu mobli nebať, a wázneho muža nám poslat, čobi mau svoje roki a zkušenosť. Druhí wraveli: Ten náš pán farár je tjež po nowej móde. Pozjal sa Bohu! Keď Fáže, nuž ti tak zrozumitelne wravi, ako trebas ftori z nás; člowek muože naozaj wšetko rozumjet a pochopit. A to nestoji nič. On je ešte nje doučeni, mau bi sa wjac ucit. W tom weru nebohi pán farár zasluhuje chwálu; to bou celkom inakši muž! Ten Fázau tak pekne, tak gruntowne a hlbočo, že čobi bou aj dve hodini na kanceli wraweu, nerozumeu si predca ani slowa. Ten už len wredeu čloweka pohnúť, keď o pekľe a wečnich mukách, o poškani a wjere začau, a celi lajstor hrjehou keď ti wirátau. A najme w zime, keď bola najstresťucejšja zima, keď si sa trjasou ako osika, čo ti sotwa zub F zubu dochodiu, wtedi Fázawau najdlhsje. Iní zas wraveli: Oj, ten nebohi, to bou za chlapa! Keď ti na kanceli alebo pred oltárom stáu, nuž si už len mau čo widjet z jeho welkej a hrubej postawi. Tento nowi je i mali, že sotwa más čo widjet, i tenki, čobi ho bičom pretnuw. Alebo keď ten nebohi už raz harlit začau, a do ohňa prišiel, to ho bolo počut daleko won z dedini, až hen na poli pri wloch, a ludom, keď z kostola wisli, hučalo i za dve hodini w usach. Ten mau wer za hrátán! Ale tento nowi pan farár howori si len tak, akobi sa u nás w izbe zhowárau.

Takto súbili Zlatničanja, ale nje wšeci.

18.

Čste čosi o nowom pánu farároví.

Boli w Zlatnici aj takí ľudja, čo wideli a poznali, že pán farár Ludomil bou skutočne i pobožni, i wštetkej cti hodni, i učeni muž, muž wedla srdca božjeho, trebas on bou aj mladi.

Weru keď človek našho dlhsje a pilno pozorowau, tak sa widelo, akoby bou dačo wjac od običajneho človeka, dáka wiššja bitnosť nebeskjesjo puowodu. Lebo bou welmi wlidni a pri tom i wážni a prisni; bou w prawde pokorni, a predca samou touto pokorou wedeu blbokú uctu w človekowi zbudit. On nežebrau, nehňewau sa ničdi, bou tichi a znášanliwi; a keď dačomu dohováraw, teda to bou len hlas láski, ktorim on poblúdiłjesjo napráwau.

Keď prišjeu do Zlatnice, ponawštwowau wštetkich gazdou w dedine, a zo wštetkimi sa obznámiu. Potom ani jeden den nepřesjeu, žebi nebou hñed w jednom, hñed w druhom dome nawštwiwu. Dúweru zbudit wedeu welmi dobre. Wedeu wždy aj dobrú radu dať, zformútenich potešit, nežbednuo srdce pohnúť, rozstržichť k smjereňu priwjesť. Ako pán Kristus, tak sa on dau najwjac pri chudobnich najst, alebo u takich, čo w zlom chire boli, čo ich každi ako podľakou znau.

A keď w nedelu na faneli wrawjet začau, to bolo dačo zlástneho, neobičajneho; každi si misleu, že pán farár iba jemu samjemu kaže. Každí počuw tak reknuc, swojsjo wlastnjeho srdca historiu, tajomstwa swojich wlastnich chib, a prawdiwje pričini swojsjo odpadnutja od Boha, ako aj spuofob, ktorim sa zas k Bohu má obrátiť. Pri tom napominau a wjedou wždy k nasledowaňu príkladu Kristowho a inich swatich, pobožnich ľudí. Jeho slowá prebudili kaž-

djeho poslucháča & pilnjemu rozmišľaňu, lebo si každí misliu, že je to len o ňom reč. Pri jeho kázňi zabudli ľudia na jeho mladost, na jeho chatrnú postavu, na tichost jeho hlasu. Lebo jeho slová boli slová anjelske, slová žiwota, ktorje i prijemno i prisno do srdca prenikali.

Ako pán farár po prví raz školu nastiwiu, chčiac poznať jej sporjadanosť, teda tichost, čistota a porjadok, ktori deti s prichodom zachowávali, welkú radosť w ňom zbudiu. Keď ale učitel na Polená kľasťou a s ňim wšetka mládež & modlitbe; — ten uťeseni pohľad na modliacu sa mládež, ho welmi preniknuw, tak že aj on sa kloňiu a kľasťou na Polená pred Bohom, a pri Oswaldowej modlitbe mu z oči ako perli slzi roňili. On i potom este, ako učitel modlitbu dokončiu, zostau kľasťac, a rukami & ňebu zopnutimi, takto wzdichau: Otče muoj ňebeski, wistíš, prosim, aj moju wrúcnu modlitbu a moje wzdichanja! buď s twojou milostou pritomni tjmto newinnim djetkam, abi nikdi od teba nezblúdili; buď a zostawaj s nimi wzdi, až pokjal ich po mnohom zkúseni z tohoto sweta odwoláš a & sebe prawiňješ. Potom, o potom popraj i mne tej milosti, abi som s timito newinnimi anjelmi, pred twojim trónom sa kľasťac muobou, a žjaden z nás abi tam nechibau. Žehnaj wernjeho mládeže tejto učitela, žehnaj jeho slowo a djelo, abi srze twoju moc pomáhalo twojho kľasťowstwa stáwu rozširowat!

Po tejto modlitbe stau here a powedau detom: milje djetocki, modlite sa wrúčne za wášho dobrjeho učitela, abi wám ho pán Boh zdržowau; lebo istotne, muž tento je wáš otec, a bez ňeho bi ste boli len ako bjedne, opustenje siroti. Takto srdečne a uťesene howoriu pán farár; a djetocki začali sťkat, a pán učitel im bou teraz este storaz milsi,

ažo došsal, lebo si spomli, žebi im muohou aj zomrjet. Zopnutima tedi ručičkama obrátili w nemej tichosti oči k nebi, a tu i tu slzički po twári sa rozliewali.

Po skončenom ranjšom wiučowání sjeu farár k učitelowi, objau ho w přítomnosti djetok, a přitišnúc ho k swojemu srdci, wraweu: O ti dobrá, slechetná duša! ti rozšjewáš semá, ktoruo sa ti wo wečnosti krásně zazeleňuje; uč ma, uč twof příklad nasledowat, lebo ti si už tať mnoho dobrjeho wíkonau, a ja este tať málo. A keď bi som daředi bez chuti k dobrjemu bou, přidem sem medzi tjeťo djetki, buďem sa učít wjere, láské a nádeji ako oni, a blaďjac na teba, twojim příkladem a twojou wtrwalostí sa posilním.

Toto bou pre wšetki djetki naozajšni swjatoť. Oni sice swojho učtela a jeho manželku i předtim srdečně radi wideli: ale widjac ako ich wán farár welmi uctiu, teraz už Oswalda a Liziku uznawali za daťe wíšše bitnosti, a s láskou k nim sa zmjesala hlboká úcta.

Pán farár Ludomil bou sotwa pou roka wo fare, a už sa obznau s ludmi, s mnohimi sa sprjateľiu a bou im s dobrou radou na pomoci. On wždy najlepší i rozsúdiu i potěšiu. W dome sa wirozpráwau ako přjatel; ale w nedelu sa ludom zdalo, w kostole, ako keď ten mili, dobri a swati muž bou zomreu, a sem osláweni z neba přisjeu, ako žebi ich tam do tej sláwi wečnej zo sebou chceu přewjět. Chudobnim robiu mnoho dobrjeho, ale tať tícho, že sotwa řdo o tom zweďeu. Kďe dařdo ochoreu, tam on hněď bou. Doma držau wřakowje domácí ljeťi, s ktorimi často a mnohim spomáhau. On rád čitawau leřárské řnížki, a bez mnohich řumstou weďeu mnohje chorobi lječít. A tať bou řje len ducho-

wnim lekárom svojich ľudí ale i telesnim. Preto mali k nemu i dúveru i poslúchali ho. Práve tedi ako Kristus a jeho Apostolowja, i chorich lječiu, i slovo božje kázau. Tak sa stalo, že obecni ľud od mnohich pomjer a škodliwych weci pri chorobách edwifnuw. Už potom nebehali ku mníchom pre swätenje cedulki, ani ku farhom a katom, ani ku carodejnifkom, lebo farár lepsje spomuohou, ako wfeci taki pletkári. A keď bola nemoc težšja, nebezpečnejšja, teda na jeho poradu museli ľudja ist do mesta ku učejemu a škúsenjemu doktorowi. Z počiatku sa sice mnohi tomu protiwwli, a wjac dúveri mali ku starim babám alebo oleškárom, ako ku statočnejemu doktorowi, čo swoj kumšt dobre rozumeu; alebo behali od jedneho doktora ku druhjemu, keď lješ w okamžení nepomuohou, a pomjesali wfetko na hrbu, tak že choroba ešte w horšje sa obrátila. Ale farár weđu svojich ľudí na lepszú cestu naprawit, lebo on majúc w lekárstwe škúsenost, museu tomu len lepsje rozumjet; a preto mu dowerowali i poslúchli ho.

On aj ináče weđu mnohje weci, ktorjebi nič nebou čakau od něho. Bou spuosobni wčelár, weđu wčeli dobre rjadit, ich od škazi chránit, a zdravú potravu im zaopatrit, keďbi im bola chibála. Ale úle nemáu dlho u seba, lebo ich rozdau chudobnim gazdom, a učiu ich, ako tjeťto užitočnje twori treba rjadit. To práwo si ale zadržau, wfetki ruoje z nich sám poodsádzat, a zas tim rozdat, čo ešte žjadnich wčjel nemali, takže temer wfetkich do wčjel zaopatriu. A preto že on wčelárstwu znamenite rozumeu, darilo sa wfetkim. Mádu a wosku nosjewali hodne do mesta, a pekni groš zaň utržili. Pod krátkim časom boli Zlatničanja rozchireni ako wiborni wčelári w celom okoli tak, že aj z dalsich strán prichodili kúpci a cenu mádu a wosku w Zlatnici značne

podvišili, preto že Zlatníci mád každí chváliu. A tak sa Zlatníciňja zapatrili do statčeku, ktorí cho-
wat nemuseli, ale sám sebe žiwnost a im zlato do
domu donášau.

Ako pán farár mnohje dobrej porjadki do domou
uwjedou, tak urobíu aj w kostole. Tu mu ale šlo
welmi tazko, zlášte pri starich, ktorí zatwrdile starje
zwiki držali. Keď fu pr. zbór w kostole spjewau, to
biewau odporni kriš, nemiluo wrešťaňja, čo len uši
urážalo. Každí křičau celim hrtánom, jeden nad dru-
hjeho, že až obloki hrkali ako febi kostol mau spad-
núť, a ľudja až čerňeli od kriku.

Už sice i Oswald často proti tomu beznábožnje-
mu wrešťaňu brojíu; ale to bolo daromnuo, nemáu
na tolko wážnosti. Preto tedi starim dau pokoj, a
len mladšich a školskje djetki učíu štirohlasno uteše-
ňe spjewat, že to bola milá wec počuwat. Starsim
sa to welmi páčilo, ale si misleli, že je to dobre len
wo škole, ale nje w kostole, a zostali pri swojom
škřeku.

Pán farár si w tom inašje počau. Lebo ačprá-
we on starje pjesňe welmi ctíu, predca porozdávau
do domou zbjerku nowich pjesňi ako pridawoť fu
starim. W tejto nowej knižočke boli rozličnje peňje
modlitbi wo wersach a pjesňe fu takim pripadno-
stjam, akje w starom spewňiku chibáli. Túto knižoč-
ku mali už dávno školskje deti a z nej spjewawali.
Stari hu prijali wšacňe, lebo ich něstála nič, keď
hu už pre deti boli nadobudli.

Po dakolko řiznoch alebo messjacoň, w jednu ne-
delu držau p. farár welmi preňikawú řážen o užitku
sláwnějšich služeb božich, řđe medzi inim howoriu
o swatom harfozňeňu Dáwida krála, o aňjelškom
spewe pri tróňe božom. Tu každí pritomni citíu, že
ešte posawad s prislusňnou nábožnostou nespjewau,

ačo anjela boži spjewajú. Na ostatoč ešte določiu p. farár toto: „Náš Spasiteľ reko: nehašte djetki ist ku mne, a nebráňte im. Aní mi tedi našim djetkam nebráňte ist ku Kristu. Každú nedelu, prwej ako mi začneme, dajme im s nowich pjesni spjewat, k nášmu prebudenú: a sice na pridúcu nedelu po prvi raz.

W nasledujúcu nedelu bou kostol plnucički plni; na tabulkách stáu najprú jeden werš s nowjeho pridawku, potom jedna zo starich pjesni naznačená. Ludja sami od seba donjesli i pridawnje pjesne. Tu sa prijemni a súzwočni spew mládeže, ako tichi anjelsti spew rozljehau po kostole. Mnogi ludja boli tak pohnuti, že sa im srdce rozňjetilo, oči slzi zaliali. Njektori zo starich si len tak potichu nuotili tú krásnu pjesen za mladimi. Potom už celuo shromáždenja starú pjesen spjewalo. Ale im pán farár najprú takto powedau: Mili prijatelja, mužowja i ženi, památajte, že je pán Boh wšade prítomni, a že on wás počuje, trebas i potichu spjewat budete, ako harfa Dawidowa. Spjewali wšeci, a sice tak ticho, že sa tje uťesenje stihlasnje tóni mládeže medzi tim zretelne dali počut. To welmi prijemne žnelo. A keď njektorá ženička daraz priwelmi zosťrecala, hneď hu druhá popchla, abi nábožnost nekazila.

To tak šlo po dakolko nedjel. A čo raz, to sa wjac starich hlasou primjesalo ku spewu mládeže. lebo sa ten každjemu páciu. Naposledi celá cirkew spjewala ticho, ba i sám pán farár. — Často sa stalo, že len samje nowje pjesne spjewali.

Keď stranni ludja z mesta lebo z druhich dešin do Zlatnickjeho kostola k službám božim prist trafili, tu sa diwno cítili. Tu boli nábožnejši ako inde, a potom w celom okoli o tom rozprávali.

19.

Čo sa v Zlatničianoch všade hovorí.

W meste a w celom okolí sa wšeličo o Zlatničianoch wrawelo. Possjalich všade len šklbanmi nazíwalí, lebo boli známi ako korbhelja, darebaci, len dlhi robíť naučeni, ktorim ale nič nič zweriť nechceu. Teraz ale to bolo welmi šíwnuo, že w ich šediňe práwe newizeralo tak, ako u bjednich ľudí. Ich domi boli fludne, číste; podobne na ulici wšetko w najkrajšom poriadku, ako i wo dworoch, na záhumní i w zahradách. Ba porjadnejšie u nich bolo, ako w tich najbohatších obcejach. W lete už za wčas rána bolo wídat chlapou, ženi i deti na poli w práci. Tu jedni nosili a roztrjasali hnoj, drubi pleli, tretí škála zbjerali, štwrti kopali alebo inšie práce konali. Wždy si našli čo robíť, a keď robili, to tak chutne šlo, že až milo bolo na nich hladjet. Preto tedi, keď w meste potrebowali robotníkou, najračeji si len Zlatničianou wolali. Keď mestjanki šli dačo na trh kupowať, najračeji šli ku Zlatničjankam, lebo tje to boli čistotnje, w pekných bjelích šatách len ako tje husički, s čistima rukama, až sa chutilo od nich či prjadzu, či strowu, či omastu alebo inšie weci kúpiť.

Zlatničianja boli chudobni, to sa wedelo. Ale úroki platili akurátne na čas. A čo bolo najšíwnejšie, daktori z nich si aj do mesta kapitálíki na úrok dali. S tim si nadobudli wjeru alebo kredit. Keď p. farár Ludomil alebo učitel Oswald za daktorjeho Zlatničiana slowo wjekou, ten iste škorej dostau pozícat, ako kďokolwek z drube šediňi. Ba čo wjac, tito škorej dostali na menši úrok, lebo každi wedeu napred že jeho istina je na bezpečnom mjeste. To bolo pre Zlatničianou welmi osožnuo; lebo si posplácali dlhi tam, kde welki úrok museli plátiť, a račeji si pozícali na menši interes.

Ludja prěspolni wřakowaf řudili o Zlatnici. To sice uznali, ře tam jesto dobri farar aj rektor; ale predca mnohim celá tá wec bola len hádkou. Lebo trebas farar a rektor mnoho muzu wikonat, ale predca nje wřetko, a řazdi farar w tom okoli si miřleu, ře je i on tjeř nje sprostěři, ař nje eřte mūdřeři, ako Zlatnicki řnáz i s rektorom. Na tom ři njejedem dořt hlamu nalámau. Okoliti ředljaci powědali rowno, ře je to tam weru nje s dobrim. Břem toho už boli dačo začuli o Oswaldowi, ře wje zlato robít, a ře aj njeřtorich řusedou tomu řumřtu uči. Tu i tam teda přefarali Zlatnicanou, ře wěřja zlato robít.

Naozaj to wěľmi do oči padalo, ře ludja zo Zlatnice přinářaju do trhu takje weci, o řtorich řnemohli pochopít, řdebi řa to tam wřetko nabralo. Ich řtrowa, zelenje weci, owocja, lán, řonope, ich obilja, to wřetko bolo dobrou. Ba eřte i tje řeti nosili tje najřrajsře řweti na predaj do męřta. W plářtoch i roztopenjeho mádu a wofu mali wjac, ako wřetki okolitje ředini. ře řemali řjadne wěľje řidle dojnjeho řtatku, to wědeu dobre řazdi; najwjac gazdou mali aři dwe řrawi a ařbi řtomu dwe řozi. A predca i ti gazdowja, čo len po jednej řrawe mali, přinářali po cente řwarobu, (řirca), a wěľiřje řuři najčiřtejsřjeho mařla na predaj. To řněřlo ľudom do hlawi, ako jedna řrawa tolko mařla a řira muzu dať. Řeđ přiřla jafeň, to zas nořjewali hřižu peřnjeho owocja, jabľka a hřiřki tak obzľářtne, ako řjaden z inej obce. Řde řa to wřetko nabralo w tak řrátřom čaře, pod pár řořami?

Zlatnicanařja řa muřeli řami ř sebe čařto zasmjať, řeđ ich obec dřihi w řarře męnuwali zlatotwornou řediniou. Ale oni wědeli dobre, odkjal to wřetko pocháďza. Lebo Oswald řa wěľmi dobre rozumeu řu

stromom, a kde wo zlástnějšich zahrádách o dobrich stromoch zvedeu, hñeð ta isjeu prútki na štepenja pitat. K tomu mládež mau wždy pri rukách, ktorá sa od něho štepít, spojuwat, očkował, prstenkuwat naučila. Každuo weðelo po zahrádnički s tim obcho- dit, aj rjad zahrádnički k tomu potrebni mali. Tu sa jeden nad druhjeho usiluwau či w zahrade, či na poli čo najlepšie plemá (sorti) owocja wíwoðit. To sa štepilo, očkowalo, že len radosť bola na to bla- djet. Niektorí gazdowja si z huor a z lesou pláňko- wje pniki podonášali a poštepili, iní zase jadra sa- dili a škuolki stromowje si založili. Každí chceu lep- šje mať a urobiť, ako drubi, takže pri daktorich tá ochotnosť i prizbitočná bola.

Na ten spôsob len pochopili i w meste, prečo Zlatničanja z roka na rok wždy krajšie a wždy wjac owocja mali, za ktoruo w dobrom roku mnoho pe- ňazi wzali. To nebolo žiadno čarodejstvo. Ale málo dojnjeho statku mať, a predca mnoho sira a masla narobiť, to už len bou kumst!

Ten figel bou Oswald ešte za swojho wojenskej- ho času wolaťde wídeu, dobre si ho zamerkuwau, a do Zlatnice so sebou doñjesou. To bolo ale aj da- čo peknjeho! Z prwu sa k tomu nič nechceu rozu- mjeť, ale pozdejšje mu za to ďakowali. On robiu- asi takto: sjeu ku svojim spojencom wšetkim napo- rad, ktorí mali krawi, a powedau im: Prijateľa, wi máte z wasich kraw welmi chatrni osob. Od jed- nej krawi bi sa malo za twaroh a maslo prinajme- nej pädesiat zlatich i wíse do roka utržiť. Či prista- ñete ku mne: ja to preukážem. Najmenej štiridcat až do pädesiat kraw musi sa spolu dojiť; tak puoj- de wec dobre!

Keð sa tolko kraw našlo, Folko on žjadau, po- tom rjekou: no teraz už bude! Znau on jedneho si-

Kownjeho porjadneho majerníka, ktori bou znameniti majster na sir a na maslo. Tomuto zjednu porjadni nájom ročiti, z ktorjeho si už sám museu aj satki a utedáki zaopatrit, abi sa wsetko čisto a porjadne robilo. Nádobí a sol zaopatriu Oswald na spoločnje útrati, a troch statočnich mužou wiwoliu k tomuto nowjemu obchodu za dozorcou na prújsi rok.

W bivalom hostinci u orla bolo najprihodnejšie miesto pre robenja sira; dobrá chladná pivnica na mlječo, kotál welki, čo sa ku praňu potrebowau. Terajši gazda domu dau wdačne hospodu, lebo i on mau pet fráv, a tak chceu widjet a zkusit, ako to wipadne. Drewo sa muselo na spoločnje útrati kúpit. Po urobenich pripravách, ustanowiu Oswald jeden den, kde museli wsetci spojenci svoje mlječo, a to sice wo welmi čistich nádobách prinjest. Ak nádoba nebola ako swedci čistá: majerník mlječo nepřijau; to bou zákon. Potom kostuwau mlječo. Ak poznau w nom wodu, lebo kozje, alebo owčje mlječo, tedi ho nepřijau. To bou tjež zákon. Pozdesšie si ešte prisnejšie zákoni porobili.

Majerník pomerau mlječo, a pod každjeho meno napisau, folko mlječa donjesou. Každí si ale muohou aj doma zapisat. Tak znášali každí den ráno i wečer z každjeho domu od svojich fráv mlječo. Ale frem kamarátstwa od cudzich fráv mlječo prinjest, pod prísnou pokutou nebolo slobodno.

Wsetko z jedneho dňa mlječo zljau majerník spolu w mlječneji komore, a potom mútiu maslo, a twaroh robiu. Tak sa namútili welikje kusí utesenjeho čerstwjeho masla, narobilo sa hodne twarohu, a ešte k tomu swátka služila w lete ako zdrawi občerstwujúci nápoj.

Teraz ale bola otázka: komu prisluchá ten frub

masla a twarohu z jedneho dňa: Lebo sa každi den hodnje hrudi pripravili. Každí bi to bou pristau wzjat, a do mesta s nim bezät. To sa tedi sporjadalo takto:

Wšetko, čo sa z jednoennjeho mljeka narobilo twarohu a namútilo masla, dalo sa len jednemu, a sice tomu, ktori najwjac mljeka dau do spolku. W druhi den wzau wšetko zas druhi, a tak na porad, až sa wfeci podla folkosti danjeho mljeka wiráduwali. A tak i ten, čo len od jednej krawi mljeko nosiu, dostau naraz blizko centa alebo i wjac čerstwjeho masla a twarohu.

Na Foho rad prisjeu, ten si muohou maslo wžjat hñeš ako sa wimilo a posolilo; cmar a swátka bola tjež jeho. Ale twaroh si tam nehau pokjal náležite, stuhnuw. Kdo nasleduwau puožitoš brat, ten museu majerníkowi w ten den pomáhat, utedáti a cedilká wiprat a nádobi umiwat.

Z prwu sa Zlatničanja pri tom wšetkom welmi omisláli (obáwali) a každi si misleu, že sa mu křiwda stañe. Keď ale potom každi svoj křuh masla a twarohu dostau, a wirátau si folko na to mljeka sñjesou, teda sa welmi z toľkjejho osobu potesiu. Už pri konci prwjeho roka sa ukázalo, že na tento spuosob od jednej krawi užitoš na sto šestdesiat zlatich wñjesou a sice po odrátaní wšetkich (kelčikou) útrat. To bou sať už len osob! A to je lahko pochopit, ako to mohlo bit. Lebo čím frisnejše mljeko, a čím wjac ho bolo, tim lepsi towar z ñeho. To bi jedna gazdina sama pre seba pri dlhom sbjeraní mljeka ñebola mohla od svojich křaw wñjest. K tomu: w jednotlivich domách sa ñejedna holba mljeka bez osobu a potrebi strowila; teraz sa do spolku akobi na úroš dalo. Jednotliwi musia mnoho času zmyhat, alebo añi ñemajú kedi, sami twaroh odhrjewat

a robit, teraz to islo samo od seba. Jednotliwi pri tom mnoho drewa museli spálit, teraz i na tom hodne zwišili.

Učjatori sice počali z prvu so svojim mljekom klatat; ale sa skoro tak prisne zákoni ustanowili, že žjaden ani nepomisleu na klatstwo, ač nechceu wšetko mljeko za pokutu utratit, a ešte k tomu z spolku witworenim bit.

Tento porjadok donjesou ešte aj inši osob, na ktori predtim nič nepomisleu. A sice preto, žebi každi bou rád čo najwjac mljeka donjest, abi skorej nanho rad prisjeu maslo a twaroh brať, tedi každi svoje krawi lepsje rjadiu, ako predtim; každi sjau dobrú potravu, čo wjac mljeka dáwa; každi si hládeu na miesto planej, dobrú, alebo na miesto jednej, dve krawi zaopatrit. A preto že wšetkim mnoho na tom záleželo, abi sa od chorich lebo teraz otelenich kraw mljeko nežnášalo, teda ti traja dozorcowja mali moc a práwo, ist do maštál krawi poobzerat, ba powinni boli každjeho pou roka z dom na dom pohodljadat.

20.

O nowom uradskom a o Smudišowi.

„Už ti je to len welki furták, ten Oswald, už ten wje wšakowje kumšti“ tak si so smjehom wrawjewali Zlatničanja, kedikolwek dačo takjeho prednjesou, čo na dobrouo wipadlo. A jemu sa z wetšej čjastki aj podarilo wšetko, čo pred seba wzau, lebo bez rozwahi nič nežacinau; on sa neunáhliu w ničom, ale si len po trochu uwádzau, a nebrau na seba wjac, len folko bou w stawe owládat.

Učjedo bi si bou misleu, že pán rektor a jeho manželka sa na mnohje práce podobrali. Ale naskrze

nje: on si vsotko tak weđu sporjadať, že mu wse i drubi značnú pomoc w prácach dáwali. Ba i w tej škole mau welkuo polahčeňja, lebo si jedneho sičownjeho mládenca menom Janka Weseljeho k tomu náležite wicwiciu. Tento bou chudobnich rodičou sin, teda mu dau Oswald u seba hospodu a chowu z obecnej kuchine, a cwiciu ho w umení a wedách; rád ho wídeu welmi, a Janko bou wo winaučowaňi tak spuosobni, že sa Oswaldowi samjemu úplne wicownau. I deti Janka mali radi, lebo bou welmi tichí a mili, a učeňja im weđu ešte temer milšim urobiť, ako Oswald. Tento tedi často i pocelom dňi biwau na poli alebo w zahrade, a tešiu sa, wiďjac, ako sa w obci vsotko k lepsiemu blizilo.

A skutočne bolo milo wiďjet, ako sa ľudja, čo predtim pšotári boli, teraz zmáhali, a dlhi si splácali, ako si domi okraslowali; naproti tomu, ako gazdowja predtim majetni, ale w starich zwikoch zostawajúci, pomali flešli, preto že swoje imanja zanědbáwali, rozmrhali prepili, preprawotili, prehrali.

Ti dwa a tricjati spojenci Oswaldowi sa hodně držali, a boli wšade w predku, kde sa dačo dobrjeho usporjadať, dačo w lepsi premeniť malo. Ich príklad pozbudiu i drubich susedou, že sa tiež tak usilowali. Mládenca, ktorich Oswald w nedelu učeňwau, a djewčatá z Lizikinej škole tiež značnú preprenu k dobrjemu spuosobili pri swojich rodičoch. Ale drubi zase boli a zostali zatwrdili, nenapraweni trhani w obci. Predni mezi oplanmi bou Smuďiš od Iwa. Tento bou uhlawní nepřateľ vsotkich lepšich porjadkou a premjeň, flájuc ustawične na nowotárou, a howorjac, že takto vsotka nábožnosť zhiňje; že to nemuože dlho trvať, že sa musi do starej koláje zas vsotko nawrátit. Ale pán farár ho často nawšewuwau, a tim ho držau na užde, že

nemuohou dobrjemu welmi škodiť. — K tomu ešte Smuďiš utratiu mocnú podporu, od swojho bofu, a sice tretjeho úradstjeho. Tento už dávno merkuwau, že jeho gazdowstwo ide dolu, a preto z mrzutosti sa odau do pijatiki, tak že ani newitrezjewau. A chťjac chitro a lahko zbohatnúť, stawáu do wjac Loterii a tak sa usilowau mrhat, až mu nič neostalo. Na to prisli weritelja, ktorim bou dlžen, a wzali mu, čo mau ostatnje wšetko.

Po takichto prjewratoch prisla potreba nowi úrad woliť, a k tomu sa museli krajinskej wrchnosti menuwanje do úradu osobi prednjest. Obec sa w tomto ohlade rozdelila na dve strani. Stránka podljakou chce jedneho tjez podljaka sebe rownjeho wivoliť, ktorjemu boli mnohi z nich dlžni; ale porjadnejši toho nechceli. Wadi bolo dost. Mnohi sa radili pána sarára keď ich nawstiwii, čobi mali robiť. On im na to odpowedau takto:

Welmi sa čudujem, že ešte žjaden z was nepomisteu na toho statočnjeho muža, ktori už tak mnoho dobrjeho wikonau, ktori je tak opatrní, rozważiti, tak prijateľski a učinliwi. Ja mislim Oswalda. Keď si toho wivolíte, tedi budete mať porjadneho muža w úrade. On je sice nje z tich, čo sa do úradou na silu pchajú a po hodnosti dichtja; ale práwe preto zasluži, abi sa naň ohľad wzau. Lebo ti, čo sa sami tísnu, a druhim chcú úrad predchitiť, majú običajne svoje vlastnje ohľadi pri tom; sú hádam pišni a čtilakomi, nemjena o dobro obce sa starat, ale len swoju pichu a čtilakomosť uspoťojit.

Dalej ešte howoriu toto: Wet je ono dobre, keď sa zámožnejši do úradu wivoli; lež predca, nje bohatstwo, ale nezisťnosť je najprujšja predstawenjeno cnosť. Beda tej obci, ktorá si za správceu woli takjeho, ktorjemu sú mnohi dlžni! Lebo ho robja sud-

com a plnomocníkom w svojej a w jeho vlastnej veci, a tak pre svoj nerozum stawajú sa otrokmi obecného tirana. Ale bi sa rácej mau woliť taki, čo bi bou w stawe i twrdich weritelou i bohatsích tiranou na užde držat. Dobrá hláva mnoho urobi, ale dobrouo statočnuo srdce o wela wjac dobrého wíkoná. Najprú sa, tedi, opitajte: či je to statočni a fu pomoci hotowi muž, ktorého si chcete wíwoliť? potom sa spítajte: či je rozumni, opatrní? či je nje dlžníkom daťtorjemu boháčowi? Lebo predstaweni obci musí biť neodwíslí; inácej, nje on, ale jeho weritel, ktorého sa bát musí, buďe panuwať w obci.

Tak ľahko sa nemuožete zmiliť, ak chcete júceho a hodnjeho k tomu muža najst. Len si pomíslite, ktorého bi ste na smrtelnej posteli wdowe a sirotám za poručníka najračej zwolili, w tom preswedčení, že sa o šťastja pozostalých werne postará; nuž teda toho si wíwoltte za predstawenjeho. — Alebo keď bi ste k njeťtorjemu spoluobíwatelowi do službi stať museli, ktorého bi ste si najračej wíbrali? Toho urobte aj správcom obce.

Keď w obci wetsina predstawených je wuole dobrej a statočnich úmíslou, ktorim sa neprawda ošklíwi: tam je ľahko dobrú radu najst fu wšetkjemu. Tri dobre hlawi bez dobrého srdca sa spolu nežne sú. Lebo každi chce múdrejšim biť od druhjeho, a tak znične medzi nimi roztržitost, ktorá sa potom i w obci zahňjezdí.

Powedzte mi, ktorí je najlepši otec pri svojich detoch; mili ale nje slabi; prisni a predca nje ukrutni? Alebo powedzte; ktorí je najlepši domowi otec w obci, ktorí je svojej čeljadke nakloneni a prajni, a čo sa ho predca bát musí, ktorí doma wo wšetkom dobri porjadok wedje, a predca bez wadi, kri-

Ku, hñewu, a pri tom wšetko dobre ide, ako samo od seba? Tohoto wíwolte za správcu celej obce.

Takto howoriu dobrosrdečni farár, a potom kazdi inakšie smíslau ako predtim. A ako sa obec spolu zisla Fwolenú dwoch predstavenich, teda wátšja časťka zjadala, abi sa hlasno newolili, ale abi ník neweđu na Foho a od Foho sa hlasuje, tak abi kazdi slobodne, bez strachu woliť muohou, Foho za najsúcejšieho drži. Smuďiš to síce chceu prekríčať; lebo už mau wíznacemich, čo chceu F sebe do úradu pripojiť, a tak bi rád bou aj tich wíďjet, čo s nim držali, alebo čo sa mu oproti postavili. Ale tento ukrutni len nebou w stawe wjac porjadoť prelomiť. Tak sa tedi tajnuo hlasuwanja zbieralo, a najpru wíšla wětšina hlasou na Oswalda, potom na mlinára. Tento poslednejši ale úrad prijat nechceu, lebo bou keď Oswaldou, a to žebi, wraj, nebolo dobre, abi z jednej rodini dwaja spolu w rađe sedeli. Na miesto mlinára tedi wíwolili Mecnich Ondreja, tichjeho, pilnjeho, rozumnjeho muža. Smuďišowi pri tomto wolení len tak mrkalo w očach. On sa síce úfau, že ani Oswald nepřijme tento úrad; ale sa w tom welmi sflamau; lebo Oswald sa podákuwau pekne obci za tu dúweru, a poručau swojho miláčka Janka Weseljeho na swoje miesto za učítela. Weseli tedi zostau rektorom.

Smuďiš wíďjac, čo sa porobilo, sjeat celi omámení, ako bi ho mehom tresnuw, do domu. Tam swoju zlošť wíľau a wíwřtu sa naspru na mačke, ktorá sa mu prúša načmaňila, potom na psíkowi, čo naraduwaní proti nemu wířakuwau; potom na služke, že ho na skutku nerozumela, ako si do pohára pálenki pitau, potom na svojej žeňe, čo rjekla, že je Ondrej Mecnich statočná chlapina.

21.

Obecná maštal sa musí wičistiť.

„Ówi, no! ówi, no!“ wíkrikuwau Smudiš, a škrabau sa poza uši, kedkolwek len pomisleu na to, že Oswald prišjeu do úradu. Naraz sa ale spamátá, schiti sa a beži, ako len muože ku Oswaldowi, objima ho okolo hrđla ako spolupredstavenjeho, winšuje mu zo sedca, howorjac: že teraz budu oba úprimni prjatelja, že si ako bratja budu spolu žít.

Lizika sa welmi diwila nad touto neočakáwanou wlidnostou Smudišowou, a kádenáhle odišjeu, rjekla mužowi: Oswald, Oswald! Kebi si len ten úrad ňebou prijau! Gláďže! Smudiš je falosni člowek, on ti buďe jamu kopat, alebo ťa do pasce wowedje.— Mužu, mužú waruj sa toho ukrutnjeho lwa.

Oswald boškau Liziku w jej zamračenuo čelo, wrawjac: Smudiš je nassrže zjaden ukrutni lew; ja wiďim, že on je hiba bojazliwi, úlisni kocúr a tútmák. Ale, ňeboj sa, škrátim ja jeho pazúre.

Ako sa úradski prwi raz do wedna zisli a notár s nimi, teda nassamprú Ondrej Mocchi a Oswald žjadali wiďjet obecnje ratungi a zápisnice. Ale tu nasti wo wšetkom weliki ňeporjadok! Mnohje weci ani sa w zápisnici ňenachodili. Obec mala dlhou na sedem tisíc zlatich, a sice škoru polowicu tejto summi bola dlžna Smudišowi, ktori po šest od sta úroki brau, a on na tri, štiri od sta z inich strán pre obec napožitjau. Obecnje každročnje dáwki sa škoru wšetki minuli na wšakowje kelčiki, na ušwanja, okulácie a tim podobnje widawki pre došjal biwalich úradskich. Toto sa ani menowito ňezapiso walo, ani sa úcti ňewedli, ale len w summe sa preukázalo. Tak sa robilo aj so špitálskimi duochodkami; a s wdowskimi penjazmi tjež ňeišlo lepšje. Wúbec s obecnim imañim sa welmi zle gazduwalo, úcti

sa z toho nič neoddali, ale naproči tomu páni úradski na seba pri tom nezabudli. Za čo wjac, i to sa našlo, že za chatrnú cenu weliki kus obecnjeho pola predali, sami úradski ho kúpili, a penjaze zaň ani nezložili, ani interes od nich neplatili. Našlo sa že Smudiš so svojimi kamarátmi hen pred jedenástimi rokami na meno obce štiri tisíc zlatich kapital wpožičali, a obecnuo pole za to dali do zálohu; obec musela interes platit, a kapital zostau u predstavenich.

Welmi nad tim pohnuti Oswald, powedau: ako wiđim, mňa obec nje do radi ale do obecnej mastale posadila, kde je plno nečistoti a škazi. Ale tú mastal musime wčistit, trebas prjam smrad z nej po celej krajine sa roznesje. Wi ste ako správcowja, obecnuo dobro nezastawali, nehájili, ale ste ho nohami zašljapali. Wi sirotski otcowja, wi ste deti pod wasou ochranou súce okrádali, chudobnim wdowám a zobrákom ste kus plesnivjeho chleba wrhli, a sebe ste z jich dedictwa wino a pečenku zaopatřili. Wi ste takjeho, čo pár mrkwi alebo repi z pola ufradou, do twrdjeho wáženja wsadili, ale sebe ste mákje postele nakúpili za penjaze, čo ste z obce nazbijali. Wi hadje plemá, čo o sprawedliwosti wse wrawite, a w nepráwosti sa wálate, čo w srdci jed a na jaziku med nosite, w ustech náboženstwo a w srdci djabla chowáte, — počkajte, teraz budete žat, ako ste si nasjali: picha pred úpadkom chodi, — lúpežnici, robja si schod k šibenici!

Slušjac tje to slowá Smudiš, tak sa prestrašiu, že sa od klopanja srdca celi na tele trjasou. Winu wsetkjejho toho zložitú na predoslich svojich prisednicou, a plačúc, narjekajúc Oswaldowi k nohám padnuw a prosiu ho pre Boha, abi ho len nestastliwim nerobiu.

Ale si Oswald za swatú powinnosť držau wšetko ako bolo zoznať, a hneď este w ten den poslau o tom spráwu na wíššú wrchnosť. W celej dedine bou welki strach a wseobecnuo zaraženja; lebo, to bi nič nebou misleu, žebi stari úrad tak welmi bou obec sudiu. Mnogi to ani weriť nechceli, a Oswaldowi este do swáčou a zlostníkou nadali, že si, wraj, tim len wážnosť ziskať, a newinnich ľudí nasfrze zniwočiť chce. Smudiš behau z dom do domu, a zbjerau u svojich prjatelou swedectwá, abi sa proti každjemu i tomu najwetsšemu obwiňenú mohou ubezpečiť. Ale i jeho najlepši prjatelja len plecami na jeho žjadosť stisli, a do toho sa nechceli zamješať. Prwej ako sa nazdau, prislo od vládi wistanswo tú wec prisie wisetriť. Tu wšakowje ohawnosťi wisli na swetlo. Smudiša powjazanieho odwedli pred súd; z úradu ho zhodili a do arestu zawreli. Z jeho imanja sa mnoho winahradilo obci, čo on bou z nej nalúpiu. Takí koňjec wzau pišni křimár od lwa; lebo imanja nazdjeranuo, nje je požehnanuo, a piča pred úpadkom chodi.

Oswalda sama vláda za prvjeho správcu w Zlatnici ustanowila, a na miesto Smudiša za tretjeho prisedníka mu pripojili porjadneho muža z obre. O tichto hroznych prihodách držau pán farár welmi peknu a poučnu kázeň. Medzi inim powedau: že keď rodičja majú nezdarilje deti, teda nje len na tjeťo, ale i na rodičou pre zluo wchowáwanja padá žaloba. A keď sa w obci hanba, chudoba a nepravosťi rozmáhajú, to je znak, že sú predstaweni ledaaki, a wsetkneho nešťestja príčina. Ale naposledi pán Boh possjela takim sibalom ich súdni den.

Dlhi sa musja wiplatit.

Oswald mau welmi mnoho zaneprázdnějša, a nič newedeu, čo on premišľuwau. To hñeð behau po poli, hñeð na lúkach, hñeð w pastwe, hñeð za se šjeu do mesta.

„Ach neborák Oswald,“ wzdichala Lizka, keď mu wečer za dedinu šla oproti, a s polutowaním ho priwitala. Načo sa tolko starješ? načo tolme trápiš? Na oštatok za wšetko twoje ustáwanja ešte hi ba omrzlost a newďaku dočkás. Oswald na to rje: Fou: Newďaka je tá minca, ktorou swet običajne najracej plati. Ale kdo je predstaveni obci, ten má na Boha a swoju powinnosť misľjet, a nije na wďaku alebo odplatu. A k tomu, wiďiš, moja duša, Buoħ svojim časom iste wšetko dobrou odplati, ako aj wšetko zluo potresce. Takto howorjac Oswald, ro: biu aj ďalej, čo powinnosť úradu so sebou donásala.

Medzitim sa našlo, že obec ešte wiše šest tisíc zlatich dlžobi mala, z čjastki od časou wojni a drahoti, z čjastki pre planuo hospodárenja predošlich úradškich. Oswald premišľuwau wo dne i w noci, akobi túto ľarchu od ubjeđenej obce wzdjalit, alebo aspon umensit muohou. A keď už raz spuľosob winasjau, oznámtu ho svojim prisedníkom; ktori ho po dlhšom rokuwani za dobrí uznali, wrawjac: daubi pán Boh abi sa raz tje dlhi mohli splatit, takbi aspon zas každi weđu, čo a folko wlastnjeho má, každi bi ľabšje dichau, keďbi na šľadánja interesou misľjet nemuseu.

Na to sa ustanowilo abi sa wšetkich obiwateľou obce nepohnutje grunti prezreli a ošacowali, abi sa zweđelo, ako asi každi stoji, folko a čo kdo má, abi sa budúčne každjemu podľa imanja spravodliwe i daň naložila. A každi museu správcom obce oznámt

a preukázat, folko má na dome a gruntocy dlhu, čo sa wšetko na wlas do obecnej kniži zapisalo, a podľa toho sa každi i ľacuwau.

W nedeľu po službach božich wistúptu Oswald so swojimi prisedníkmi pred shromaždenú obec a začau rečníť takto: mili prjateľja! naša obec je dlžna šest tisíc stiri sto zlatich. Túto summu musime z čjastki w súsednich mestách interesuwat, z čjastki sme si w obci za seno, owos, odwážki a inšje potrebi dlžni. Čo sme inde platiť powinni, o tom sa poshowárame drubi raz. Teraz privedjeme do porjadku, čo je obec sama sebe dlžna.

Mnohi z nás majú za stamu, za owos a inšje weci ešte od wojni u obce swoje požaduwanjja. Obec im sice plati interes; ale na to musja i oni sami swoju část každorocne sľadat, a tak wlastne sami seba interesuju. To je i težká wec ale i blážnwa. I preto sme tento dlh na wšetkich obiwateľou, podľa jejich majetnosti rozdelili. Bohatjemu sa z toho wjac, chudohnjemu meňej dostaňe, a tak obecna dlžoba sa na čjastočinu premeni. Na ten spuosob, kdo je tolko dlžen ako u obce mau, ten je kwiť, ani jemu nič nebude wjac platiť, ani on ničomu. Kdo mau u obce wetsi dlh, ako teraz wedlá djelu nanho pripadlo, a rjekou bi: Kdože mi teraz ten zwisok doplati? Tomu odpowjeme, že mu ti wiplatja, čo w čas ostatnej wojni nič do obce na potrebi nedali. Tito sa dlžnici tim, čo wtedi njeco dali, a powinni sú im alebo hneď tu na nich prichodjacu summu zaplatiť, alebo interes stiri od sta, až do wiplatenja kapitálu, ročne sľadat,

Túto reč Oswaldowu z prwu mnohi nemohli pochopiť. Me keď wideli, že sa tu žjadnemu kwiwda nerobi, boli wšeci welmi spoťojni. Lebo bohatsi, ktori najwjac mali u obce, powinni boli aj na spla

teňja obecnich dlhou wfacej dať, a pre chudobnejšich zostalo menej platiť, a tento porjadok kazdi uznau za slušni preto, že i šacuwanja statkow a majetnosti sa nestranně a spravodliwo usporjadalo.

W druhú nedelu sa zas obec spolu zisla, a Oswald howoriu takto: mili susedja! Tú summu, ktorú je naša obec na strani dlžna, sa nám podarilo w susednich mestách na menši interes dostať, tak, že naša Zlatnica ročne len dve sto dwacať zlatich interesu bude platiť. Ale i to doktorjemu gazdowi ešte tažko prijde, swoju časť na tento interes z gazdowstwa odtrhnúť. Lepšie bude tedi, keď ani jeden nebude zo swojho hospodárstwa na to skladať.

Na to sa wšeci pritomni rozosmjali howorjac: to sa weru dá počúť, to sa nám wšetkim welmi páci.

Oswald sa ozwau ďalej takto: prjatelja! počujťe! mi máme ešte welki kus obecnej pastwi. To je bjedno pole, zdlapčenuo od statku, a len kže tu jeden strom ešte stojí. Ktorikolwek z wás, kebi toto pole pre seba mau, lepšie bi ho použiu. Ale kdože má z něho osoh teraz? Nikdo. Lebo možnejši, čo wjac statku drzja a tam ho w lete pasú, majú zjawnú z toho škodu. Nje len že krawi chudnú a lačnejše wčer domou chodja, ako ráno na pole; ale i trusu mnoho potratja, ktoribi sa na role zisjeu. A chudobnejši, ktorí si krawički drzjať newládzu, nemajú na škrze žiadneho osohu z tej paše, hiba možnejšim bu darmo prepúšťaju. Či je to slušná wec? Prečožebi bohatsi wjac osohu mali mat z obecnich gruntou ako chudobnejši? či sme nje wšeci Zlatnicki obiwatelja? či nemá jeden tak práwo, ako i drubi? Kdože možnejšim len samim osoh z pastwi obecnej prwlastniu? Kebi chudobnejši po kuse pola z tej pastwi mali, a to bi si trojkou, alebo inou dobrou trávou posjali: či bi nemali pre swoje kózi a owce druhuo tolko

potraví, ako teraz, a to aj lepšej, použiteľšej. Naša je teda tá rada, aby sme obecnje pasienki na rovnje čiastki medzi gazdou podelili, aby každý svoju časť mohou použiť, ako sa mu len páci. Ale celuo to pole zostane na veľkí len dedičtwom obce; každý prijme svoj diel len do árendi, a nesmie ho ani predať, ani založiť, ani premeniť, ani pre seba dedičie zadržat; ale každý diel po smrti gazdu prípadne zas nazpet obci. Obec ho dá zase novjemu gazdowi, ktori má svoj úžitok, a s obecnjeho úje. Každí budú platiť ročne lewnú árendu od svojho kusa, a tím sa bude obecní interes wiplácat. Tak tebi nebude nič zo svojho gazdowstwa interesi platiť, ale s toho, čo mu obec do úžitku dala.

Po skončenej tejto Oswaldovej reči powstalo w ľudu najprú premisluwaňa, potom dudraňa, wada, krič a wresť, ako kebi sa poskrtili mali. Lebo možnejši gazdowja, ktori possal s tich passerkou len sami osob brali, nechceli na deľeňa priwoliť, kričali, že je to nesprawodlivosť, a strojili sa wláde žalowat. Druhi zas wraveli: že úrad chce trhanou zbohacit, a zo statočnich ľudí trhanou porobit. Kdo, wraj, má statok, nech si posle na pasu, to je starodawno práwo od predkou zdedenuo, a to si weru odobrat nedáme.

Alle predea wetsina sedľakou, čo alebo chudobnejši boli, alebo svoj statok, mljeku a trusu k wuolli doma chowali, zwitázili, a pasienka statku zhladi-li. Na to hneď museu zemamerač (Ingenieur) prist, wjetku obecnú pastwu na rovnje čiastki podelit, a potom si každý los tabau, ktori sa mu kus dostane. Možnejši sedľaci s tím nespočojni, ši borekujúc a žalujúc sa ku wláde, a tam oznamili, ako im spráwca práwo odberá. Kňeža im dau odpoweď túto: Obecnuo pole má Zlatnícká obec ľuďom a nje kra-

wám ľ wuoli, ľ teda majú práwo toto pole ľ úžitku obrátiť, ako chcú, a to sice ľazdi gazda. A wi brániťe ľje waše práwo obecnuo, ale len wašu žiadost zisku, len wás vlastni osoh, ktori ste už od dáwna len sami brali, a sami, čo je w skutku dobruo, nerozumjete. Preto sa wám oznamuje, že od teraz na tom poli paša prestaňe; a s tim sa wi ľakomci poberajte domou!

Podakujúc sa poňizeňe za toto napraweňja ľli s dlhim nosom do domu. A teraz ešte len spominali Smuďisa, howorjac: ej ľkoda toho, to bou ľredca pri wšetľch jeho chibách porjadni ľloweľ; ten na starje zwiľi a obicaje mnoho drzau, a ich brániu; ten bi toto ľnikdi ľnebou dopustiť. Oswald je hiba takí ľrjewratník; ľneďiw, že bou wo francúzskej wojňe, wšetľko bi rád nowuo uwjest. Takto ľi howorili ti ľrdľaci, čo ľred tim obec zľjerawali.

23.

Ešte raz: Dľhi sa musja wiplatiť.

Žneď w prvú jar bola welká radost a weselenja na bivalej pustiňe obecnejeho pola. Lebo ľde ľred tim ľačnje ľrawi len po jednej bilinke tu i tam bjeďne ľľbali, to teraz wizeralo ako dáka zahrada. Tu bolo widno ľizole, buob, ľmel, ľonope, ľrach, ľán, ľwaku, zemjaki, ľatelinu, a obilja w peknej rozmanitosti. Bazi muohou napred widjet a wtráťat ľi, že z tej urodí ľje len swoju ľjastku ľnteresu obecnejeho. ľnadno zaplatiť muože, ale že mu ešte doma hodni zwiľoľ zostaňe. I sami ti, čo sa z prvou tak ľrotiwili, ľknáble ľzdravjemu rozumu zas ľriľli, uznali ten welki úžitoľ, čo im dľho do hlawi ľľľ nebcelo. Lebo ľje len na potravu ľre domáce ľhawanja ľraw, a na mljeku, hodňe zisku, ale i na hotowľľ penjazoch značni osoh poznali. Lebo ľebi

Kazdi bou museu z domu swoju část na obecni interes skladat; teda bi tito předněšši najwjac boli trpeli, keďbi wedla ich wuole bolo len pri starom zostalo; teraz ale len podla djelu z obecnjeho pola prijatjeho platili.

Oswald este ani s timto nebou spokojni, lež premisluwau zas čosi, o čom zjaden newedeu. Možnejši gazdowja si šeptali: „Wet mi to wjeme; že s jeho plánni len zas o našu řožu ide.“ Ale sa teraz welmi milili.

Kazdi netrpeliwe ocařawau, čo zas nowjeho wifwitne, ako sa wšeci Zlatničarjia zisli do wedna, ku wirozumeniu nowich nawrhou, ktorje předstaweni předněšši mali.

Oswald stau bore a začau hlasno howorit toto: Susedja, prijatelja! čloweř bez dlhu wšetřkjejho, má poctiwost u řazdjeho. Naša obec ale má este dlhi, ktorje interesujeme z obecnej árendi. Lepšje bi to bolo, řebi si řazdi muohou tje árendárške penjaze wo swojom mjeřku zadržat aspon za řesat řokou alebo i dlhšje. S timbi sa nám wšetřkim spomohlo.

Pritomni sa zasmjali howorjac medzi sebou: Tato rada bi nebola zlá; wer ten dačo howori!

Oswald pokračuwau w swojej reči ďalej takto: Ja s mojimi pánni prisedníkmi chceme to na seba wzjat a dobre stát za to, že sa ta obecná dlžoba do cela alebo aspon z wetšej čjastři wiplači tak, že wás to nadržje nič nebude stát, aknáble na naše tři wiminři přistaňete a ich zachowáte.

Uha! zřikli předněšši: „teraz přijde řijař.“ Oswald na to řjekou: počujte najprü mňa, a dobre si pomislíte, či prawdu mám, lebo nje. W Zlatnici nás jesto asi sto gazdou. To je prawda, ohlásili sa pritomni. Na to zas Oswald: řazdi gazda pre swoj dom spotřebuje ročne aspon tři řjahi dřewa, řrem-

haluzini a inšej drobnej razdini. To je iješ pravda, zavolali wfeci. Odpowedau Oswald: alebi šte fa každi mohli pri mešej zaobist, febi šte z roka na rof pod hljeb, fu sušenú owocja a fu zvárani šat toľko potrebuwat nemuseli. Powážte len, keď w jednom řizni len desat, alebo i dwacat gazdin řati peru alebo chleba pecu, folkó drewa fa pri tom na raz spáli!

Weť je to prawda, zdudrali wfeci, ale zas, nemuozeme ani bez chleba bit, ani w pluhawich řatách chodit. Oswald im zas odpowedau takto: W nasej wlasti je wela takich obci, řtorje sú bohatsje ako je nasa, čo majú i swoje wlastnje lesi, a predca si lepše řanuju, ako mi; ale práwe preto aj lepše řtoja. Chcete wedjet, ako to muoze bit. Ja wám powjem, ale dajte dobri pozor, abi šte má dobre rozumeli. To je takto: Wjac domou spolu majú jednu pec na pečenja chleba, a jednu sušeren pre owocja spoločnú, a to sice won z ředini. Tam si naporjad chleba pecu, tam suřja owocja, každi wtedi, keď našho rad pride. A preto že pec nikdy newistidne, každi potrebuje na wřurenja mešej drewa. To znamená sporit alebo řanuwat! Prečo sme to už dávno newjedli? Odpowed; preto, že sme ř dobrjemu alebo leńtwi a zpozřili, alebo prisprostoli boli. Powážte este i to, ako mnohi neopatřni ľudja pri pečení chleba, pri sušení owocja alebo řjadze, pri zvárani řat alebo plátna, ľahko muozu celú obec na popol obrátit, čo nám priřladi a řuřenost potwřdzuje. Keď je ale obecná peřaren a sušeren na řraňe, obec je pred ohňom bezpečná. Powážte, folkobi sme drewa zwiřili, febi sme w izbách pre řanuo řeplo, menřje, řřibodnějřje peci mali, řobi toľko drewa řepozřali, ako řerajřje, řtorje fu pečenú chleba musesju řluzit. Drewo pálit, znamená penjaze pálit.

Pri týchto ťavách sa všeci peľcomni nazrite. Prá-
bali poža vsi. Ale sa prvi správca nedan w wci
pretřmř, howorjac ďalej takto: pozřite okolo seba
w prawo i w ľawo. Druhje obce maju ďawno obec-
nje domi na pranja a zřawanja řpat, řtorje řasďinje
naporjad potrebuju podla zřpřsu. Tam sa řteř tak
ařo w obecnej peřarňi dřewa moř usporř, a obec
pred řeřtesřmř ohňa ubezpeřuje. Ali to wjenje a řchwa-
ľujeme. Prečože tedi u nřs eřte řasďa řasďina doma
zřara. Ćasřim řřvenřim pod tľľeb sa nřše pece, a
řasřim zřawanřim nřše obňřřa a řuchňe řoro řasřa
a mřřřa sa řasřo napřawat, prerřbřt; to řosřuje
peňjaze. Rebi mala obec jeden dom na pranja, řednu
peřareň, tobi o mnoho meňej řtalo. Nože tedi mili
prjateľja! primřte dobrř radu, řtorř wřm ďawame,
abi řte ři postawřli obecnř peřareň řpojennř so řu-
řřerňou, a obecnř dom na zřawanja řřat a plřtna,
ařo řnje porjadňe obce maju. Prwi ř tomu nřřľa-
doř sa wřm ďa z obecnej pokľadňice. Ćufownř a
wořowř pomoc ďame wřeci. Ćože mřřľite?

Řasďowřa řhromazďeni mřřľeli wřakowak. Jedni
řceli řen pri řtarom zosřat; druhř uznali, řebi weru
obecnř dom na pranja bou ľeřř; ale řu peřarňi sa
ňeřceli wozumřet, preto ře řm to bolo ďačo řřwřďa-
nřho; — třeti ale řľasřowali aj za obecnř peřareň
a řuřřerň. Ćřo naposľedi po mnohřch řřďřach sa řľa-
řřwalo, wřřlo to, ře wětřina i na peřareň a řuřře-
reň i na prřci dom prřwřľla.

Ću Oswald uraduwani zřwolau: Slřwa wřm,
řľatňicřnja! řato ořotňořť wřm řľřři řu pořřwale,
a oďplati sa wřm s wěľřim řřřřkom. No řeď sa to-
to poďarřlo, teraz eřte ředna a řice poľľeďňja wřmř-
řa. Reď uř budřcňe meňej dřewa řřalřte, řteda řo
aj meňej budřte potrebuwat. Obrřtřte to dřewo, řo
řtimto řřřřobom zřwřřte, na peňjaze a wřplatte s

nimi tu obecnu dlzobu. Počúvajte ma, a pomocte mi rátať. Keď sa každí dom, ktori dosavad pri haluzine a razdihe najmenej tri sjaši spotrebuwau, budúcie čo len pri dvoch sjašach zaobide, teda sa u sto gazdow do roka zwiši sto sjaš drewa. Rátajte sjašu len po štiri zlatie mákšeho drewa, a twrdjeho po osem; to urobi jedno s druhim do roka šest sto zlatich. Za desať rokou zwišime šest tisíc a s tim wiplatime obecne dlhi. Na tjeťo reči zas powstali hádky. Jedni bi boli pristali, druhim sa nechcelo. — Hádajúc sa až do noci, ku zjadnemu uzavrenú prist nemohli, a tať bez dokončenja tej weci domou sa rozišli.

24.

Weci idu wše lepsje.

Rozważitejši gazdowja w obci pokrúcali hlavou howorjac: s tim zwišenim dačo na drewe, pri našich zatwrdilcoch hlavatich newiwedjeme nič. Ale Oswald s úsmechom odpowedau: len trpezliwost, dobroto tjež potrebuje swoj čas. Wet naši ľudja sa musja najprú o tom medzi sebou pozhowárat, wišpat, a wšetko dobre, náležite prezumat. Zlatnica sa nepostawila pres den, len pomali; puojde to. — Naši cbiwatelja sú, pri každom nowom trebas ako osožnom návrhu, ako deťi keď nežnámeho čloweka widja. Najprú nalákami utekajú od něho s kričom; potom sa z daleka obzerajú nanho; zatim idú k němu o krok bližje, a widjac, že nehrižje, naposledi sa po prijateľski s nim zahrajú. Takto howoriu pán správca. Medzitim sa robili pripravu ku stamánú pekárne a domu na praňja. Drewo sa k tomu kresalo, škála, hlina, wapno, řehli sa wozili; wšetko z porjadki od obce. Gazdowja sa schođili a zapisuwali do spolku, ktori k jednej pekárni spolu prislú-

časť chceli, a bezpečnje i príhodnje pláce. Preto mu
woliť. Oswald zaopatru sťahownjeho murárskeho
majstra, čo rozumeu dobre ohňiska a pece osožnje
stavát. On sám sa nachodiu sem i tam po mestách,
obzerau, skusuwanu, wšakowje pripravu sa učiu po-
znat, abí dačo dobrjeho žlatníkandom premislu. Pod
jaseň sa dohotowili i pekárnje i pramík (dom na pra-
nja štat), a k radosti wšetkim, boli tjeťo nowje pri-
prawi už aj w úplnej potrebe. Teraz naozaj cítili
gazdowja, že sa pri tom mnoho drewa zwišá a že
je wetšja bezpečnosť pred nešťestim ohňom.

Jedno nasledowalo z druhjeho. Njeťtori sami od
seba prišli na tú myšlienku, swoje starje, wetšje, ne-
foremnje a už teraz aj nepotrebnje pece won z izbou
powthadžuwat, a menšje, fludněšje si postawit, čo
bi i drewa meňej potrebowali. Oswald a p. farár
Ludomil si dali chutnje pjeťki wo swojich izbách po-
stawit, čo i teplo dali, i pohodlnje sa w nich warit
mohlo; tedi ozajsnje sporohňiska (Sparherd). W me-
ste sa nachodili takje temer z dom na dom. Bivali
lewokrémár Smudiš si tjež už takú pec zaopatru,
abí mu izbu ozdabila. Ale pri tom bou aj osož; le-
bo zwišenuo drewo sa mohlo predat a na penjaze
obráťit. Žjaden nemuohou zabudnúť tje Oswaldowe
slowác; drewo pálit, znamená penjaze pálit. Ale
njeťtori sa len utrowi báli na prestawenja peci. Na-
proti tomu, ti dwa a tricjati spojenci Oswaldowi,
na ktorich on wždy welmi puosobiu, na jeho pred-
stawowanja, dali swoje pece hñeď w prvú jaseň pre-
stawit tmi ochotněšje, že bjedněšim on sám k tomu
i wolačo penjazi požičau. Jeden sťahowni murár sa
nassju, ktwi im to pri malom kelčiku ale welmi po-
rjadnje postawáu. No teraz bi ale zaslúžilo widjet,
ako z celej dedini mužowja, ženi, ba i deti behali,
a tje nowje pecki, ako dáke šiwotwornje zweri ob-

zračje hodili. Jedni hočili, drugi chválili; vsi sa smiali. O nedbho prišla zima, mrazi, sneh a huja; mizer. Ach, ako sa nemeđeli dost nadiviti na tom, že tie maje, od stenti oddelenje pece, predca tak znameňte izbu hrijali! Ale keď potom na jar ti gazdovja, čo už novje pece mali, zmišeno s nimi drevo predávali, ako sa to každjemu páčilo. Potom ani jeden netepou starej veľkej pece, každý chceu takú malú chutnú prostu w svojej izbe mať. Mnogi, dobre sa poprizarajuc, sami si postavili, a čo sa im pri družich este chibnuo zdalo, to u seba napravili.

Či keď w tú jar w jeden den bolo počut z dom na dom krič: „sem penjaže!“ Chodiu to wiberi pod čimie pitat interes od obecnej dlžobi, ktori boli povinni sľadat z obecnjeho do árendi wzatjeho pola. Toto wewu nechutilo nikomu, každý wof takto dať; keďho slatich z mestečkamihodit ničponič. Alech parom poberje wšetki obecnje dlžobi, wraveli njeftori; to je nje pre statočnjeho človeka, takto si dat na dom wkrickawat, opakawat druži; tešto táčchi naraz sa sprostit balo bi naslepšje, spominali treti. Naz sa len spolu poschodja, a noudspráwáti si takto. Susedja! čo na drewe zwišit muožeme, to sa nám už ukázalo; šožme to spolu, a f tomu čo bi sme na každoročni interes len sa desat rokou mali sľadat; keď sa to do hrmadi zráta, urobi celú summu obecnjeho dlhu. Dodajme si teda čuti čak abi sme pod rokom, najwjac pod dwoma tú summu zobjerali, tak sa na raz sprostime wšetkej táčchi a budeme mať pokoj. Powedanuo, urobenuo. A čo bi nje, keď sa sili spoja, a jesto čut f tomu! Spolu uzrozumeni sli tito dobri ľudja ku Oswaldowi a rozpomedali mu, na čom spolu zostali, čo si wikonat prišne umjenili.

Jemu nebolo treba wjac, — on práwe to očaká-

wau. Zwolau tedi celú obec do hromadi, a oznámiu, že najwetšja čásťka obywatelou sa na tom uznjesla, abi sa obecni dlh čim najškorej wiplatiu. On predstaviu aŕi osob to bude pre každjeho keď bude mať už raz pokoj, a penjaze i z drewa i z polnej árendi keď mu budučne doma zostanú. Mjeftori sice i proti tomu semrali; ale že tichto bolo welmi málo, tedi sa ustanowila zbjerka, a naložilo sa abi každi podla svojej majetnosti, istú summu račej na raz složiú, ako bi mau wše na to misljet a hanbit sa za swoju obec. Toto welkwo sice, ale i chwáli hodnuo predsebowzatja so aj skutočne podarilo tim lahčejše, že aj weritelja widjac celú summu w swojich rukách, z uznalosti fu Zlatničanom, prichodjaci interes na odpustili. A tať w tomto ohlade bola obec už pri poťoji.

25.

Čšte je w obci mnoho bjedi.

Na Zlatničanoch sa w celom okoli neweđeli ľudja dost nadiwit. Lebo ich majetnost rástla na widomoci. Mje len obec už bola slobodná od dlhou, ale i jednotlivi ľudja, čo predtim boli po usi dlžni, pomali si wšetko pozplácali. Ať w meste daťdo mau penjaze dat na kapital, najračej ich dau Zlatničanom; lebo každi weđu že úrad Zlatnički pri sacuwani zalohou je welmi swedomiti, a že na wlas weđu o každej roli, či dáki dlh na nej leži, lebo nje. W insich obcjach to tať nebolo; a preto mali Zlatničanja wšade prednost a wážnost. A keď daťedi zobraf prišjeu a powedau, že je zo Zlatnice, hñeđ mu rjekli: Suj! ti zo Zlatnice a nehanbiš sa zobrat? Lebo napospol misleli ľudja, že w Zlatnici njeto zjadnich chudobnich ľudji.

Alle w tom sa swet welmi miliu. Lebo w tejto

na nowuo zřvetajucej dešně bolo ešte wse dost aj něfludu zo starich časou. Nachodili sa tam něktorje rodini takich trhanou, ktori sa napraviti nedali, ani na napomenutja knázowo, ani na hrozbi domácej wrchnosti. Boli taki, čo pri svojej lenivosti ráčej hladowali a zobrali, akobi si prácou a usilownostou svoj kus chleba boli zaopatřili. Boli práwe i taki, ktori svoje deti sami učili zobrat a kradnúť, a ak pres den nenasbjerali tolko, folko rodičja zjadali, teda ich na wečer za to bili. Nasli sa něktori aj taki, ktori to, čo pres den lebo wirobili, lebo wizo- brali, wečer na wine, na pálenke alebo na wšakowich lafuotkách hněd premárnili. Ani nebolo nádeje, abí tito daromníci daředi wimřeli, ale ako sa něktori w hospodárstwe zmáhali, ako Zlatníca křitla, tak sa i ničomníci rozmáhali. Lebo i do manželstwa medzi sebou wstupowali, a množili sa, něstarajuc sa o to, ako seba i deti wživja. Tito trhani sa spolje- hali na to, že sať obec má špitál a grunti pre chu- dobnich, a to je, wraj, naše; obec je tedi, wraj, po- winná a musi nás chowat, či chce, či něchce. Wi- hnat nás, ani hladom zřinut, nám něsmje dat.

Pánu farárowi Ludomilowi tjeta otřesje reči tejto něhanblivej zberi welmi řdce rařili, tak že často wrawjewau uradřim: robte wi folko chcete, pořjalkolweř ešte priřladi lenivosti, bujnosti, a pro- stopařnosti, toto hřjezdo wřetřich něpráwosti w de- šně máte, někdi obec ř ničomu něpriře; lebo čo kol- weř porjadni a usilowni ludja wirobjja, to táto da- romná luza pomuože řtrowit. Tito wřdi umenřuju majetnost druhich, a swojou podlostou zwádžaju ř podlosti aj druhich.

Obecná wrchnost to wedela dobre; ale ako že sa tejto řwawolnej zobřaci, ako tej daromnosti malo preřazit? Toto bou uzol ř rozwjžanú welmi řařki!

W obci sice bou isti dom pre chudobnych, tak rečeni spítal. Ale pre tak mnohú zobrať bou primali; preto ani nemali tam wfeci mjesta, a k tomu aj hnusno bolo tam ludi len pustit. Pán farár choďjewau tam často ufajúc sa, že tich ludi tam biwajúcich naprawi; ale sa darmo ufau. Tam dnu biwali stari i mladi, mužowja i ženi spolu, čo vlastnej hospodi nemali. Ten dom bou, podľa knazowich reči, opravdiwá peles lotrowská pre duše; lebo deti wideli a počuli od starich mnohje hanobnje weci; to spolubiwanja osuob obidwojho pohlawja a k tomu planich mrawou, zawdawalo priležitosť ku mnohim sparedim wistupkom. Pole ku spítalu prisluchajuce biwalo wzdí najneporjadnejšie zarjadenuo, a Oswald mau dost práce len tam dnu w dome dáku čistotu a porjadok uwjest. Ale trebas ako si hlavu lomtu, nemohou predca spuofobu winajst, akobi táto leniwá naníchodnú zberbu naprawiu, takže naposledí i sám misleu, že toto zluo je už newihnutnuo.

Lež pán farár nemau zjadneho pokoja, ani nechceu biť swedkom, t. j. nechceu sa diwat na toľkú pokazenost mrawnú w obci. Pri tom wfetkom bou welmi opatrní muž, nechceu sa zrowna do obecnych záležitosti mjesat, preto že s každim chceu w prjatelstwe žít, abi muohou na každjeho blahodárnepuofobit. Tu i tam dau dobrú radu, tu i tam zbudiu dobrú misljenku, a řesia sa, keď ho zwláste sprawcowja rozumeli, čo mjeňi. Ale na sebe nedau smat, žebi on bou toho púwodca; rácej úradskim nehau tú chwálu, akobi to sami od seba boli winastí. To sa im pácilo, a preto boli ochotnejši wfetko dobroto wikonat. Knaz tjež uznau, že je to aj welmi potrebnuo, abi wrchnost bola u wfetkich wo wážnosti, a to žebi jej škodilo, kebi každi weđeu, že sa úradski daju trebas ako za nosom wodit. To Ludomil ne-

chcu; a na tento spôsob účinkuwan w tichosti, bez hľadania svojej chváli, a to este viac, ako bi sa boli nazdali sami ti, na ktorich puosobiu. A keď sa ani wsetko podla jeho wuole nestalo, tedi sa nad tim nemrzu, ani sa tim od dobrjeho predsebwzatja odstrasit nedau, ani mu chut od cinenja toho neodpadla. On to rád uznau, že i drubi ludja tjez majú od Boha rozum, a w mnohich wecjach este wjacej skúsenosti ako on. Každú wec užitočnú welmi schwátiu; a to dodawalo i inim chuti k dobrjemu. Kde sa widelo, že bolo w dačom schibenuo: on peknim spôsobom chibu napraviu a wihoworiu; to zas uspokojilo toho, čo schibiu a wedlo ho k pilnejšej pozorltwosti.

Jedneho dňa prišieu Oswald k Ludomilowi takto howorjac: to je už do nestrpenja s tou našou chudobou, s timi zobravimi darebákmi; ale ja si w tom newjem poradiť! Tito úrečiti zobráci sú w porjadnej obci to, čo mrle w ľudskom tele: trápenja a k tomu haňba; tento hid cicja Fru, zať i silu, tak, že je nemožno ozdrowjet. Mňa hrúza obrnje, kedí Kolwek na ten špitál len pozrem. Jeho zaopatrenja kostuje mnoho, a predca to wsetko nestoji nič, lebo sa tam len potupa a podlost zdrzuje.

Ludomil rjekou na to: teraz howorite už raz moje misljenki, ako kebi ste ich z muojho srdca wiňali. Kebi obec nemala žjadneho špitála, nužbi ani nič w ňom biwať nemuohou. A običajne sa tam najwjac zobráci a daromníkow pridržjawa, kde sa nachodja ústawi a granti pre chudobnich, kde sa hojnje almužni dáwajú.

Odpowedau Oswald: ja som už misleu na to: abi sa špitál zničiu; ale sa s tim nič nenapravi, lebo to wjeme, že i w tich najporjadnejšich obcjach sa predca chudobni a naňichodníci nachádzajú. Kdeže sa

ti pošejú? — Ja som w tých obcjach wišeu, že pšotárom bolo naloženuo po dñi ku možnejšim gazdom chođit, u ktorich dostali ješt a noclah. Ale mojim zdaním toto chođeňa bolo pre starich a chorich tazkwo, a tať ňeludškwo; pre mladšich a ku práci súcich, nanič, lebo napomáhalo leniwost a záhalku; pre deti ňebezpečnuo, lebo wišjac powálačou daromnich a priwišknúc ku žobračke, lahko sa mohli na duchu a w mravoch pokazit. Poznau som zas inje obce, w ktorich žobraňa bolo zakázanuo, a na mjesto toho obec swojich žobračkow na obecne útrati chowala. Ich zaopatrenja sa običajne zwerilo taťim ľudom, ktorí to za najlacnejšú cenu na seba wzali. Ale to boli tjež len welmi chudobni ľudja, ktorí si pri tejto powinnosti dačo zarobit hládeli, a w tať planej spoločnosti lahko sa i pokazili. Pri tom tedi obec ňemala žjadneho úžitku, ale ešte škodu, lebo zdiweli žobrači ňje len že sa ňenapravili, ale ešte swojou podlostou običajne nakazili aj tých, čo s nimi bivali. Hej! pán farár Krwawje šzi bi som plakau, keď pomišlim na chudobnje osirotenje deti, ktoré dala obec na tento spôsob, najmenšú plácu žjadajúcim ľudom opatrowat. Ja wjem, ako sa w drabich časoch s nimi robilo; opatrowníci wzali od obce peňjaze, a deti morili hladom; a keď tjeťo ňebožjatka plačúc od hladu zawijali, teda ich prútami k mlčanú donútili, aby ich nič nepočúw. Ja wjem, ako raz taťkú sirotu po smrti otvorili, w žaludku nič inšje ňenasli, hiba kus tráwi a wodu, a chrbát a ladwje od bitki Krwou pozachodeње, počernetje. Ach! iste že často medzi turkami a pohanni wjac milošrdenštwu sa najše, ako u mnohich našich surowich sedljáčkow. I to wjem dobre, že w mnohich obcjach správcowja na wistaweňa špitálow dotjerali, aby sa chudoba mala kde prichilit. Lež to ňepochádzalo z oprav-

šivej ľudskosti, ale si na tento spôsob, necitlivi, a pohodlja svoje hladajúci správcomja a vrchnosti, len chceli starosti ulewiť, aby sa o zobraťow viac obozrjet nemuseli. Lebo mnohich predstavenich picha rada sice wiđi hodnosti, ale sa waruje s nimi spojenich starosti. Toto boli Oswaldowe reči, z ktorich keď Ludomil poznau jeho veľkú skúsenosť w týchto wecjach, velmi sa z toho potešiu a powedau: ja som o tomto velmi důležitom predmete moje misljen-
 ňi bou spisau, tu ich máte, muožete to prečitať; tam bude snad dost chibnjeho; ale ak chcete, premeňte, napravte, alebo i wšetko odhodte, ako sa wám len páci. Oswald wzau to písmo s podakowaním k sebe, a prečitau ho pilno viac razi; poshowárau sa o tom so swojimi prisedníkmi. Potom šjeu zas k p. farárowi, podotknuw svoje wšakowje pochibnosti, wipocúwau na nie odpowedi, a zase sa s prisedníkmi poradju. Naposledi sa uznjesou s farárom na jednom pláne alebo návrhu o lepšom zaopatrení chudobnich w obci. Potom zwolau najwážnějšich mužou z obce, i s tímto sa radju a wislúchau ich nádhodki. Za tím sa zas wseličo premenilo, napravilo.

26.

Čo robja Zlatničanja so swojou zobračou.

Keď už wšetko bolo dobre poradenuo, prichitili sa k skutku primjest swoje predsebarzatja. Ale nemnohi wedeli w dedine, akobi sa tolki zobraći, daromnici, bezpomocni chori, nedůžimi a děti, bez velikich útrat wžíwit a zaopatřit mohli. A to sa stalo takto:

Najprú sa wzalo zo špitálskej kassi s dowolením wládi istá summa penazi; za to sa nadobudlo: tofáren, sekeri, hobliki, pilki, kúdele, špuljare, krosná, ríle, motiki a inje ku práci potrebnje riadi. Kuchňa

špitálska sa sporjadala tak, že sa pre viac chudob-
 nich rodín mohlo variť; ba i hospodi vsakovú pre-
 menu podnikli, a sice pripravila sa práčna izba pre
 mužou, druhá pre ženi, potom izba pre mužou cho-
 rich a druhá pre chorje žent. Na to sa zlástni oblad
 wzau, abi každuo zdrawuo osobitnú komuorku na
 spávanja malo. To bola malá kútica asi na pou
 druhej sjaši dlhá a na pou sjaši široká; a na puoj-
 de plac pre slamník (Strohfaß), hlavniču tjež slamou
 naplnenú, jednu hrubú plachtu a koberec. Do kaž-
 dej komuorki boli osobitnje dwere, s wetrníkom. „Zo-
 brákom sa nemusí welká wihowa hládat, rjekou Os-
 wald, abi dostali chuť starjet sa sami o naprawenja
 swojho losu.“ Preto sa wo špitáli každi kút použiť
 na komuorki spáwacje. W tom istom dome sa drža-
 la i zásoba wlni, konopi, drewo a inšje weci.

Alnáhle wšetko bolo prihoruwanuo, popisali ú-
 radski menowite wšetkich takich w obci, ktori bez
 obecnej pomoci neboli w stawe wžiť. Toto bolo
 welmi lahko, lebo už frem toho boli wšeci dobre
 známi. Daktori z nich mali ešte w šediše swoje wlast-
 nje hospodi; daktori zas bez dachu a sachu, chodili
 po šediše zobrajúc a sem tam po maštalsjach nocujúc.
 Tich tedi, ktori žjadnej hospodi nemali, shromaždili
 wšetkich a osadili do špitála, kde oni aj wšacne sli,
 preto že zima už bola predo dwermi. Ti ale, ktori
 sice mali izbi, ale s druhimi chudobnimi natísnuti
 bivali tak, že stari i mladi a to obidwojho pobla-
 wja w jednej izbe spáwat museli, tjež sa do špitála
 wowedli. Len ti zostali wo svojich hospodách, ktori
 mohli to preukázat, že mali dostatočni plac oni i
 deti osobitnje spáwat a prjestranno zdrawo biwat.

Na tento spusob tedi boli wšeci chudobni w ob-
 ci a zobráci na dwoje podeleni. Ti, čo mali swoje
 hospodi, menowali sa željar i alebo domkár i; ti

ale, čo bivali wo spítali wolali sa spítáľníci. Ale i jedni i drubi bez rozdjelu sa považowali ako účastníci obecnejho ústawu chudobních. Kde boli deti, tje sa nehali pri svojich rodičoch. Žiba ať hospoda bola pritešná, alebo ať rodičja boli oplani nemravnjeho žiwota, alebo že bivali wo spítali, tedi sa děti od nich wzali, a hládelo sa, abí sa mohli k porjadnim ľudom dostať lebo w šešine, lebo w meste, a sice nje ku chudobnim za penjaze, ani k bohatim, ale k takim, čo ako statočni ľudja boli známi. Takjeto děti dostávali sari z ústawu chudobních, a ich opatrowníci, ať žjadali, dostali za opatrowanja i odmenu. Ale sotwa ktori chceli prijať za to plácu, lebo to urobili wdáčne z dobrjeho umístu a na slowo pána farára.

Tento pán farár bou opravdwi wšeobecni srotski otec. Dwoch zlostních, rozpustilích a paštrnich chlapcou, ktorích niť prijať nechceu, wzau on ku sebe, a sotwa prešlo pou roka, tať sa napravili, že sa každi na tom zađiwit museu. Na tento spuosob sa chudobnje děti na dobrje mesta porozdávali. tať že newideli wjac zljeho příkladu planích rodičou, přiwířli ku pracowitosti a k pobožnosti, kđebi ináče len k žobračke, ku křádeži a k daromnjemu túlaňu boli přiwířli.

Potom, keď už wfeci chudobni aj ich děti boli takto podelenje, a každi mau swoju hospodu, wihláfili hñed úradski jedno hlawnuo prawidlo, a sice toto: Kdo le nje w stawe sám seba zaopatřit, a nemá kđobi ho opatřiu, toho musí obec opatřuwat. Koho ale obec opatřuwat musí, na toho má práwo i dozerat a donutit, abí sa uciu sám seba wžiřiwit a zaopatřit. A to weru bolo slusnuo, spravodliwuo. Z tej přičini tedi každá jedna rodina tichto chudobních dostala jedneho porjadneho muža za dozorcem nad sebou.

Tento dozorca bou powinnowati na sati, chowu, imanja, dlhi a zárobok sebe zwerenej familie pilni pozor dat; museu merkuwat na porjados, a čistotu w jich hospodách, dozerať prácu, ktorá sa jeho ľudom naložila. A w tomto sa welmi prísne pokračowalo. A preto, že i željari swoju chowu z obecnej spítalskej kuchine dostávali, že i sati a rjad ku práci od ústawu chudobních dostali: teda museli pre tento ústaw i robiť, a tak swoju živnosť a inše potrebi zase odslúžit. Čo ale wiše naloženej práce, pri wetšej pilnosti, zaslúžili a wrobili, to sa im zaplatilo. Tjeto peňjaze, ako aj to, čo po nájomkách u gazdow wrobili, nedostali oni do rúk, ale sa to dalo pre nich do sporitelni; lebo takí ľudja, ktorí wšetku potrebu mali z obecného, nepotrebowali hotowich peňjazi; najprú sa museli naučiť k hospodáreniu a warowitosti.

Kazdi dozorca museu w isti čas pánu farárowi swedomite oznamit, ako sa jemu zwerená rodina zprawuje a w akom položeni stoji, lebo p. farár bou nad wšetkimi dozorcami najwišši a opravdiwi dozorca: on bou opatrowník chudobních a o wšetkom wjedou zápisnu knihu. Ak proti daktorjemu dozorcowi žnišla žaloba, že swoj úrad zle zastáwau, tedi ako nehodni, škrze správcow obecných bou hneď zloženi.

Toto ustawičnuo a bezprostrednuo dozorstwo pri každej chudobnej rodine alebo osobe, bolo welmi užitočnuo a dobročinnuo. Lebo že každi dozorca mau hiba jednu rodinu pod swojou správou, jeho powinnosť nebola práčna ani tak tazká, tedi hu wíkonau lepsiše pilnejšiše. Každí konau to málo wdacne bez pláce len z frestanského umislu. Za jeden nad druhého sa usilowali ziskat si tú chwálu, abi jemu zwerenje osobi s jeho dobrou radou a pomocou čím skorej sa pozdwihnúť a do lepsišeho stawu prísť mohli.

Tak frem všetk jeho očakávanja mala každá, ináčej
 hjedna, opustená rodina na svojom dozorcovi prja-
 tela, otca, zástupca, anjela strážcu, ktorému pres
 celi žiwuot mala za čo ďakovať.

Teraz ale powstala otázka: odkiaľ wzjať žiwnosť
 a šati pre toľkích chudobných? Kapitále toho ústavu
 chudobných neprinášali toľki interes, čobi bou na to
 postaćiu. Oswald ale powedau: tobi weru bolo zle;
 žebi ľudja majúć zdravje úďe, nemohli svoju žiw-
 nost wirobit. Wšeci spolu željari i špitálnici, mužo-
 wja i ženi sú, tak reknúc, jeden spoloč, jedna domá-
 ca rodina, a tak musja jeden za všetkích a wšeci za
 jedneho robit. Domkáři musja pres tizden wifonät,
 čo sa im naloži; a špitálnici musja robit osem hodin
 každi den frem nedele a swjatkou. Tak to as slo dobre.
 Kdo muohou, a nechceu robit, toho zapreli do ka-
 mriľka; tam sedjac museu žit na woďe a na nesla-
 nich, studenich zemjakoch w kozkách, ktorje insi jest
 nemohli. To sa ničomu nepáčilo. Ale kdo robiu, do-
 stau každi den tepluo jednja, poljewku a strowu a
 dwa razi, w tizni máso. Kdo wíse tich osem uloze-
 nich hodin, si este fu práci chut pridau, zarobiu si
 z pár grosi. Jeho wihotuwaná práca sa preňho pre-
 dala, a penjaze sa ako jeho kapitál do sporitelni dali
 na interes. Tak si ľudkowja zbjerali imanja. — Kdo
 fliau, zlorečiu, prisahau, oplzljie reči howoriu, nepo-
 rjadním bou, ten bez všetk jeho milosrdenstwa museu
 ist do kamriľka. Kdo ale ričo, mrawne, porjadne
 žiu, ten mau ušanja, že si svoj los polepsi. Muohou
 wo špitáli poddozorcom alebo i správcom špitála zo-
 stat. Lebo z najporjadnejšich ľudí wo špitáli wolili
 sa dozorcowja fu práci nad druhimi nad ich porjad-
 nostou, čistotou w izbe, w komorách i w šatách. Ti
 powinni boli oznámit wšetko správcom špitála, ktorí
 bou tjež jeden zo špitálnikou. Tento správca, ako aj

Fuchárki, mali ten zisť, že boli od obecnych prác slobodni. Čo si pri svojich povinnostach wirobit mohli a stacili, to bolo ich a prijalo sa im do sporitelni. Poddozorcowja len štiri hodini boli z obecnej práci zawjazani; ostatnje hodini im bolo dovolenuo pre seba dačo wirobit. Oswaldowa Lizika wedla spráwu a porjadok w špitálskej kuchni. Tu učila dve chudobnje ženički wariti. Jedna špitálnica zas dohljadadala na praňa, na šati a rjad špitálski. Takto sa wšeci špitálnici medzi strachom pred pokutou, a nádejou zisťu, wedli a pridržjawali z hládanú swojho vlastnjeho štestja.

Roboti pre tento ústaw bolo wždy dost na celom roku. Špitálnici a domkáti spolu museli nje len pole a zahradi špitálske rjaditi, zbožja šjat, kapustu, repu, buob, šalát, zemjaki saditi, lán, konope a inšje weci posjat, ale aj od obce ku špitálu do arendi prijatuo pole obrobiti. Ale z tohoto pola kazdi na swoja časť brau užitoť tak, že sa najprú z toho odtjahlo, čo kazdi bou ústawu za chowu, šati a hospodu powinnowati dať, ostatnje si potom muohou dať štrže dozoreu predat, a tento zisť sa dau preňho do sporitelni.

Tichto chudobnych práca bivala i cesti naprawat, studne čistiť, pre špitál a domkárstwo drewo rúbat, alebo i murárske a tesárske popránki pri špitáli a domkách wikonáwat. W čas odpornej chwile alebo w zime mali mužowja ešte wjac čo robit. Wtedi museli ti, čo wedeli točiť, hoblawat a s pilkou obchoditi, wšelijaki domowi, kuchinski, polni a hospodárski rjad narobiti. Druhi sa naučili z wlni a z konopnej prjadze gazdowškwu polowičatuo šúfno welmi trwáce, alebo i plátuo konopnuo a lánowuo tkati. Ustawične bolo leto, zimu, daťoľko frosán w potrebe.

Ženi, ba i šeci špitálnicke a domkárské museli pri polnych prácach pomáhat: Krem toho pri obsiwani,

plátani a práni šjat špitálskich i domfárskich boli pomuocť; wlnu, lán a konope prjast, alebo pre tkáčou zwijat a cjewki súkat; štrimsle a čjapki štrifkwať; plachti postelnje, oblječki a bjele šati šit, a inšje tim podobnje weci robít. Wšeci robili za jednebo, a jeden za wšetkich. Timto ľudom tať bolo dobre, že sa pozdejšje ešte něktorje rodini ku tomu ústawu pripojili taťje, ktorje bojac sa z prwu něchceli iť, s tim oswedčením, že oni i bez žobraci i bez obecnej pomoci budu muocť wžiť.

Toto usporjadánja bolo už i preto welmi dobročinnuo, že jeho wedeňja a rjadenja žjadnich útrat nězawdalo. Lebo správca špitála, poddozorcowja, fučárki, služki, rubáci drewa a inši nič někostuwali preto, že wšeci boli špitálnici. Pán farár, dozorcowja, Oswald a Lizka něbrali žjaden plat za svoje pri tom ústawe ušawanja. Pán učitel Janko Weseli wjedou úcti prijmu, widawkou, zwisenich peňazi na stranu špitálnikou a domfárou, a to sice bez wšetkej pláce a welmi swedomíte.

Potom: celuo toto hospodárstwo zdržowalo sa samo. Swoju žiwnost si šjali, šadili, pripravali, warili sami; sami prjadi, tkali, šili swoje šati z lánu a konopi ktorje si sami šjali a rjadili; robili stoli, lawice, stolce, dremenje tanjere, kasnie, rámi a inje weci sami; izbi, šawanja a rjad si poprawali sami. Po dost krátkom čase wjacej sa wirobilo žiwnosti, wjac sa prjadze, plátna, súfna a wšakowjeho rjadu wihotuwalo, ako sa špotrebuwať mohlo. Zwíšoť sa teda predau ku prospěchu ústawu, a zase sa nakúpilo, čo bolo od wlni, železa a inich weci potrebnuo. Pilnějši domfári si wšje uložench š obecnej práci hodin, z nájomkou a inich prác peňni peňjaz wirobili. To sa im lebo na interes dalo, alebo sa im do remesla potrebnje weci nakúpili na nowi zá-

robot. Zneš w druhom roku sa ústaw na tolko zodvihou, že sa všetci jeho interesti a duochodki nezpotrebúwali.

A že tito ľudia pri skrownej chore mnoho robili, a jedno poblawja od druhjeho temer wse bolo oddeľenuo, presla im aj bujnosť a chlipnosť sama od seba. A tomu ešte ten bou obecni zákon, že do manželstwa wstúpiť smeli len ti, ktorí boli w stawe bez obecnej pomoci won z ústawu chudobních prepusteni, zo svojej práce sa wžíwiti.

Nadomšetko ale chwáli zasluchowala tá bázeň božská, fu ktorej tito predtim zdiweli ľudia pomali wzdíwjac a wjac priwikli. A tomu dopomáhau najwjac p. farár, ktorí kazdi tížden daťolko razi so spítáľníkmi i domfármi držawau večernú nábožnosť. Pri tejto príležitosti mnoho dobrjeho, poučnjeho prednášawau o ich duchownom a mrawnom žiwote, a preukázau im že strze lásku k Bohu i k ľudom i tu i wo wečnosti to najwetšje šťastja človek muože duosť.

Tieto hodini nábožnosti boli osožnejšie fu polepšenú a prebudženú tich ľudí, ako všetci brozbi a pofuti od wrchnosti uloženje.

Medzitim bolo každjemu, či spítáľníkowi, či domfárovu slobodno fedikolweš wistúpiť z toho ústawu chudobních; len že museu preukázat, ako mjeňi samostatne a na porjadni spuosob bez obecnej pomoci wo swete žiti. A to bou zákon, že keď niekdo tento ústaw zaňehau, a do roka bez zobraňja, bez cudzej pomoci len swojou wlastnou pilnosťou sa udržau, a chwálu i dobrou swedectwo si získau, tomu sa potom jeho kapitál i s interesom zo sporitelni widau, abi si sám s nim slobodne hospodáriu. To sa rozumje, že už potom nemáu wjac nad sebou žjadneho dozorca, ale sa považuwau tak, ako ktoríkolweš porjadni obywatel w obci.

Tieto ústawi pre chudobnich w Zlatnici sa od inich tim podobnich ústawou, zlášte tim welmi znamenite delili a wznačowali, že tu chudobni ľudja boli pri-
nútenei wšetko, čo k žiwosti, na sati a na inuo po-
hodlja potrebuwali, naskrze sami urobiť. Tam si
nič nežiu len ticho sedjac bez práce, tam nič nerobiu
len chibnú alebo ľahkú fabrickú robotu, pri ktorej bi
sa ku ťažšim prácam na budúcné stau nesúcim; tam
nebolo ľahkeho zárobku, žebi chlapci a djewčatá te-
mer tolko boli mohli wrobiť, ako dospeli, čobi im
hádam k bujnosti, ku wčasnému manželstwu a k
rozmnženiu nových dárebáku bolo mohlo dopomuoct.
Tam museu každi, ako naslepsje muohou swoju silu
winaložić k tomu, čo mu na celi žiwuot osožit ma-
lo; museu teda kopat, rúbat, sjat, sadit, mlátiť,
kresat, hobluwat, prjast, tkat, pristrihuwat, šit;
slowom wšetkjemu sa učić, čimbi sa statočne muo-
hou žiwit, i na tú pripadnosť, keďbi wistúpiu z ú-
stawu, a na swoju rukú swoj obchod začau.

27.

Na probuwanu záleži.

W Zlatnici bolo w daktorich wecjach tiež tak, ako
to aj inde biva. Ak rozumneši někdo něco nowje-
ho začau ku odstraněniu zjawně škodliwych weci a
zwickou, hjęd si každi za powinnost držau tomu pre-
kážki robiť. To sa každi omištaw, pochibuwaw, hla-
wou pokrúcau, plecami stiskaw, a s tím dárebáckim
porekadlom wistúpiu: „Darmo sa tá nuota huďje;
z toho ničdá nič nebude.“

Oswald o tom dobre wedeu, a skúsenostou aj
wlastnou škodou sa stau opatrnejšim. Kebi on bou
swojim Zlatničanom celi swoj plán o tom ústawe
pre chudobnich, tak ako si ho utworiu, napřed ozná-

miu, teda bi sa ho bou každi zláfnúw, bon bi sa w rozmislaňi o ňom zamotau, bou bi ho každi opowr- hou, a vjekou: „Darmo sa tá nuota huďje; — Ť toho ničda nič nebude.“

Alle si Oswald pómisleu: „Na probuwaňú zále- ži.“ Preto ani samim swojim, ináče porjadnim pri- sedňikom ňezdeliu celi obsah swojho plánu; lebo ač- kolwek tito boli k dobrjemu hotowi a statočni, ale boli aj wáhawi, bojazliwi ľudja. Neoznámiau tedi ničdi moc naraz, ale wse len po troske, len čo sa práwe malo a muselo wišonať.

Najprú sa len chudobni a žobráci i s deťmi po- spisuwali a na domkárrou a špitálničkou rozdelili. No to už slo. Za tím sa každej roďine dau dozorca, ktorjemu pán farár wiswetliu, čo má robiť. Ť to sa uskutočnilo. Potom sa na útrati ústawu nadobudli hobliki, sekeri, pili, kúdele (praslice), špuljare (ko- lowrati), drjapački na wlnu, a pár krosán. To tjež neboli žjadne čarodejsťwa. Tak podobne nakúpenja wlni, šjata, lánu, a konopi, usporjadanja prjadof- a špitálškej kuchine, nebolo nič černoňňazňičkeho. Na ten spuosob sa pomali jedno po druhom uwšedlo; a po jednom sa to nič ťažkjeho newidelo; tak prišli wšetki weci do swojho behu, a wláda tento celi plán s weliškou chwálow za dobri uznala a potwrdila. Pozdejsje bolo počút, že sa i pri wláde našli daktori páni, čo ten plán Oswaldow držali za ňemožni k wiwedeňú a posmiwewali sa, wraj, z ňeho, keď už bou i bez ich wedomja uskutočneni.

Ť prwu najwjac počali figluwať špitálniči; ňe- chceli w tich tesňich komuorkach spáwať. Na to sa im powedalo: pracujťe pilno, teda buďete w stawe hospodi si zjednať, alebo dom postawit. Alle sa ňje- ktorim predca robiť ňechcelo; takich dali do kamli- ka o studenej chowe. To sa im ani tak ňepáčilo. Da-

Ktori probuwali svoj los poslušnosťou polepšiť a poddali sa svojmu osúdu, najmä proti zime, kde cestuvali alebo vonka nocuvali veru nebolo príjemno. Potom, keď už na lepsi chovu, na lepsi porjadok, ba i ku práci privikli, a keď už daktori zlati na svoje staršie dni, alebo pre deti w športelni mali odloženi, potom wdacne sedeli na meste, lebo sa im tak ubezpečeni kapitálif nechcelo utraťiť, ale ho ešte hladeli rozmnožiť. Daktori zas i zutekali do šireho sweta, túlat sa a zobrat, čím len sebe najwac poškodili; obec mala aspon ten osob, že nebola powinná ich ďalej chovať. Njektori z tých útekow sa nikdi wjac newrátily, a Zlatníca za nimi nebanuwala. Njektorich ako zobrákow policia. Krajinská zlapala a dosti kuwala nazpet; timto sa muselo páčiť najprú za čas do kamrlíka, a potom zas ku obecnej práci ako i pred tim. Pod šewjatima mesiacmi prišli wšeci wistupníci do porjadku tak, že nebolo wjacej widať Zlatničana zobrat, frem njektorich útekow w cudzich krajoch.

Željari alebo domkari sa tiež chceli z počiatku protiwiť, a svoju pluhawosť a neporjadnosť ku ktorej boli priviknuti, zastáwac. Semrali, stážowali sa, že sú Zlatničanja úžerníci, že sa im nedajú zdarma najesť a napit, že im nechcu ani len penazi do rúk dat. Ale hlad a kamrlif naposledi i najblawatejšich škrotily, a Zlatničanja porjadni len pri tom zostali: kdo chce jest, musi robit; kdo chce abi mu dobre bolo, nech aj dobre robi.

Prisluhowanija špitála Zlatničanou predosle mnoho kostuwalo; teraz nič. Ani p. farár, ani Oswald, ani jeho drječna Lizika nechceli sa špitálskim imañim zbohacuwat. Špitálníci museli sami domáce a poddozorškie powinnosti konat. Keď sa daktorjemu z nich takito úrad zweriu, to bou znať odplati za ich

porjadno sa spravuwaniša; komu sa úrad odobrau, bou znať pokuti za jeho podlost. Jeden druhjemu sa usiluwau predchítit; jeden nad druhjeho hládeu biť porjadnějši. Spítálste zahradi a role dáwali dostatočnú žiwnost, aj to pole, čo sa chudobnim z pastiri pod menom árendi nadelilo, teraz wetši osob donásalo, lebo sa w spoločnosti porjadnějšje zrábalo. Pílnější zaplatili ústawu swoju chowu a šati z úrod nadelenjeho pola, a zwišok sa na penjaze obrátii a dau pre nich do sporitelni.

Wo spítáli bhwajúci mužowja sa z prwu pri hoblwani, pílení, wlni drjapani a tkani ako nespůsobni pretwárali, preto že sa im nechcelo. Ale to něplatilo nič; museli sa učít. Jeden majster z mesta sa dau dosikuwat, ten přiwjedou wšetko do porjadku; on bou rozumni muž, a zláštni čítel p. farára. Tak teda zaodětja chudobnich, něstálo kassu spítálsku šoro nič, a zaopatrenja lawic, stolcou, postjel, kassni a inich rjadou, alebo popráwki domu tjež nič. Spítálnici boli powinni i pre željarou potrebnjeho rjadu narobiť: tak bou každi zaopatreni a tim přiwknuw k porjadnemu a pohodlnjemu žiwotu.

Ako, pri toľkích robotníkoch, ústaw a spítál ziskau: tak ziskali i spítálnici a domkári na swojom imani. Lebo čo wiše uloženej obecnej práce, zhotowili, to si mohli dať predat, a penjaze do sporitelni k swojemu úžitku složit; tak podobně čo im z úrod polnich zwišuwalo, mohli obrátit na penjaze a dat ich na interes. To bou značni úžitok! Tito ľudja dostali šerze chuť ku práci, mali radost w rozmnožení swojej majetnosti, widjac po predku ten čas, kže sa mali stat neodwislimi a porjadně si žít.

Najlepšie bolo správcowi spítála a poddozorcom, ktori aj sami boli spítálnici. Lebo wšetko, čo po pri swojich powinnostjach mohli zhotowit, a bolo do

predaju sŭce, to sa ku jich ůžitku predalo. Preto sa aj každy usilowau dobre rjadiť; abi do toho ůradu prišieu. A ktori ůž kutočne w ňom boli, pilni dali na svoje powinnosti pozor, abi ňewipadli. Najmenšja chiba bi ich bola mohla pripraviti o službu, ktorej sa frem toho mnohi ůfali.

W tomto ůstawe Zlatnickom sa mnohi znamenite wo wšakowich remeslách wicwtili. Nje len Zlatnicki sedljaci ale i do mesta kupowali tu wihotoweni towar, alebo si naschwál tu dali robiť. A keď daťtori w svojej sŭkownosti wznaceni citiu, žebi wjac zwištiu, žebi sám na svoju ruku robiu, tedi wistuptu zo spítála, zjednau si hospodu w šediňe alebo i w meste, a robjac sám pre seba, žiu si neodwisle. To zas dodalo druhim chuti k usilownosti.

W šediňe sa ozaj každy z toho welmi tešiu, že ho zobráci žjadni ňeunuwali, že sa ňemuseu obáwat, že ho w dome a w zahradách w noci okradnú. Na mesto almuzni každy poslau wdacne do spítála, keďbi tam bolo daco chibálo. Lež tu sa este aj inši prospek pre obec ukázau, na ktori predtim ňik ani len ňepomisleu. A sice: keď w lete ňebolo w poli pilnej práce, tedi sa inšje práce wonká napred wzali. Tak, na priklad, wšetki ulice w šediňe, kde inácej w dáždowom čase až po členki w blate brodit museli, škalim sa wiburkowali; potoť pres šedinu tečúci, ktori ináč keď sa zpowodňiu, mnoho barin narobiu, teraz sa jeho drjeť z oboch strán porjadne škalim obmurawau; cešti a chodníki pres pole sa náležite posprawáli a stromami obsadili. Na šalešo ňebolo widet takjeho porjadku, takej čistoti ako w Zlatnici. Toto taku pozorlivosť wzbudilo, že až hen od krasinskej wládi wíslanuo panstwo prišlo poprezerat Zlatnickje ůstawi a porjadki, a boli bi radi takje aj inde uwjest. Aké darmo! Inde ňebolo tak znamenitjeho Ludomila,

taf horlitwjeho Oswalda, taf dobromiselnej Lizki, ako w Zlatnici. Medzitim sa len predca i inde, s njeftorimi sice premenami ale i s prospehom probuwalo. A to bolo dobre; barsbi tafjeto próbi každá obec robila. Na probuwani záleži, alebo: próba ničkam nedá! A kde z úprimnej láski k ľudom dačo dobrjeho sa predsebaberje, tam sa iste aj moc dobrjeho wiwedje.

28.

Baze čosi nowjeho.

„No, čože zas má ten Oswald?“ spituwali sa gazdowja jeden druhjeho. Lebo keď si už napospol ľudja od prác odpočiwali, on ešte s pánom učiteľom a s njeftorimi suhajci behau po poli, nosjac retjazki, a zapichajúc dlhje žrdki do zeme, a Oswald wse ponad jeden malički, na wisofich nohách postaweni stolik, hládjac po tých žrdkach, neweriu sa na nie dost nahládjet. Pán rektor Weseli tjež rád na nie pozorau. A predca nebolo na nich čo wiwjet. Toto trwalo tafmer do roka. A keď gazdowja počuli že Oswald celi chotár, wšetki role, lúki, cesti a chodníki chce pomerat a podľa plánu do istjeho porjadku priwjest, mnohi sa zdesili. Lebo sa zas roznásau chiro wojne; a tu si misleli, že Oswald má wuolu swoju wlast neprjateľom zradit.

To bolo ale takto: Oswald sa rozumeu k meracke, a mau i knížki, čo tomuto kumštu učili. On teda swojho miláčka Janka Weseljeho i w tomto umeni, wzdelawau, spolu s njeftorimi suhajmi, ftori k tomu boli spuosobni. Abi tedi w Zlatnici wšetko w krajšom porjadku bolo, prjseu na tú mislienku, pomali w slobodnich hodinách, wšetki grunti, cesti a chodníki, stowom celi Zlatnički chotár pomerat, a na jednu welkú kartu odkreslit (odrajsowat). Na testo

Farte sa zretebne dala wišjeť, každá rola, každá cesta a chodník, každí obrad, každí dom. Jedno jutro bolo welkosti asi jedneho štirhranjeho cóna. Túto welkú Fartu (mappu), keď už bola hotová, zawesili do obecneho domu na stenu. Nuž tu gazdomja každi den behali tam, ten plán s welkim podiwením obzerat. Ku hládaňu na Farte welmi skoro priwikli, a to sa im welmi páčilo, keď si každi poznau svoje role, zahradi i lúfi. Naslepše ale bolo to, že na každom fuse pola i jeho welkosti akuratne bola wipisaná tať, že ani len pou súcha nechibálo. Teraz ešte len weđu na wlas každi welkosti svojich roli a lúf, a to si aj pre seba prepisau. To nebola žjadna bagatel pri kúpe a predaji; lebo došsal zeme len na Froki merjawali, a něktori wjac narátau, drubi zas meňej. To bolo naozaj welmi užitočnuo, s tou Fartou. Keď hu ale tať obzerali, powedau im Oswald: toto je ešte něje najwetši užitoť, z tej Farti, ja wjem ešte wetši. A keď sa ho opituwali, že čo za jeden, tedi im rjekou: hádajte! a ať do hromnic neuhádnete, potom wám powjem. Bádali, hádali, ale neuhádli. Keď teda prisli hromnice, a obec bola wo wšakowich zalezitostjach spolu shromazdená, — po dořončení inšich weci, stau Oswald hore a howoriu taťto:

Wi wšeci už znate dostatočne Fartu nášho chotára, ako hu náš p. učitel so svojimi žjaťmi weru i pekne i akuratne wikresliu. Milí prijatelja! každi mau pri tom svoje mišljenki, ja som tjež mau moje. Tjeto wám tedi hcem oznámit.

Keď som naše polja prezerau, řtorje mi w potu twári obrábáme, a sice něje bez požehnaňja božjeho: tedi ma řrdce zabořelo, že nám rjađenja pola s toľkim ustáwaním priřchodi, a predca je něje tať zarjadenuo, nasledowne ani toľki užitoť neďawa, akobi

malo a mohlo. Tu som ešte raz pozreú na tú Far-
tu, a hlá! hneď mi w hlawe switlo, a poznau som
w tom okamžení jednu welkú chibu w našom hospo-
dárstwe.

Susedia! prjatelja! to je istá wec, že kebi ste spolu
sa zrozumeli, teda bi sa wase polja a grunti s men-
sou stratou času, s mensim kelcikom lepsje mohli rja-
dit, a wetsi úžitok wám prinášat, ako dosjal.

Tu zkrikli mnohi: na to mi wďačne pristane-
me, a zrozumjeme sa tim wďačnejsje, kedbi to este menej
stálo ako dosjal.

Odpowedau Oswald: ja wám k tomu winsujem
istestja a požehnanja od miljeho pána Boha. Ja wám
ale aj powjem, čo wám posjal mnohje kelčki a prác-
ce zawďawalo, ktorje bi ste si mohli usporit, ak len
chcete. — To je čas, ktori bez potrebi mrháte. Je-
denkaždi ste wase pole alebo zdedili, alebo pomali
ponadobiwali, ako komu prislo. A to máš každi,
jeden kus na wrchu, drubi zase za wrchom, treti za
wodou, stwrti pri jarfu, pjati na rowni a tak ďalej.
Tu potrebuje každi aspon stwrt alebo pou hodinu
ba i celú len pokjal z jednej role na druhú prejde.
Práwe tak s prechodením trati čas i celád, a tak sa
mrhá čas i pri powážani roli. Jedna hodná časť dňa
sa len s chodením a sem tam behaním strati, čo bi
sa k práci použiť mala. Za toto daromnuo chodenja
platite čeládi, najomníkum, a nemáte z toho žjaden
osoh. Takim činom sa owelá menej pres den urobi,
a pole sa predca ako swedci nezarjađi, lebo času ne-
dostáwa. Njejeden sa boji pola prikúpit, lebo sotwa
to čo má, stači obrobiť; a predca nemá moc. Ale
to prewlácaňja od jednej role k druhej odberá mnoho
času. Kebi gazda swoje grunti a role mau spolu, te-
dabi s tou istou čeláďou, w tom istom čase este raz
tolko pola zarjađiu, ako teraz, a sice dobre, a tak
bi sa este raz lepsje mohli mat, ako teraz.

Na to reſli prítomní: to je wſetko prawda; ale keď ſa to premeňit' neda. Človek nemuože ſvoje roli na chrbát pobrat, a na jednu hromadu poznáſat.

Oswald odpoweda: Keby ſte chceli, to muožete na iní ſpuſob, najme teraz, keď máte kartu celjeho chotára, a z nej každi wje, akej veľkosti je každá jeho rola. To ſice powjem, že ſú pri tom mnohje preſázkí a ſázkosti. Muſíte jedni s druhimi roztraſenje role zamenit' tak, že nápoſledi každi ſvoje pole w jednom celku obdrži. Pozhovárajte ſa každi s waſtmi ſuſedmi na poli. Winahraďte jeden druhjemu, kde tento o pár ſúchou wjac alebo lepſú zem má, ako druhí. A keďbi jeden lebo druhí pri zamjenaní aj nječo utraťit' muſeu, wet' ſa mu s tim dwojnáſobne winahraďte, keď bude mať wſetko ſpolu w jednom kuſe. Keďbi ſte ſa nemohli ſami medzi ſebou porownat', zawolajte ſi neſtranních ľudí, čo wám oſacujú, alebo ſi loſt' ſahajte. Ja wám to raďim, abíſte ſa nedali zjadnim preſázkam odſtraſit', ani ſa tim neſpokojíte, že ſte už od mnohích rokou roztraſením roljam waſim priwſkli; tu ide o to, abí ſte ſa zmohli, waſe imañja rozmnožili bez mnohjeho uſtáwanja.

Po ſkončenej tejto ſprávcovej reči, porozchodili ſa, pokrúcajúc hlawou do domu. Wſeci wſnali ſice, že je to miſljenka veľmi dobrá; ale že z toho weru ničda nič nebude.

Medzitím predca w poľojných hodinách niektorí premíſľali o tom, ktorubi aſi rolu tomuto lebo druhjemu dať mohli za jeho prít' ſvojej ležjaču. Ba aj začali najpru len zo žjartu ſo ſwojimi poľnými ſuſedmi o tom howorit'. Tomuto ſa nepáčiu ten kuſ, ktorí mu dáwau ſuſed, a račej bi bou wzau ten, čo zas tretjemu prináležau. Tu ſa oba zabrali k tomu tretjemu. Jeden druhjeho popchnu. Zneď robiu

Každí pláti pre seba, abi svoje grunti dáko spojiu. W krátkom čase sa strhli jednački. Daktorá sa podarila, druhá sa zas rozsypala. Wždi pri tom dačo wišlo. To w Zlatníci tak išlo, ako pri dákej krajinskej licitácii, alebo kde sa grunti predávajú, najme w zime, kde bolo k tomu wjacej času a večer sa na posjedki schádzali hneď k jednému, hneď k druhjemu. Lebo do krími išť, a tam nemilo Bohu svoje peňazki ces hrdlo preljat, a howádu sa prirownat, to sa wšeci statočni ľudja w dedine hanbili. Kačej doma so ženou a s deťmi w nedelu, lebo wo swjatať užiu každi, čo mau.

Oswald predpovedau: že pole zamjeňat bude welmi ťažko! A tak aj bolo. Predca sa ale w prvom pou roku pjatim podarilo temer wšetko ich pole spolu spejit. To mrzelo druhích, najme keď wideli aťi je to ošoh. Teda sa pričínili tjež tak wikonat. Obecni dam každi večer nawštemuwali. Tam wše daktorí pred tou welkou kartou stali jednajúc sa a hadajúc že ich až won bolo počut, a rozisli sa namrzeni, a zase sa s nowimi nawrhmi spolu zisli. — Čože z toho nasledowalo? Z roka na roť sa wjac širili welkje tabli pola, a dobrej účinkí toho welmi do oči padali.

29.

Wko w Zlatníci wizeralo.

Zlatníca teraz wizerala naozaj ako zlatá dolina, lebo ležala w prostred najkrassích, najúrodnejších zahrad, ako zasadená medzi utešenim na owocja bohatim stromowim, otočená lúkami, a zo zlato-plasnim polom, ako w prostrjed raja. Polnje cesti boli ako w dákej zahrade čistje a rownje. Werejnje alebo hradské cesti z oboch strán owocnimi stromami obsadenje ako Allée až na konjec chotára.

Keď wosſeu čloweš do ſeďini, tedi miſleu že je nje w ſeďine, ale w dákom znamenitom meſtečku. Lebo domi boli, trebas nje wſetko welſje, ale predca napoſpol peknje, čiſtje, od wrchu až do ſpodku welmi porjadne. Obloki ſa len tať jaſali od čiſtoti, žwere a futrá peknje zaſarbenje; dachi z wetſej čiſti fi črepom pokrítje, lebo pre neſteſtja obňa ſlamenje ſtrechi boli obecnim zákonom zakázanje. A keď priſlo dom w nowe pokrivať, to ſa muſelo črepom pokrít. Na daktorich ſtitoch boli hromowodi, pred každy oblokom kweti; wedla domou malje zahradi peknje ſporjadanje, a w nich wčeljenje ulami naplnenje. Na ulici ſa ludja pozdrawuwalu priwetiwu a žartuwali medzi ſebou. Odtjal bolo poznat, že ſa i medzi ſebou peknje znátali i ſo ſwojim loſom boli ſpokojni. Wet to už ſamo od ſeba naſleduwalo. Ba i w ſtrjed tížni, pri polních a zahradnich prácach chođili proſte ſice, nje nádhernje, ale čiſto porjadne oblečení, ako zo ſkatulki; nebolo tam widno zaſpintanjeho, otrhanjeho ođewu. Twáre ſa ſice naſti ohorenje od ſlnca, ale nje zaſúlanje, nje ſtrapatje wlaſti; ſila a zdrawja ſa len tať z oči uſmjewalo. Z inſich ſeďin mláďenci ſa najračeť po Zlatnickich ſjewiatoch obzerati; lebo boli nje len do podiwu čiſtoťnje a ſwárne, ale aj domácne, ſikownje, gazdowſtje. Nje jeden bohati ſedljacki mláďeňec z druhich ſeďin, wzau ſi ženu zo Zlatnice; lebo trebas mu nedoňjeſla mnoho zlata, ale doňjeſla mnoho peknich cnoſti. A keď Zlatnicki mláďeňec ſjeu pre žeňenja inđe, teda ſi muo- hou na wiber hládat, žjaden mu ſwoju čeru neodopreu, trebas i bohata bola, wedjac, že ſa tam dobre doſtaňe a zaopatrena buďe. Toto značne napomáhalo majetnoſť Zlatnickich obiwateľou.

Že w Zlatnici žjadnich žobráčou a daromnich powaláčou nebolo widať, to ſa rozumje; ale tam ne-

widew aňi len čobi sa zdali biť, chudobni ľudja. Lebo ešte i sami špitálnici mali svoju dostatečnú i žitnosť i odew. A keď wošseu čloweť trebas do najchartriňšjeho sedljackeho domu, tedibi bou misleu, že tam, kdo wje, aňi wzňeseni ľudja bivajú. Spodoť tať čisti a wimeťeni; lawice, stolce, stuol tať bez spini a chibi, obloki a zřkadlá tať jasnje ako u pánou, slowom, tam nebolo, ako po insich šedinách u sedljakou, čo wizera u nich ako w swiňškom chljewe. Až sa čutlo bivať u taťch statočnich ľudí.

Biwau to weseli žiwuot w Zlatnici letnim časom od jari až do tvrdej jaseňi, najme w nedelu keď bola pekná chwila; len tať hmireli ľudja z mesta, ako mrawce w Kopenci. Ten welki, w nowe ozdobení hostiňec, ktori (kdo bi to bou chceu weriť?) jeden z tich chudobnich diwa a tricjatic, spojencou Oswaldowich, z častki zšediu, z častki odkupiu, — bou mešťanmi tať naplneni, že bi nebou mau kde jablko hodit, čo sa tam občerstwit čceli. Insi zas mešťanja wošli ku známim sedljakom; tam si pri mljeku, owoci, máde poseđeli w zahradách alebo sa rozložili, rozpráwajuc a hrajúc na zelenej pažiti; alebo sedeli na prjedomi w chládku pod širokim ústresim, a diwali sa na ľudí sem i tam sa prechádzajúcich; alebo šli na široki plac pod lipu, kde mládež šedinšká jedna spjewala druhá tancuwala. Ale to Zlatničanom nebolo na škodu, lebo za ich wdaku ti páni z mesta tjež svoju uznalost ukázali. I w zime nebou žjaden nedostatoť návštwi. Celje społočnosti sa radi presankuwali do Zlatnice. A kdežebi sa boli mohli krajšje čutnějšje zabawit, ako tam?

Widjac a šlissac to ľudja po druhich šedinách, welmi sa šiwili na tom; že prečo to aj u nich njeto taťej návštwi. Až naozaj si misleli, že Zlatničanja wedja kumštamí, čo len chcejú wivjest. Ale čobi sa

boli mali o tých kumštach dozvedúvať, zostali po-
 Fojne na svojom starom hnoji sedieť, a boli takí za-
 tím, ako aj predtím. A keď daľedi Zlatnicu spome-
 nuli, tedi zo závidia a z nepravosti, len posmešne
 hu prezívali zlatotvornou dedinou. Ale toto pre-
 zivania, radi mali Zlatničania; lebo keďkolwek pri-
 šli, vsade mali svoju počtivosť a vážnosť. Oni zo-
 stávali i ďalej pri svojom porjadku, a dobre im šli
 weci. Keď sa w tizni hodne wirobili, potom každá
 nedela biwala naozaj den odpočinutja pre nich. Do
 krémi sice ani jeden Zlatničian nešjeu, lebo mau ob-
 čerstwenja doma, a pre žranicu bi sa tam bou za-
 swet neufázau. Ale w zimnych wečerach si mládež
 pri dobrej muzike len zatancuwala. Ujettori muzo-
 wja a chlapci sa naučili od pána rektora Janka We-
 seljeho husle hrať, a flautu pišťat, a to sice dost
 náležite. Mladí spewáci a spewákinie často peknje a
 wellje kusy spjewali tak uteseňe, ako ani w meste
 nebolo počut. Starši mužowja a ženi chodjewali we-
 čer hufne jedni k druhim; uhostili sa dedinskimi jed-
 lami a weselo sa pozchowávali. O opilich ludoch, o
 bitkách a pranicjach, o neswornostjach, o wistupkách
 akichkolwek nebolo ani slichu. Lebo preto, že boli
 majetni, a w škole, od wibornjeho učitelja dobre
 wicowani, tedi sa istá počestnosť a láska k peknim
 mrawom u nich wíwinula, čo sa ináče na druhich
 dedinách nedalo ľahko zpozorowať. — Zlatničiana
 w meste hneď na prví pohľad rozoznali od ľudí po-
 spolitich z drubjeho okolja. Ich oblek bou jednodu-
 chý (prosti) a čistý; ich reč bola tichá a vážna, ich
 držanja uprimnuo a dobrostřednuo. Uje sati, ale
 držanja bolo pri nich znamenituo.

Medzitím táto wlidnosť, počestnosť a chwalitob-
 nuo držanja, nebolo len samjeho wicowanja a zá-
 možnosti následok, ale to bou účinoť aj obecnych zá-

konou. Lebo ako i w najčistejšej pšenici sa tu i tu kúkol predca najde: tak aj w Zlatnici hještori gazdowja, keď sa zmuohli, našli sa taki, ktorí ľahko medze slušnosti prekročit hrozili. Daktori chceli spíňjet, svoje čeri zbitočne cifrowali, šatili ich nádherne, ozaj po meštjanski, a wo wšetkom si wisofo počínali. Tni sa zas chitili do Karát alebo do nawšteruwanja Krčjem. Na tom sa wetjša časťka, najme porjadnich obiwateľou horsila, tito wrawali: ak sa starje zwiki zas pochitja, tedi puojdeme ako raki nazpet. Wšeobecna tedi znišla newola a mrzutost proti tim, ktorí od porjadku a chwalitobnich mrawou sa uchilili; a lepjša strana žjadala, abi spráwcomja obce prisni pozor dali na udržanja a zachowanja dobrich mrawou. —

Toto nadwrhnutja spráwcom urobenuo, naškrze nepohorsilo Oswalda, ale ho radostou naplnilo. Následok toho bou ten: že sa prisni zákon w obci ustanowiu, ktorim sa wšetka nádhera w šatách zakázala, každjemu weku sa jeho oblek predpisau, a na wšetki hri o penjaze, na obawnuo opilstwo, na fljatbu, rúhanja, na bitki a ruwački a tim podobnje nepráwosti sa od celej obce jednomisľne ťažká pokuta naložila. Odtjal pošlo, že sa žjaden potom newipinau, nenaduwau; a keďbi dakomu bola chuť prisla dačo neslušneho, niectnjeho dokázat, teda ho strach pred pokutou, pred hanbou a potupou hneď zas odstrasju.

Tento zákon sa každoročne pred celou obcou čitawau. A wtedi sa museli wšeci stari i mladi, mužowja i ženi, mládenci i panni, chlapci i šjewčatá tam ustanowit a počúwat. Ak bolo treba dačo ešte pridat, to sa pridalo. A keď sa mrawni zákon čitau, pán richtár sa wše museu pritomnich opitat: „čt chcete zachowawat tento zákon, ktorí je základom nášho štesťja, našej swornosti, našej cti.“ A na túto

otázku občasne celuo sbromaždenja jednoblasne pri-
swedilo: áno, chceme.

30.

Prsteňja.

Oswald práwe w tom čase mau welkú radost, welkuo potešnja, po ktorom dáwno nadarmo tú-
žiu. A sice: jeho wiborná, dobrá Lizuska ho obda-
rila a obweselila hodnim, zdravim sináčkom. On od
radosi misleu, že je w nebi.

Za tim sjeu F swojmu prijatelowi, nowjemu u
lwa hostinskjemu, ktori bou jeden z tich dwa a tri-
cjatich spojencow Oswaldowich a takto ho oslowiu:
Susedko, ja som ťa ešte nikdy o žiadnu wec neunú-
wau, teraz som po prvi raz prinúteni. Moja ženč-
ka leži w puolohu, tú samú nehat a do mesta bezat
nemuožem. Ale potrebujem jednich peť sto zlatich, čo
len na jeden týžden, a sice, ak je možno na zlate.
Či bi si mi ich na osem dní nemuohou požičat? Ho-
stinski odpowedau: ja tebe welmi mnoho mám čo
ďakovať: prečo bi som ti nepožičau. Práwe wčera
som dostau osem sto zlatich, tje mi ležia w truckle.
Ale sú z wetšej čjastki na strjebre. Ak chceš, dám ti
wšetki doľjal sa ti len páci. Na to rjekou Oswald:
mňa bi milšje bolo zlato: na tom mi mnoho záleži.
Nuž dobre, powje hostinski, i tomu poradime; ke-
dže ich musíš mať: Doňes mi, powedau Oswald,
tje penjaze zastrá na wečer o osmej hodine do muoj-
ho domu. Ale newraw o tom nikomu ani slova.

Keď u tohoto swoju wec doľončtu, sjeu napo-
rjad ku wšetkim jeden a tricjatim spojencow, od kaž-
dneho pitau požičat peť sto zlatich ale w zlatej min-
ci, a každjemu naložiu doňesť na tú istú hodinu;
každi mu ale museu slúbiť, že nikomu o tom nepo-
wje. Každí sa z toho tesiu, že tomuto hodnjemu

mžení na stole šestnáct tisíc zlatých vašich penázi leží. Teraz tedi budete už rozumjet, čo som wám wtedi na tomto meste shromazdenim howoriu. Ja som wám wtedi bou powedau, že sami ten kumšt stoji wjac ako zlato, lebo tento kumšt je opravdiwá múdrost žiwota. Zostaňte Bohu a wásmu slubu werni, tať waše štěstja a pohodlja zo dňa na den. wfacej buče sa zmáhat. Kdo odstupuje od slubu a ruší ho, ten sa od swojho štěstja vzdaluje a sam si ho kazi. Wštepťe tento slub i wásim detom hľbočo do srdca, a naučte ich aby ho i plnili, tedi sa budú wždi dobre mať. No a teraz je moje slowo naplnenuo, čo som wám bou wtedi powedau. Wi ste teraz bohati preto, že ste málo trowili a mnoho zarobili, a že ste si tim získali důwery bohaticħ ľudí, ktorí su wám wždi hotowi w potrebe pomuoct. Tať ste sa naučili zlato robiť, ako statočni ľudja zlato robiť majú. — Alebo ste snad dačo inšje čakali? —

Na to wfeci s úsmechom rjekli: hej, wet sme mi to dáwno už mohli sami od seba pomerkuwat, ako si ti s tim robenim zlata misleu. A ako sme sa o twosom injeňeni preswedčili, sami w sebe sme sa hanbili za tú sprostu poweru, ktorá nás wtedi omámila, a w srdci sme ti dáwno ďakowali, že si nás na dobrú cestu priwjedou. Bez teba a bez twosjej pomoci bi sme jednať nikdi neboli tam prišli, kde sme teraz.

Oswalda welmi řesili tjeťto slowa, tá dobrořwdecnost a wdaka, s ktorou mu kazdi ruku stiskau. Ich penjaze im wrátiau nazpet, lebo ich nepotrebuwau, ale len ich nářlonnost chceu řúřit. Ale oni mu rjekli: Rozkáž si s nami ako a ředi chceš, wše nás budeš mať hotowich; lebo řebe máme čo ďakawat, za wfetko naše štěstja, za náš domáci pokoj. Rozkáž nám za teba pres oheň ist, — puojdeme. Powedz

abi sme za teba umreli; a ni smrti sa nezlákneme. A keď sa tak dúverne a srdečne k nemu tisti, tedi sa prizerali na jeho peknje sari, na tú medalju na prsach, a boli bi radi zvedjet, čo to znamená.

On to pomeřkujúc, powedau: ja wásmu starjemu učitelowi, muojmu nebohjemu otcowi, ešte i w zemi ďakujem, že ma mnohim užitočnim wecjam, ešte aj zememeraním učiu. Lebo ako som medzi wojakow prišieu, to mi pri mojej statočnosti a udatnosti pomohlo, že som zostau šťastnejšim ako moji kamaráti. Ja som akurátne konau moje povinnošti, a na ostatek som zostau Ritmajstrom. A w jednej bitke, kde sa Princ Forunni pridaleko medzi nepřjatela opowáziau, ja som ho dozreu i s jeho ludmi od nepřjatelstich husarow obklopenjeho, a hned ako strela s mojim plukom wpátiu som medzi nepřjatelow a Princa som šťastliwe wslobodiu. Za to som dostau túto na čelo ranu, a túto medalju na prse na znak záslubi a milosti. Potom, keď som po urobenom počoji prepúštenja obdržau, dostau som aj hodni ročiti plat na celi mucj žiwot. Princ Forunni na mňa nezabudou i keď pres nás kraj cestuwau, ale ma, ako wjete, po ceste raz i nawštíwiau.

Keď som ale nazpet do Zlatníke prišieu, do mojej drahej otcini, a wídeu, ako tu wšetko bjedno, ošklbanuo bolo, zatajiu som moje imanja, abi som od daromníkou a powalacou mau pokoj. Ba i wšetka čut, tu bit, mi odpadla, aj bou bi som skutočne prec odisšieu, febi som bou mlinárovu Liziku newídeu. Moja teda žeňicka ma udržala tu. Tak som si w srdci umjeniu, sprobowat, či bi som si medzi wami žiwuot nemuohou milim urobiť. Preto som sa ukázau ako chudobni, druhim rowni, abi som dúweru k sebe u wás zbudiu. Ja som nepowedau ničomu ani o mojej hodnosti, ani o mojom ro-

čítom pláče, ktorí dostávam. Žiba mlinárovcom som museu wznat w ten wečer keď som ich čeru pitau za ženu, lebo bi mi inačšje svoje djetá nieboli dati, preto, že ma za chudobnjeho držali. Ale ako som w ten wečer mlinára i s jeho ženou do muojho domu pojau, tu moju rovnosatu (uniformu) a medajlu na seba wzau, moje nazbjeranje penjaze a Králowstí patent im ukázau, ako wideli, že som ja na jeden roč wjac dostávau, ako mlinároví jeho mlin za tri roki doňjest muože, tu si hñeď inačšje rozmislili. Ale museli jazik za zubami držať, lebo mlčanja bolo potrebnuo. Teraz už muože každi o tom we-djet; to už wjac neskodi.

Takto rozpráwau Oswald, a tí mužowja sa di-wili a tešili sa z jeho šťastja. Ale proti nemu taká úcta ich srdce zaujala, že sa mu sotwa opowázili wfacej Ti powedať. On im ale rjekou: Nuž čozero-bíte so mnou? To naskrze nepřijimam; ja zosta-ñem i budúne len wam rowni, tedi aj wi budte a zostaňte moji bratja. Nje oficjerski kabát, ani žjad-ne medalje, ale dobruo, bohabojnuo srdce robi člo-weka statočnim a wáznosti hodnim. Toto howorjac objau wšetkich naporad pri jich odchode do domu; a oni mu ďakowali, že on bou ten opravdiwi puo-wodca a zakladateľ ich časnjeho i wečnjeho šťastja, a z wdaki welikej k nemu, otcom ho menuwali, k tomu prisľúbili mu, keď Krstenja bude držať, že sa wšeci budu s nim raduwať, ako febi jeho swjatoč bou i ich swjatkom.

Keď o tri dni za tím prišla nedela, a jeho siná-ček mau biť pokrsteni, už wčas ráno wšetko bolo hore na nohách. Oswald prišjeu k Lizikinej posteli, objau tu mladú matku a jej premilenjeho sináčka, howorjac: Widíš drahá manželka, moje srdce dobre nepuľne od radosti. Muoj sinček, ktorjeho si mi po-

rodila, mi veľkú radosť puosobi; ale ma ešte wja-
cej teši pohlad na našu obec. To je predca prawda,
že ľudja nije sú tať zli, tať bezcitni, ako sa často
poweda. O dobrote človečenstwa (ľudstwa) sa nikdy
nemá pochibowat. — Wišiš, tej noci naši Žlatníč-
nja zase náš dom kwjetim owencili, ozdobili tať,
ako w den nasej swadbi bou ozdobeni. A ešte ani to
je nije dost. Wšetki domi w dedine sú kwjetim a ze-
lenimi ratolestmi okrášlenje, ako febi naša sláwnost
bola sláwnostou celej obce. A od nášho domu až ku
Kostolnim dwerom nasadili z oboch strán cesti zelenje
brezički, a od jednej ku druhej napretahowali kwet-
nje retaze, a cestu zelenim listim a kwetinami wiš-
pali. Počujúc toto festonedjelka začerweňala sa pre-
niknutá w srdci, a w očach sa jej ako perli zaligo-
tali slzi, keď taťto prehomorila: wet som ja w noci
wjac razi dáti temni howor a chođenja počula, ale
som nemohla wimerkuwat, čo je. Potom sa nemo-
hla zdržať, stanúc z postele, pres obloť na tú ozdo-
bu pozerala. Od radosi sa wiplakala w tichošti;
lebo nič njeto prenikawejšje pre citedlnuo srdce, ako
keď pomerkuje súzwoť čistich duši w cnostnom poz-
dwižení. To je naozajsnuo osláweňja človečenstwa,
a nejako tuseňja wiššjeho neba, ktoruo nás oca-
kawa.

Keď sa od obloka F sináčkowi wrátila, pristi jej
rodičja, ktorich si za krstnich rodičou wizzadali. Mli-
nárka newedela dost nachwáliť, ako sa domi ozdo-
benje, ako je w dedine weselo, wjac razi opakujúc:
Nikdi ešte w Žlatnici taťjeho krštenja nebolo! Ani
Princowo narodženja tať neswátja. Sotwa tjeťo ve-
či dopowedala, tu prisseu celí rad djewiat a chlap-
cou dwa a dwa wo swjatočnich šatách F Oswaldow-
mu domu. Wšeci prinášali malje darčeki od swojich
rodičou, narodženjatku do pljenki; jedni plátno ako

šneh bjelo, drugi cučor lebo mandle, tretí kweti alebo strimfle lebo rukawicki, čo sami uštrikowali; iní zas pečni rjad domowi, njektorje weci do kuchi-
 ně, a tak šalej. Kolko domou w obci, tolko darou. A tje detički wšetki boskajúc Lizike ruku, rjekli: Matko naša! a zase boskali aj Oswaldowi, nič inje newrawjac, len: Náš otec! Ach ale! ako to Oswaldowi a jeho žene žnelo příjemne, to meno Otca a Matki! Fratsjeho, ale ani uprimnějšjeho winša nemožno počut.

Teraz sa už wšetkimi zwonami zwoňilo do Kosto-
 la. Memluwňjatko sa njeslo ku Krstu po predku; za
 nim šli stari rodičja, a naposledku hlboko w srdci
 pohnuti otec Oswald. Celá cirkew stála pred Kosto-
 lom wo welkom poučolese; tam boli stari i mladi
 a wideli Oswalda prihodjaceho. Keď šjeu po pred-
 nich, ticho a dobrosrdečne powedali wšeci: „Dobruo
 ráno, otčičku Oswald!“ Potom šli za nim wšeci do
 Kostola.

Tu pán farár Ludomil po Krste swatom, držau
 uťesenu kážen, prednášajúc: Powinnost wereznej
 wdaki od ludu naproti dobrej wrchnosti. Ešte há-
 dam někdi tak wiššim duchom nadchnuti, tak nebe-
 škim citom plni, nekázau, ako teraz. W celom zástu-
 pe jáwila sa najhlbsja učta, najútlesjje hnutja srdca.
 Každí sa premáhau abi šzit nemuseu. Keď sa ale
 pán farár po kázni modlit začau, a swoj až trasúci
 sa hlas zdwihou k Bohu za dobrú wrchnost Zlatnic-
 kú, kde každi sám w sebe na Oswalda misleu; ako
 pán farár i sám pohnutja swojej misli nemuohou
 šalej utajit, ako sa i jemu z oči šzi a s nimi to
 meno Oswald z jazika won wisniklo — tu štučanja
 a šikanja rozňjeslo sa po celom Kostole. Lebo sa te-
 raz každjemu postawilo pred oči wšetko čo Oswald
 obci dobrjeho urobil; každi uznau w nom štutoč-

njeho púvodcu obecnjeho šteštja. Kňaz ďalej nebou w stawe howorit; zawreu tedi modlitbu a dau požehnanja tať srdečne pohnutjemu shromazdenú. Vidí sa w Zlatníckom kostole s wetšou wrúcnosťou nespiewalo, ako w tento den za žiwuot a šteštja wrchnosti, pjati wersik z tej pjesne: Jezíši milosrdní atď.

Neborák Oswald, welmi prekwapeni, i hanbia sa i srdečne teštu; ale touto rozmanitosťou citou premoženi, sotwa muohou hore pozrjet; z kostola idúc, krácau, skloňenou hlavou po medzi ľud pozdrawujúci ho, ku svojej Lizike. — Sotwa bou w stawe slowo prerject. Pri obeđe boli uňho jej rodičia, pán farár, pán rektor, a jeho dwaja prisedníci. Tito rozpráwali, že skoro w každom dome sú hostini, ku ktorim bohatsi pozwali chudobnych. Oswald pokrútiu hlavou a rseľou: „to je pre mňa príwielká česť; to som ani nezaslúžtu.“

Alle táto wšeobecná radosť pomali i jeho zas rozweselila. W večeru sjeu so swojimi hostmi won do dedini, z domi do domu, a sadnuw si ku každej domowej rodine na okamženja, ďakujúc wšetkim za tať welku lásku. Zlatníca bola w ten den plná hosti i prespolních; lebo sa i w meste dowedeli o tej sláwnosti, a že i tam bou z dobrej strani Oswald na pospol známí: tedi kdo len muohou, žjadau si bit tej radosťi účastnim. Wšestoro do noci trwau tañec mládeže; na wšetki strani bošo počut muziku a spew po prjedomi, pod lipou, pod kwetnimi wencami i w zahradách.

Dlho si rozpráwali aj došjal rozpráwajú w Zlatnici o tomto utešenom, památnom dni. A od toho dňa Oswalda w celej dedine ani nemenuwali inakšje, hiba o tcom a jeho dobrosrdečnú, milú Liziku len matkou.

To je istá wec, že čo sa w žiwote dobrjebo za-
seje, na to fedi tedi, ale predca iste nasleduje i ra-
dostní den žatwi. Lebo žije nad nami múdri, dobri
a spravodliwi otec nebeski, žije odplatitel plni lá-
ski a milosrdenstwa.

Konjec prekladu.

Zawjerka od prekladatela.

Wiznat musim, že mi je težko od rozprávki tej-
to sa odlúčiť, na tolko som sa do nej, tak reknúc,
zalúbil, a mislim, že každjebo, kdo hu pozorne či-
tau, močne zaujat musela, že tje wistupi wšakowje-
ho rázu (charakteru) ľudí i prijemne i bolestne na
jeho srdce puosobili. Aspon mojim srdcom tak po-
hla, že po jej prečítaní hneď tá misljenka: „pre-
lož hu do twojej milej materčini a po-
daj twojmu rodu“ w skutoč sa premenila. A
kedi aj dejat razi obširnejša este bola, — ačkolwek
dost težkua bremá úradnich prác na mne leži, —
predca bi som sa bou s tou istou chuťou ku jej pre-
loženíu do slowenčini prichitiu, ako i teraz. Nuž
akože bi nje! Wet je to rozprávka pre náš lud wel-
kej ceni, lebo je i zábawná i poučná, a preto oblu-
benja hodná.

Tu nám do oči padá hlawňja osoba celej roz-
právki osoba Oswaldowa. Jeho pewná chuť a
wuola pre člowečenstwo dačo dobrjebo wifonat; je-
ho neunawená horliwost a ochotnost, ktorá sa žjad-
nim prekážkam od blahodárneho predsawzatja od-
strašit nedala; jeho opatrnost, s ktorou proť za
proťom frácaw wo swojom počinaní; jeho newislo-
wná radosť nad tím, keď sa mu nječo užitočnjeho

do života uvješt podarilo; to všetko nám predstávuje pri ňom, ňje len zdravi, bistrí, wibrúsentí rozum, ale aj dobro, cítědníno, práwe ľudsko srdce. Ako wojač, bou králowi a swojej wlasti werní, bou udatní, lebo ho wístupki ňezkázili. Ako hodnostní a bohatou odmenou obdareni, a do swojej otčini na slobodu prepúšteni, ňewspínau sa swojimi prednostími, ale sa znížiu a prirodnau ku swojim spoluobíwatelom, abí im osožit muohou. Ako učitel djetok, ňedrau len z porjadki starjeho slendriána, ale spúsob winaučowanja poprawiu tač, že sa i najwíššjeho stawu páni na tom dost nađiwit ňewerili. Ako richtár a správca obce, ňje seba, ale obec zodwihnút, do swetu prívješt, z bjedi tělesnej i duchownej wíslobođit, za hlawní zámer si položíu.

Čo jeden síkowní a pemnú wuolu majúci čloweč, w akomkolweč stawe a powolaňi, pre swet dobrjeho wíkonat muože, wíđime na Oswaldowi.

Ako muože rozumná, síkowná, dobrjeho srdca manželka swojmu mužowi i w najduležítejšich powinnostjach napomocná býť, a wo swojom stawe užitočnou sa stať, — predstarowuje nám Lízka Oswaldowa.

Poznali sme w Zlatníci aj dwuch duchowních pastjerow, w akom duchu jeden i druhí swoj úrad zastáwali, ako jednemu i druhjemu prawuo štestja posluháčou na srdci ležalo; ktorí čo wíkonau pre oswetu a wzdelanosť. Wirozumeli sme aj ako sa má spjewat w kostole, a ako sa deti majú spjewat učít.

Predstawujú sa nám stari úradski a správcowja obce, zláste Smuđis a Krjedník, ako obec rjadili, až hu aj obrjadili. Či tu dakomu ňenapadňe: w kolko obciach bi sa podobní Smuđisja a Krjedníkowja este i teraz nachodili?

Spuosob woleńja školskeho učitelja je tu tjež pamāti hodni.

Al chceme wedjet, akimi cestami muože najsnadnějše obec hlboko upadnut, — to nám mlinár Zlatníci dostatočne wiswetluje.

Ako sa zlato robi, alebo ako sa dá porjadnim spuosobom zbohatnut; uća nás Oswaldowi spojenci.

Leňochou a powalačou z ich mrawnej zřazi witrhnút, znovu zrodit a k činnosti prinwest; ale tjež aj opravdivich zobračou tak zarjadit, abi pohodlnějšeho losu dosti, a predca nikomu na grgu newiseli; alebo chudobnje deti a siroti na cestu štestja naprawit, — to nám sotwa kdo bude w stawe nad Oswalda lépsje poradit.

A keď nám drewo težko prihodi, a wela ho spotrebowat musime, či bi nebolo dobre prikľad porjadnich Zlatničianou nasledowat?

Rodáci moji drahi! Al wám wšetko, čo rozprávka o Zlatnici w sebe obsahuje, nemuože na um pozchodit; prosim Wás, nože si hu ešte, trebas i wjac razi prečitajte, ale pozorne a s rozwahou, werte mi, že sa tam njejedem sám sebá ako w zrkadle pozná.

Takich Zlatnic, ako táto s prihodom Oswaldowim bola, najde sa dost na wšetki strani. Len treha mnoho, čo najwjac Oswaldow a Ludomilow, ktoribi ich na takje popretwarali, akou sa táto fu konci rozprávki stala. Dajže mili paňe Bože k tomu hojnneho prospěchu a požeňnaňa!! —

Znameńitejšje chibi tlača :

Na str.	5.	z hora w rjadku	17.	mjesto řichnikowou má štá řichnikowau.
— —	51.	— —	10.	mjesto wchnosti má štá wrchnosti.
— —	64.	— —	19.	mjesto dlhom má štá dlhou.
— —	90.	zo zpodobu w —	6.	mjesto wiwřřiu na má štá wiwřřiu sa.

Druhje maličkosći, ako: dlhje á, i, ř, ě, ktorich čjarki w tlači lahko odpadnú, ři každi w. čienár dobrořimo naprawi.

[The following section contains several lines of handwritten text in Cyrillic script, which is heavily obscured by large, dark ink blotches and smudges. The text is mostly illegible due to these markings.]

P28954